

BARIŞ İMZACISI AKADEMİSYENLERİN KARŞILAŞTIKLARI HAK İHLALLERİ, "CEZA" VE ZORBALIKLARLA BAŞ ETME VE MUKAVEMET DİNAMİKLERİ





Bu Rapor Haklara Destek Programı kapsamında Avrupa Birliği desteği ile hazırlanmıştır. İçeriğin sorumluluğu tamamıyla Ünivder'e aittir ve Avrupa Birliği'nin ve/veya Haklara Destek Programı'nın görüşlerini yansıtmamaktadır. ÜNİVERSİTE ÖĞRETİM ÜYELERİ DERNEĞİ-2021

“Bir yolunu buluruz nasılsa diye düşünüyordum açıkçası. Zor oluyor tabi ama bir yolunu buluyoruz. Bu saate kadar da böyle bir sürü iş yaptık. Ben bir sürü şey öğrendim 4 yılda, sırf para kazanabilmek için... (...) Hayır efendim, insan komünistse çabuk öğrenir. Ben mesela web sayfası yapmayı öğrendim. Geçen sene üniversite sınavına girdim. Bilgisayar programcılığı kazandım. Bir yıl okudum sadece. Web sayfası, geçen öyle bir iş aldım iki ay önce, bitirdim yaptım verdim. Web sayfası yapmayı öğrendim”. (K9 / Kamu Üniversitesinden KHK ile ihraç, erkek, doçent, merkez)

“Bilginin, o bilgiyi edinme biçiminin, o bilgiyi yorumlama onla bir şey açıklama, o ilişkiyi kurma halinden hiç vazgeçemedim mesela. Hala vazgeçmediğimi düşünüyorum. Ve vazgeçersem bu benden gider diye korkuyorum mesela. Yani gitmesin istiyorum. O bende kalsın istiyorum. Vazgeçmek istemiyorum ondan. Bir ondan vazgeçmedim”. (K21 / Kamu üniversitesinden emekli, kadın, profesör, merkez)

“Zaten belirsiz olan, öncesinde de belirsiz olan bir şeyin içindesin. Akademi içerisindeki güvencesiz pozisyonlardan biri olan araştırma görevlisi konumundasın. Onu üzerine imzacısın. Gelecek açısından bir belirsizlik alanı. Zaten belirsiz bir alanı genişletiyor. Onun dışında, motivasyonunu yitirmişsin. Üzerinde durduğun zemin tamamen ayağının altından kaymış. Bir de kalmak bir mahcubiyete dönüşmüş. Dönüşüyor diyeyim. Hocalarının hatta hocalarının da hocalarının dışarıda bırakıldığı bir kurum içinde işte hâlâ akademik bir kimlik taşımak... Akademik kimlik toplasan birkaç gramlık bir şey. Onun bir ağırlığa döndüğünü hissettiğimi söyleyebilirim. Belirsizlik, motivasyon yitimi ve kalmanın mahcubiyeti”. (K13 / Kamu üniversitesinde çalışmaya devam eden, erkek, araştırma görevlisi)

(Araştırmacı): Onların geri dönmesi neye yol açar sence? (K28): Yani müthiş bir “oh” diyebilirim buna. [...]

(K28): Ekleme istediğim şey, işte o “oh” çekeceğimiz anı bekliyorum. En son onu söyleyeyim yani. En büyük travmam o. Arkadaşlarımızı geri almak. (K28 / Kamu üniversitesinde çalışmaya devam eden, erkek, Dr. öğretim üyesi, merkez)

İÇİNDEKİLER

Giriş.....	4
Yöntem ve Araştırma Süreci	4
Akademisyenlerin İmzasına Giden Süreç: 7 Haziran 2015 Seçimleri Sonrasında Yükselen Şiddet Ortamı.....	6
Vicdani Bir Sorumluluk ve Politik Bir Tutum Olarak “İmza Atmak”	8
İmza Metnine Karşı Erdoğan’ın Açıklaması ve Akademisyenlere Yönelik Hak İhlallerinin Başlaması	10
15 Temmuz 2016 Darbe Girişimi Sonrası KHK’lar ve İhraçlar	19
KHK Listesinde İsim Aramak...!	21
İşini Kaybetme Riski Karşısında Yaşamı Sürdürme Arayışı	24
Saldırı Karşısında Bir Arada Durmak	24
Darbe Girişimi Sonrasında Yöneticiler, Meslektaşlar, Öğrenciler ve Aileler	26
Ayrılık.....	30
Ayrılığın Biçimleri: Zorla ya da Zorlanarak! KHK’lanmak...!.....	31
İstifaya Zorlanarak Ayrılmak	33
Emekliliğe Zorlanarak Ayrılmak	33
Yurtdışı: Haritanın Dışına Sürülmek.....	35
Ayrılık Sonrasında Yaşamı Yeniden İnşa Etmek.....	37
Ekonomik Mağduriyetlerle Baş Etme: Yeni Dayanışma Örüntüleri ve Geçim Stratejileri.....	37
Güvenceli ya da Kısmi Güvenceli Çalışma Hayatından Güvencesizliğe Geçiş.....	41
Ev, Yer Değiştirmek, Taşınmak	44
Kredi ve Kredi Kartı Borçları.....	46
Sağlık Sorunları	46
Güvencesiz Yaşama Uyum ve Belirsizlikle Baş Etme Süreçleri.....	47
Geçim Kaygısı, Yaşamın Değişen Ritmi ve Duraksayan Akademik Üretim	51
Hak İhlalleri, Mağduriyetler ve Zorbalıklara Karşı Geliştirilen Mukavemet Dayanışma	54

Yeniden ya da Yeniyi İnşa Edebilmek	55
Mağdur Konumunu Reddetmek.....	56
Yaşın ve Yaşanan Kentin Etkisi.....	57
Deneyimden Kalanlar	60
Geride Bırakılanlar.....	62
Israrla Sürdürülenler	63
Üniversite Dışında Akademik Üretim	66
Gidenlerin Gözünden Üniversite	66
Üniversiteye Geri Dönüş İhtimaline Dair... ..	69
Üniversitede Kalan İmzacı Akademisyenlerin Deneyimi: Gitmek mi Zor? Kalmak mı? Atılmayı Beklemek	69
Üniversite Yönetimlerinin Farklılaşan Yaklaşımları: Destek, Prestij ve İdare-i Maslahat.....	70
İmzacılardan Beklenen Nedamet: Asla!.....	72
15 Temmuz'dan Sonrasında İmzacı Olarak Var Olmak: Yok Sayılma, Değersizleştirilme, Engellenme	73
Artan Ticarileşme, Güvencesizlik ve Özlük Hakları İhlalleri.....	75
İmza Nedeniyle Yaşanan Kayıpların Akademik Yaşama Etkisi	76
Gidenlerin Ardından	78
Üniversitede Korkunun, Kontrolün, Sansürün ve Otosansürün Artışı	80
Öğrenciliğin Sessizleştirilmesi.....	82
Zor Bir Veda: Gidenlerin Ardından Üniversitede Kalmak ve Mahcubiyet.....	83
Gidenler ve Kalanların Değişen İlişkileri.....	86
OHAL'in Bitmesi, Olumlu AYM Kararı ve Pandeminin "Rahatlatıcı" Etkisi.....	87
Sonuç.....	88
EK 1: Görüşmeci Künyeleri.....	92
EK 2: Kelime Bulutu Analizi.....	93

Giriş

“Barış İmzacısı Akademisyenlerin Karşılaştıkları Hak İhlalleri, “Ceza” ve Zorbalıklarla Baş Etme ve Mukavemet Dinamikleri” konulu araştırma IPA II Haklara Destek Hibe Programı kapsamında ÜNİVDER’in aldığı proje desteği ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma faaliyeti barış imzacısı akademisyenlerinin ifade özgürlüğüne karşı ağır hak ihlallerine yönelik olarak sürdürülen destek ve dayanışma çalışmalarının ötesinde, bu sürece dair niteliksel bir verinin toplanması, belgelenmesi ve raporlanması amacıyla tasarlanmıştır.

2016 Ocak ayında “Bu Suça Ortak Olmayacağız” başlıklı bildiriye imzalayan akademisyenlerin büyük bir bölümü çalıştıkları üniversitelerden 15 Temmuz sonrası OHAL döneminde çıkarılan kanun hükmünde kararnamele kamu görevinden ihraç, sözleşme yenilenmemesi, işten atılma ve emekliliğe/istifaya zorlama yollarıyla ayrılmak zorunda bırakılmışlardır. Bu süreçte üniversiteden ayrılmak zorunda kalanların yaşadıkları hak ihlalleri, cezalar ve zorbalıklar yanında üniversitedeki görevlerine devam edebilen imzacı akademisyenler de kendi rızaları dışında işlerinden ayrılmak zorunda bırakılan çalışma arkadaşları ve meslektaşları ile kıyaslanmayacak da olsa farklı ve derin bir kayıpla işlerine devam etmek zorunda kalmışlardır.

Bu ayrılık süreci ve sonrasında barış imzacısı akademisyenler ardı ardına gelen idari soruşturmalar, ceza davaları, etiketlenme/damgalanma, tehditler ve zorbalıklarla karşı karşıya kaldıkları ve bunlarla mücadele ettikleri ağır bir deneyim yaşamışlardır. Bu deneyimin “mağduriyet” boyutu ilgili akademik kamuoyunda ve insan hakları mücadele alanında önemli analizlerle ortaya koyulmasına karşın bu deneyimin “mukavemet” boyutu yeterince analiz edilmemiştir. Türkiye’de barıştan yana bir tutum sergileyen akademisyenlerin yaşadıkları bu çok boyutlu mağduriyetlerle baş etme biçimleri, aynı zamanda barıştan yana olmaktan vazgeçmemeyi ve ifade özgürlüğünü savunmayı içeren bir mukavemet gücüne tekabül etmektedir. Mağduriyetlerin ifşası kadar bu gücün görünür kılınması da önemlidir ve vazgeçmemeye dair en güçlü göstergedir. Bu nedenle bu çalışmada imzacı akademisyenlerin imzadan sonra yaşadıkları deneyim, hem en ince ayrıntılarıyla mağdur edilme biçimleri ve hak ihlalleri hem de buna karşı mukavemet dinamikleriyle birlikte analiz edilmeye çalışılmıştır. Bu kapsamında 32 imzacı akademisyenle derin mülakat ve odak grup toplantısı aracılığıyla araştırmanın niteliksel verisi toplanmıştır. Bu çerçevede yapılan görüşmelerde barış imzacısı akademisyenlere yönelik hak ihlalleri ve mukavemet dinamiklerine dair niteliksel veri derin mülakatlar ile baş etme deneyiminin paylaşımı ve üniversitelerdeki duruma ilişkin bilgi ise odak grup toplantısıyla toplanmıştır.

Yöntem ve Araştırma Süreci

Çalışmada niteliksel veri toplama teknikleri olan derinlemesine mülakat ve odak grup toplantısı kullanılmıştır. Derinlemesine mülakatlar yaşam anlatısı örgüsüyle gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamında 30 derinlemesine mülakat ve 7 kişinin katıldığı odak grup toplantısı yapılmıştır. Saha çalışması öncesinde yapılan, farklı uzmanlık alanlarından gelen, büyük bir bölümü imzacı olan akademisyenlerle yapılan tasarım toplantısında etik, güvenlik ve mahremiyet ile ilgili sınırlar belirlenmiştir. Ayrıca bu toplantıda çalışmanın toplumsal bellek ile olan rabitası nedeniyle görüşmelerin yaşam anlatısı temelinde gerçekleşmesine karar verilmiştir.

Görüşme yapılacak kitlenin seçimi, akış soru çerçevelerinin hazırlanması, bu çerçevelerin denenmesi ve görüşme randevuları için yapılan çalışmalar tamamlandığında görüşmelere başlanmıştır. Araştırma

tasarımında yüz yüze yapılması planlanmış olan görüşmeler COVID-19 salgını nedeniyle dijital mecralarda gerçekleştirilmiştir. 19 Nisan 2021’de başlayan görüşmelerde katılımcı kümesinin ağırlığını imza sonrası çeşitli biçimlerde görevlerinde ayrılmak zorunda kalanlar oluşturmakla birlikte imzacı olarak üniversitedeki görevlerine devam eden akademisyenlerin deneyimini de aktarmak üzere, bu temsili sağlayacak daha küçük bir katılımcı grubu oluşturulmuştur. Bunun yanı sıra yaş, toplumsal cinsiyet, akademik unvan, görev yapılan üniversitenin kamu-vakıf üniversitesi olma niteliği, akademik çalışma alanı, kentsel temsiller, yurtdışında çıkma deneyimi ya da yurt dışında yaşama durumu gibi özellikler gözetilmiştir. Üniversiteden ayrılmış olan imzacı akademisyenlerle yapılan görüşmelerde KHK ile ihraç, istifa emeklilik, kamu üniversitesinden sözleşmesi yenilenmeyerek atılma, vakıf üniversitesinde işten atılma gibi farklı pozisyonlardaki kişilerin temsiline dikkat edilmiştir. Katılımcı kümesine ait niteliklerin belirlenmesinde ve soru formunun akışında proje ekibinde yer alan imzacı akademisyenlerle yapılan kolektif çalışmaların yanı sıra çeşitli kaynaklardaki bilgi ve verilere başvurulmuştur.¹

Görüşmeler öncesinde ayrıntılı bilgilendirme mektubu gönderilerek kişisel verilerin korunması hususunda (KVKK kapsamında) aydınlatıcı bilgilere yer verilmiştir. Görüşmelerin tümü görüntülü ve sesli görüşme şeklinde gerçekleşmiştir. Odak grup toplantısı ise üniversitedeki görevlerine devam eden imzacı akademisyenlerle yapılmıştır. Odak grup katılımcılarının altısı ile ayrıca derin mülakat gerçekleştirilmiş, iki katılımcı ise sadece odak grup toplantısına katılmıştır. Görüşme ve odak grup toplantılarındaki ses kayıtları için gereken onamlar alınarak tam deşifre yöntemiyle dikte edilmiştir. Görüşmecü künyeleri Ek 1’de yer almaktadır.

Derinlemesine mülakat soru formu 2016-2021 yılları arasındaki 5 yılın yaşam anlatısını kapsayacak bir akış ile tasarlanmıştır. Beş yıllık dönem 15 Temmuz 2016 ile yaşanan kırılmayı içerecek şekilde üç ana eksene ayrılmıştır. Bu zamansal sıralanma soru formu tasarımının katmanlarına aktarılmıştır. İlk bölüm olarak Ocak 2016-Temmuz 2016 arası süreci, ikinci bölüm 15 Temmuz 2016 sonrasındaki aşamayı ve son kısım ise bugünü kapsamaktadır. İlk iki bölümde yaşanan gelişmeler ve olaylar dizininin yanı sıra, üniversitedeki aktörlerin (yöneticiler, akademisyenler, öğrenciler v.b.) tutumları, sosyal ağlarla ilişkiler, dönemin duygusu, yaşananlar karşısında tekil ya da kolektif olarak geliştirdikleri mukavemet biçimleri ya da stratejilere odaklanılmış bugüne gelinen aşamalarda süreç odaklı bir yaklaşım belirlenmiştir. Son kısımda ise akademisyenlerin yaşam dönüşümleri, gündelik yaşamları ve geçim kaynakları gibi bilgilerin yanı sıra dayanıklılık kaynakları ve baş etme stratejileri irdelenmiştir. Farklı biçimlerde ayrılmaya zorlanan ve görevlerine devam eden akademisyenler için soru formu tasarımlarında çeşitli farklılıklar olmakla beraber bahsettiğimiz ana izlek takip edilmiştir. Odak grup toplantısında ise görevlerine devam eden akademisyenlerle KHK’lar sonrasındaki duygusal deneyimleri, üniversitenin dönüşümü ve bugünkü durum ele alınmıştır.

Görüşmeler ve odak grup toplantısı verileri NVIVO nitel analiz programında açık kodlama yöntemiyle analiz edilmiştir. Kodlama kastı paralel oluşturulmakla beraber görevlerine devam eden akademisyenler ile ayrılmaya zorlananların kodlama dosyaları ayrılmıştır. Toplam 950 açık kod, 15 ana temada kümelenmiştir. Ayrıca program aracılığıyla üniversiteden ayrılmak zorunda bırakılan ve

¹ 1 Araştırmanın özellikle başlangıç aşamasında Türkiye İnsan Hakları Vakfı tarafından raporlardan bazıları (TİHV, 2019) (TİHV, 2019) ile Barış İçin Akademisyenler (Barış İçin Akademisyenler, 2020) web sitesindeki verilerden başvuru kaynağı olarak faydalanılmıştır.

çalışan akademisyenlerin görüşmelerdeki anlatılarından kelime bulutları oluşturulmuştur. Analiz NVIVO programında gerçekleştirilmiştir. Kelime bulutu analizi kelimelerin tekrarlanmasına dayanan, frekans sıklığı temelinde işletilen bir analizdir. Analizin sınırları oluşturulurken en az üç Türkçe karakterden oluşan, en sık tekrarlanan 30 kelime seçilmiştir. Zaman bağlaçları, öznel, tepki bildiren ifadeler ve yüklemeler analiz dışında tutulmuştur. Kelimenin çoğul ve tekil halleriyle kullanımlarında frekans sıklığı yüksek olan yönünde birleştirilmiştir. Elde edilen kelime listesi daha güçlü görsel tasarım imkânı veren bir başka bir dijital uygulamada görselleştirilmiştir. Görselleştirmedeki kelime büyüklükleri frekans sıklığı paralelinde hesaplanmıştır. Kelime bulutu analizleri Ek 2'de yer almaktadır.

Akademisyenlerin yaşadıkları deneyimin, özellikle 15 Temmuz sonrasındaki sürecin, baskın olarak öznel koşullar bağlamında yaşanması raporun yazımında da süreç odaklı bir yaklaşımın benimsenmesini beraberinde getirmiştir. Öznel farklılıklara tekil düzeyde ya da karşılaştırmalı bir yaklaşımla yer verilirken, deneyimin olduğu koşullar ve bağlam temel olarak zamansal sıralama² ile aktarılmaya çalışılmıştır. Bunun yanı sıra görüşmelerde geçmiş ile bugün arasında kurulan yüksek bağ metne yansımıştır. Raporun yazımında akışa dair benimsenen yaklaşım ana ve alt başlıklara dayalı bir bölümlendirme değil, 2016-2021 tarihleri arasında yaşanan deneyimin zamansal akışına paralel olarak gelişen durumlar, bu durumların deneyimlenme hali ve mukavemet biçimlerini temsil eden homojen bir başlıklandırma yaklaşımıdır. 2 Akademisyenlerin son beş yılda öznel ya da kolektif olarak yaşadıkları dönüşümü özdüşünsel bir perspektifle ele aldıklarını, aktardıkları gözlem ve belirlemeleri de çoğu defa bağlamsal bilgiyle beraber sunduklarını söylemeliyiz. Bu nedenle katılımcı akademisyenlerin tespitleri, gözlemleri ve yorumları bu raporun oluşumuna büyük katkı sağlamıştır. İçtenlikli anlatımları ve paylaşımları için yeniden teşekkür eder, tüm hata ve eksiklerin bize ait olduğunu belirtmek isteriz.

Akademisyenlerin İmzasına Giden Süreç: 7 Haziran 2015 Seçimleri Sonrasında Yükselen Şiddet Ortamı

Türkiye’de ve Türkiye dışındaki üniversitelerde çalışan akademisyenler “Bu Suça Ortak Olmayacağız” başlığı ile imzaya açılan metne imza atmalarıyla çok boyutlu bir şiddet ve zorbalıkla karşı karşıya kalmışlardır. Siyasi iktidar devletin zor aygıtlarını kullanarak akademisyenleri çeşitli biçimlerde “cezalandırırken”, siyasi iktidarın bu tavrından güç alan belli siyasi mihraklar da akademisyenlere yönelik çeşitli zorbalıkları korkusuzca gerçekleştirebilmişlerdir. Bu süreç Türkiye’nin üniversite tarihinde bir ilk olmamakla birlikte bu düzeyde bir akademik toplu tasfiye 1947-48 Tarihlerinde Ankara Üniversitesi DTCF’de yaşanan cadı avından 60 yıl sonra üstelik askeri vesayete son verme ve demokratikleşme iddiasıyla iktidara gelmiş bir siyasi partinin iktidarında yaşanmaktadır. Bilindiği gibi 1940’ların ikinci yarısında DTCF’de Pertev Naili Boratav, Niyazi Berkes ve Behice Boran başta olmak üzere demokrat akademisyenler tasfiye edilmişti. Bu konunun ele alındığı bir kitapta Pertev Naili Boratav şöyle demektedir:

“1947-48 üniversite tasfiyesi, benim, Niyazi’nin ve Behice’nin hayatlarını etkileyen, değiştiren bir olaylar zincirinden ibaret olsa idi, belki de bu kitabın yayımlanmasına gerek olmazdı. Bizim yaşadıklarımız, bence, Türkiye’nin siyaset, hukuk ve üniversiteler tarihine bir yüz karası olarak geçecek acı ve öğretici özellikler de taşıyor. Türkiye bizimkine benzer cadı kazanlarının kaynatıldığı başka dönemlerden de geçti ve bizden sonra da benzer acı tecrübeleri yasayan başka bilim insanları da oldu. Bu nedenlerle, bizler istisnai bir dönemde kazaya uğramış insanlar değildik”. (Çetik, 2008)

Katılımcı akademisyenlerden biri (K13) ise 2016 sonrasındaki kanun hükmünde kararnamelerin ardından Pertev Naili Boratav'ın oğlu olan Korkut Boratav'la bir anısını şöyle aktarmaktadır:

“Bir masa hatırlıyorum... Masanın bir ucunda Korkut Boratav oturuyordu. Bir ucunda bizim bölümde doktorasını yapmış yani aynı dönem araştırma görevlisi olarak çalıştığım daha sonra ihraç edilen (Kişi İsmi) oturuyordu. İkisi de çalışmalarını hayranlıkla takip ettiğim insanlar... Korkut Hoca; ‘40 sene, 50 sene evvel babamı atmışlardı, şimdi beni atıyorlar, şimdi asistanlarımı atıyorlar’ demişti”. (K13 / Kamu üniversitesinde çalışmaya devam eden, erkek, araştırma görevlisi)

Türkiye’de kendi çalışma alanlarında duayen bilim insanları olan baba ve oğul Boratav’ların işaret ettiği gibi Türkiye Yükseköğretim Sisteminin bir unsuru haline gelmiş olan muhalif siyasi görüşleri tasfiye etmenin bu son örneğinde işinden, mesleğinden, yerinden, yurdundan edilen ve “ceza” yağdırılan akademisyenlerin bu kıyımla nasıl baş ettikleri bu araştırmanın konusudur.

7 Haziran 2015 seçimlerinde iktidar partisi tek başına iktidar olamaması sonucunda koalisyon görüşmeleri yaparken esasında ikinci bir seçime hazırlanmıştır. 1 Kasım 2015’te gerçekleşecek bu seçimden önceki 5 ay içinde bir yandan uzatmalı koalisyon görüşmeleri sürerken diğer yandan da büyük bir şiddet ortamı yaşanmaya başlamıştır. Bombalı eylemler ve kanlı çatışmalarda yaşanan can kayıpları ile gündelik hayat terörize edilmiştir. İki seçim arasında yaratılan korku ikliminde siyasi olarak hareketsiz/sessiz kalan demokrat, barış yanlısı kitleler bu şiddete karşı bir ses verme ve dur deme ihtiyacıyla, şiddetin durmasını talep eden çeşitli açıklamalara destek vermişlerdir. Attıkları imza nedeniyle daha sonra Barış Akademisyenleri olarak anılacak olan akademisyenler şiddetin sona ermesi ve barışın gerçekleştirilmesine yönelik talebi dile getiren bir metni imzalamışlardır. Bu araştırma kapsamında görüşme yapılan imzacı akademisyenlerin büyük bir bölümü “Bu Suça Ortak Olmayacağız” bildirisine dair anlatılarında bildiriye 7 Haziran ve sonrasında yaşanan katliamlar ve çatışma ortamı sonrasındaki çaresizlik, yaşananlara ses olma ve görünür kılma motivasyonu ile imzalamış olduklarını ifade etmektedirler. Bildiriye imzalamış olanlar arasında Barış İçin Akademisyenler (BAK) oluşumunun içerisinde olanlar ve imza öncesinde de bu oluşumun çalışmalarını takip eden ve katkı sunanlar olduğu gibi bu oluşumdan habersiz olan ve bağımsız olarak imza atmış çok sayıda akademisyen vardır. 7 Haziran seçimlerinden sonra Suruç ve Ankara Garı katliamları, Cizre-Nusaybin çatışmaları, Tahir Elçi’nin öldürülmesi ve Diyarbakır’da yaşananlar karşısında duygularını “kendimi çok kötü hissediyordum, iki eli bağlı olmanın ve hiçbir şey yapamamanın çaresizliğini yaşıyordum, uzaktan izlemekten utanıyor ve güçsüz hissediyordum, çaresiz hissediyordum, öfke ve sıkışmışlık hissi” gibi cümleler ile ifade etmektedirler.

Suruç’taki bombalı saldırıda öğrencilerini kaybedenler, Diyarbakır’da ailesi yaşayanlar, 10 Ekim Ankara Gar Katliamında orada olanlar ya da tanıdıkları yaralanan ve ölenlerin yaşadığı bu ağır duygu durumu araştırma kapsamında yapılan görüşmelerin başlangıcında ya da söyleşinin akışı sırasında aktarılmaktadır. Akademisyenler arasında şiddetin en yoğun yaşandığı bölgede doğmuş büyümüş, ailesi hala çatışmaların içerisinde olanlar olduğu gibi, bölgeye gidip tanık olanlar vardır. Bunun yanı sıra ana akım medyada yer almayan çatışma ve sivil ölümlerine dair bir şey yapamamak akademisyenlerde çaresizlik, öfke ve umutsuzluğu yükseltmiştir. İmza metni akademisyenler bu duygusal ağırlık ve vicdani sorumluluk altında ezilirken ortaya çıkmıştır. Akademisyenler bir söz söylemek, yaşananlara ses çıkarmak, ana akım medyanın görünmez kıldığı şiddet ortamının sesi olmak isterler.

“Benim için, daha çarpıcı bir tarih biraz öncesi. Haziran seçimi. O böyle bir sevinç... Ve arkasından gelen, çok hızlı gelen, Suruç’la başlayan bir süreç. Beni daha çok etkileyen dönem o yaz ve sonbahar. Benim uyku sorunu hiç yoktu. O yaz ve o sonbahar, sonradan bunu fark ettim aslında, çok sonradan, sokağı dinlemek. Yatıyorum ve sokağı dinliyorum. Şey gibi algılamaya başladım, bir şey olacak ve ben müdahil olamayacağım. Bir şey olacak, bir şey olacak...”. (K6 / Vakıf üniversitesinden atılan, kadın, profesör, merkez)

“Bir tarafıyla zaten o dönem bu hendekler vesaire müthiş bir şiddet ortamı da vardı. Bunu böyle uzaktan izlemek de insanı çok güçsüzleştiren bir şeydi. Onun bir süre öncesinde de kısa bir süre öncesinde de 10 Ekim olmuştu. 10 Ekim’den sonra patlamalar devam etmişti. Çok zor günler yaşıyorduk hepimiz”. (K19/ Kamu üniversitesinden emekli, kadın, profesör, merkez)

“Ben de taziye için Diyarbakır’a gittim. Diyarbakır’a gittiğimde Sur içi denilen kısım, çatışmaların yaşandığı yerden yaklaşık 5-10 km. uzaklıkta bir eve... İnanın silah sesleri oraya geliyordu. Tankların sesleri oraya geliyordu. Topların sesleri oraya geliyordu. Çatışma sesleri oraya kadar geliyordu. Sürekli uçak sesleri. Uçaklar kalkıyor, gidiyorlar, işte bombardımanlar falan filan”. (K11/ Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, erkek, araştırma görevlisi, merkez)

Vicdani Bir Sorumluluk ve Politik Bir Tutum Olarak “İmza Atmak”

Akademisyenler “Bu Suça Ortak Olmayacağız” bildirisinden önce de imzaya açılan pek çok metne imza atmışlardır. Akademisyenler arasında aslında imza atmanın bir etkisi olmadığını, hiçbir işe yaramadığını düşünenler vardır. Hatta imza atmanın kendi vicdanlarını rahatlatmaktan başka bir işe yaramadığını bu nedenle imzayı politik bir eylem olarak görmedikleri için imza atmama kararı almış olanlar vardır. Dolayısıyla imza kampanyalarının hiçbir etki yaratmadığı için farklı eylemlilik biçimleri, daha etkin politik tutumlar ve tepkiler içerisinde olunması gerektiğini düşünenlerin sayısı oldukça fazladır. “Her şeye imza atıyorduk ve hiçbir işe yaramadığını düşünüyorduk” demektedirler. Görüşme yapılan akademisyenler bildiriye imza atarken de bu düşünceler içerisinde olduklarını, o sırada yaşanan şiddet karşısında “imza atmanın” bir eylem olarak dahi varsayılmayacağını sadece hiçbir şey yapamamaktan kaynaklanan çaresizlik duygusunu hafiflettiğini söylemektedirler.

“Zaten biz her şeye imza atıyorduk. Bunun da çok gereksiz bir şey olduğunu, hiçbir işe yaramadığını vs. düşünüyorduk”. (K1/ Kamuda çalışmaya devam eden, kadın, doçent, merkez)

“Aslında artık imza kampanyalarının hiçbir şeye yaramayacağını düşünüyordum ve kısa bir süre önce “imza atmayacağım hiçbir şeye” demiştim. Ama yaşanan süreç o kadar ağırdı ki ve metni görünce imza atmak dışında elimden bir şey gelmiyor diye imzaladım”. (K15/ Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, erkek, araştırma görevlisi, merkez)

“Ben açıkçası yani ne yapabildim ki işte? Bir bu ortak metne imza koyabildim diye gittim (metnin açıklandığı basın toplantısına) o sabah. Uykusuz bir gecenin ardından gittim”. (K16 / Kamu üniversitesinden istifa eden, kadın, doçent, merkez)

İmza sayısı ile ilgili katılımcılar arasında farklı görüşler vardır. Metin açıklandığı gün imza sayısının hızla yükseldiğini, yoğun bir ilginin olduğunu görüp umutlandığını söyleyenler olduğu gibi, tüm süreç boyunca şayet daha fazla akademisyen metne imza atmış olsaydı ya da imzacılarla dayanışsaydı akademisyenlerin uğradıkları hak ihlalleri ve karşılaştıkları zorbalıkların önüne geçilebileceğini düşünenler de vardır.

“İmza kampanyasının sürdüğü dönemde sayının azlığından dolayı birazcık böyle... Daha başka konular çok daha fazla ilgi görürken bu kadar yaşamsal bir şeyin görmediğine hayıflandığımızı hatırlıyorum”. (K20 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, erkek, doçent, taşra)

“O kadar fazla imza gelmesine anlam vermemiştik (açıklamaya) bu kadar yoğun katılım olmamasına rağmen”. (K1/ Kamuda çalışmaya devam eden, kadın, doçent, merkez)

Akademisyenlerin büyük bir kısmı imzaya siyasi iktidarın vereceği tepkiyi ya da tepkinin şiddetini beklememişlerdir. “Bu Suça Ortak Olmayacağız” metninden önce çok defa başka metinlere imza atan akademisyenler, imza metinlerinin önemli bir etkisinin olmadığına inandıklarından bu imza kampanyasının da iktidar tarafından önemsenmeyeceğini düşünmektedirler. İmza nedeniyle kamu görevinden ihraç edilme ya da istifa ve emekliliğe zorlanma gibi ağır yaptırımları beklememişlerdir. İmzanın belirli bir dozda etki yaratacağını düşünenler ise en fazla soruşturma, uyarı, kınama veya maaştan kesme gibi idari cezalarla karşılaşacaklarını düşünmekle birlikte, siyasi iktidarın uluslararası tanınırlığı olan akademisyenler de dahil olmak üzere imzacı akademisyenleri toptan tasfiye etmeye kalkışacağını hiç hesaplamamışlardır. Erdoğan’ın açıklamalarından ve yandaş basının tepkilerinden sonra bir yaptırım/ceza dalgasının geleceği tahmin edilse de bunun şiddetinin bazı üniversitelerde imzacıların tümünden tasfiyesine kadar gidebileceğini tahmin etmemişlerdir. Özellikle kanun hükmünde kararnamele akademisyen ihraçları beklenmeyen bir durum olmuştur. Bu süreçte sadece vakıf üniversitelerinde görev yapan akademisyenler kamu üniversitelerindeki meslektaşlarına göre daha güvencesiz koşullarda çalıştıklarının bilinciyle işten atılma riskinin olduğunu düşünmektedirler.

“Açıkçası o ilk günlerde yani olayın sıcaklığıyla birlikte çok hani nereye doğru evrilebileceği konusunda şeyim yoktu. Pek bir projeksiyon yapamıyordum. Sonuçta daha önce de birçok yere imza vermiştik, birçok şekilde hani protesto ya da tepkimizi, politik tepkimizi göstermiştik. Bunlar konusunda iktidarın sevdikleri, sevmedikleri tabii ki vardı aralarında. İktidarların, daha önceki iktidarların. O yüzden yani ondan daha farklı bir sonuç ilk etapta açıkçası ben beklemiyordum. Hatta arkadaşlarla (yaptığım) konuşmalarda bunun çok büyümeyeceğini de ümit ediyordum. Ama her zamanki gibi iktidarın bir politik manevra olarak o gün için kullanacağını sonra da üzerinden geçebileceğini düşünüyordum. Ki öyle olmadı. Öyle olmadığını daha sonraki uygulamalar aslında bize gösterdi. Yani daha sonraki karşılaştığım durumlar”. (K23 / Kamu üniversitesinde çalışmaya devam eden, erkek, doçent, merkez)

“Metnin içeriğinden dolayı daha fazla ses çıkarır, daha fazla yankı uyandırır diye düşünüyorduk. Ama bu kadarını beklemiyorduk tabii. Birdenbire işte cumhurbaşkanının veya çeşitli kişilerin bireysel çıkışları veya gazeteler, birdenbire büyük bir şey uyandırdı ve arkasından işte gözaltı süreçleri başladı. O kadar büyük bir tepki daha da doğrusu tepkinin bir infiale dönüşmesi tabii hepimizi şaşırttı”. (K7 / Kamu üniversitesinden emekli, kadın, profesör, merkez)

“Biliyorduk, bizi ya atacaklar ya atacaklar. Herhalde diyorduk dönemin sonunu bekliyorlar. Derslerin bitmesini. Zaten vakıf üniversitelerinde öyle bir şey vardır, atacakları zaman haziran sonunu tercih ederler. Öğrencilerin kalmadığı, mezuniyet töreninin bittiği (zaman) hani bir şey olmasın. Dolayısıyla onu bekliyorduk açıkçası”. (K6 / Vakıf üniversitesinden atılan, kadın, profesör, merkez)

“Üniversitenin ortamında bu imzadan sonra birkaç tane şey oldu. Mesela okulda yapılan birkaç toplantıda bazı öğretim üyeleri o kadar hani kendilerinden daha büyük, daha deneyimli hocalara normalde hiç söyleyemeyecekleri şeyleri söylediler. Mesela dediler ki, bir tanesi dedi ki, gencecik bir

çocuk, “hepiniz gideceksiniz” dedi. “Hepiniz bu üniversitelerden gideceksiniz” dedi, imzacılara. Böyle yüzümüze söyledi bunu. Ama biz bunları önemsemedik. Dedik ki bunlar şimdi konuşabiliyorlar, yani güçlerini iktidardan alıyorlar, konuşabiliyorlar. Böyle bir şey vardı ama çok korku yoktu. Atılma diye bir şey hiç gelmedi aklıma benim. Diğer arkadaşları bilmem. Ama benim aklımdan atılacağımıza dair hiçbir şey geçmedi. Bize ceza verecekler, işte uyarı, kınama falan. Biz de davaya gideriz, dava açarız, çünkü haklıyız. Çünkü hukuken hiçbir şey yok. Bu bir düşüncenin ifade edilişi diye düşünüyorduk. Yani ben kendi adıma düşündüğümde atılma ya da okuldan uzaklaşacağımı hiç düşünmedim bu nedenle. Yani imza nedeniyle okuldan ayrılacağım hiç aklıma gelmedi”. (K21 / Kamu üniversitesinden emekli, kadın, profesör, merkez)

Az sayıda akademisyen dönemin koşulları veya Türkiye siyasi tarihine dair tecrübeleriyle metnin çok sert bir tepki ile karşılaşacağını öngörmüştür. Metnin karşılaşacağı tepkinin en üst düzeyde olacağını bekleyen akademisyenlerden biri dönemin genel koşullarını göz önünde tutarken diğeri Aydınlar Dilekçesi metninde yaşananlarının aynısının yaşanacağını tahmin ettiğini ifade eder.

“Ben imza atarken kesinlikle bir sıkıntı olacak, daha evvelki Aydınlar Dilekçesi gibi olacak bu da diye düşünerek imzama atmıştım. Ben bunun rahat geçmeyeceğini düşünüyordum, biliyordum”. (K19 / Kamu üniversitesinde emekli, kadın, profesör, merkez)

“İşte o Tahir Elçi’nin öldürülmesi. Zaten mesele Suruç’la falan başlıyor. Yani doğrudan Kürt meselesine duyarlılık gösterme cüreti, devletin bu kadar sert politikalar uyguladığı dönemde... Hocaların bu kadar açık bir beyanı otoriterleşme eğiliminde olan bir iktidarın hiç hoşuna gitmeyecekti... Tayyip Erdoğan’ın bu tür şeyleri bir kişiselleştirme yanı da var. Orada da biraz sezgisel. Buna çok tepki gösterecek. Ben çok bekliyordum. İmzayı atarken de biliyordum. Başımız derde girecek ama atacağız”. (K12 / Vakıf üniversitesinden atılan, kadın, öğretim görevlisi, merkez)

İmza Metnine Karşı Erdoğan’ın Açıklaması ve Akademisyenlere Yönelik Hak İhlallerinin Başlaması

İmza metni açıklandıktan birkaç gün sonra Sultanahmet Meydanı’nda gerçekleşen bombalı eylemin ardından Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın yaptığı konuşmada imzacı akademisyenlerin hedef gösterilmesi akademisyenlere yönelik hak ihlalleri ve zorbalıkların başlangıç noktasıdır. Erdoğan’ın yaptığı açıklama sonrasında gazeteler ve medya başta olmak üzere akademisyenlere yönelik sosyal, politik, psikolojik linç süreci başladığı gibi hemen ardından ev baskınları ve gözaltılar söz konusu olur. Akademisyenler açıklamanın zamanlaması, üslubu ve dili açısından yarattığı öfkeyi eleştirirken, rahatsız edici düzeyde ses getirmesini aynı zamanda bir tür rahatlatıcı bir yankı olarak da tarif etmektedirler.

“Sultanahmet saldırısı oldu ve Cumhurbaşkanı çıktı ve birkaç dakika Sultanahmet saldırısına dair konuşup bu bildiriye konuya aldı ve bu bildiriye imza atan insanları. Ben kendi adıma büyük bir şaşkınlık ve afallama yaşadığımı söylemeliyim. İlk reaksiyonlar bunlardı. Ve beraberinde gelen bir kabul edemezlik. Bu neyin nesi bu? Ne hakaretimiz bir tavır? Bu nasıl dehşetengiz bir reaksiyon devletinden en tepesinden başlayarak?”. (K16 / Kamu üniversitesinden istifa eden, kadın, doçent, merkez)

“Biz kendi gücümüzün farkında değildik belki. Ama o metni imzaladıktan sonra cumhurbaşkanının açıklamalarıyla inanılmaz derecede bende psikolojik bir rahatlama oldu. Çok paradoksal bir şekilde.

En azından attığımız imza bir işe yaramış oldu gibiydi. Amacına ulaşmış gibiydi. Çünkü hakikaten Türkiye’de ve dünyada çok gündem de oldu. Ben o yönüyle, evet çok üzgündük, öfkeliydik. Ama bir yönüyle de amacına ulaştığını düşündüğümden dolayı mutluydum. O anki atmosfer oydu yani”. (K11 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, erkek, araştırma görevlisi, merkez)

“Sokaklarda cesetler, işte bodrumlarda öldürülen insanlar... Olay böyle bir şey olunca duyulmaya başlayınca da en azında bir miktar kendi adıma şeyi hissettim. Ses verebildik gibi bir hissim oldu. Boşa gitmedi diye. En azından işte orada bunları yaşayan bir insana bile hani böyle azıcık acısını azaltabilmişse, azıcık dayanma gücü vermişse bu önemli bir şey diye düşündüm”. (K15 / Kamu üniversitesinden KHK ile atılan, erkek, araştırma görevlisi, merkez)

Erdoğan’ın açıklamasının ardından ulusal basında imzacılardan bir bölümünün yayımlandığı “ihanet listelerinin” yanı sıra özellikle Ankara ve İstanbul dışındaki kentlerde bölge

gazetelerinde ya da yerel basında akademisyenlerin fotoğrafları, isimleri yer almıştır. Yerel basında yer alan köşe yazıları, haberler ve fotoğraflar taşrada görev yapan akademisyenlere yönelik açık tehdit oluşturmuştur. Basın aracılığıyla savrulan tehditler arasında Sedat Peker tarafından “kanlarında duş alacağız” tehdidi de görüşme yapılan akademisyenler tarafından sıklıkla hatırlatılmıştır.

“Zaten yerel gazeteler “terörist akademisyen” diye haber yapmıştı çoktan. Ve yani o taşra üniversitelerinde ülkücü-faşist kadrolaşmalar var. Bunlar böyle bir karşılama şöleni bile hazırlamıştı”. (K3 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, erkek, araştırma görevlisi, merkez)

“Gazetelerde birtakım fotoğrafların yayınlandığı, işte bölücü hocalar falan tarzı şeyler oldu yerel gazetelerin bazılarında”. (K18 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, Dr. öğretim üyesi, taşra)

“Sedat Peker’in kanlarında duş alacağız demesi”. (K10 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, araştırma görevlisi, merkez)

Akademisyenlerin basın kanalıyla hedef gösterilmelerinin yanı sıra çalıştıkları üniversitelerde genel atmosfer gerginleşmiştir. Mektupla, e-postayla, oda kapısına asılan tehdit içerikli metinlerle açıkça tehdit edilen kişilerin yanı sıra kampüslerde fotoğrafları dağıtılan, sosyal medya üzerinden hedef gösterilenler vardır. Ayrıca şahsi olarak hedef gösterilmediğini söyleyenler açısından da Erdoğan’ın açıklaması sonrasında okul atmosferinin genel olarak tedirginleştiği, kampüslerin tekinsiz ortamlar haline geldiği söylenebilir.

“2016, Temmuz kadar olan süreçte fakültede kampüste çok bilinen yerlerde, televizyonlarda, gazetelerde fotoğraflar yayınlandı. Çok kalabalık olduğumuz için kampüste sürekli bir korku havası yoktu ama tedirgin oluyorduk. Bir öğrenci geliyor mesela, acaba kimdir, bu fakülteden mi falan diye bakıyor insan hani bir şey mi olacak diye. O genel tehdit havası şahsen bende bir tedirginlik yarattı. Eve giderken bir şey mi olur? Böyle şeyler düşündüm”. (K15 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, erkek, araştırma görevlisi, merkez)

“Okula giriş çıkışlarda bizim fakültede ben rastlamadım kendi adıma. Ama (Kampüs İsmi) okula giriş çıkışlarda ya da başka yerlerde ciddi bir tedirginlik vardı. Dolayısıyla oradaki tedirginlik ister istemez acaba buralarda da olur mu... Çalışma saatim böyle memur gibi değildir. Ben erken giderim, bazen çok geç çıkarım. Geç çıktığımda, kampüs çok büyük ve orada bir sürü kapısı var. Ve orada

kaybolabilirsiniz kampüsün içerisinde. O geç çıkışlarda biraz daha saatimi mesela erkene almaya, daha kalabalık bir ortamda çıkma gibi tedirginliklerim oldu gerçekten”. (K4 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, doçent, merkez)

Bu süreç bir dizi etkisiyle birlikte çeşitli sonuçlar doğurmuştur. Gelen yoğun tepki ve tehditler üzerine az sayıda imzacı akademisyen imzasını çektiğini üniversite yönetimine bildirirken diğer yandan ikinci imzacılar olarak anılacak bir grup akademisyen de akademisyenlere sahip çıktıklarını ve onların ifade özgürlüğünü savunduklarını bildirmek için aynı metni imzalamışlardır.

“Biz bu arada imzasını çeken arkadaşlarımıza hiçbir zaman sırf bundan dolayı asla tepki göstermedik. Hatta bazı araştırma görevlisi arkadaşlara kendimiz tavsiyede bulunduk. Siz çok daha korumasız bir pozisyondasınız, isterseniz çekmeyi düşünün diye”. (K17 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, erkek, Dr. öğretim üyesi, taşra)

“Kelime tercihleri vs. falan. Bundan dolayı imza atmayan arkadaşlar da imza atmaya karar verdiler. Onu çok iyi hatırlıyorum. Okulda bir arkadaşımızın odasındaydık. O zaman “biz de atarız” diye ikinci imzacı şeyleri çıktı” (K1 / Kamu üniversitesinde çalışmaya devam eden, kadın, doçent, merkez)

Yaşanan gözaltı ve tutuklamalar özellikle ev baskını ve gözaltına alınma gibi müdahalelere karşılık teyakkuzda olmalarına neden olur. İlk gözaltılar Kocaeli Üniversitesi’ndeki imzacı akademisyenlerin sabahın erken saatlerinde eş zamanlı olarak evlerinden polis tarafından alınmalarıydı. Ardından diğer kentlerde benzer gözaltılar gerçekleşti. Bu operasyonların tüm kamuoyuna bir tür “terörle mücadele baskınları” olarak servis edilmesi tüm imzacı akademisyenlerde her an kendilerinin de bir ev baskını ile gözaltına alınabileceklerine dair bir beklenti yaratmıştır. Akademisyenler teyakkuzda olma haliyle evlerinde kalmama, durumu aileleriyle ya da komşularıyla paylaşma gibi çeşitli hazırlıklar yapmışlardır.

“Polis bir gün gelir mi eve baskın yapar mı? Evet. Bir on beş gün falan evde kalmadık. Bu korku, o tedirginlik daha baskındı sokakta bir şeyle karşılaşma korkusundan. Sonra onun da olmayacağını anladık”. (K18 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, Dr. öğretim üyesi, taşra)

“Cuma günü anımsıyorum, özellikle Kocaeli’nde kapı baskınları olmuştu polisler evlere girip bazı akademisyen arkadaşlarımızı almışlardı. Bir benzerini (Kent İsmi) da beklememek için herhangi bir neden yoktu. Hatta bazı hazırlıklar filan da yapmıştık. Özellikle ilk birkaç gün tabii son derece zordu duygusal açıdan da. Onun sonrasında acilen insanların toplanmayacağı ortaya çıkınca biraz daha rahatladık. Ama genel olarak tabii ülkenin politik gündemine bu da eklenmişti. Ve git gide bir anlamda çember daralıyordu”. (K25 / Vakıf üniversitesinde çalışmaya devam eden, erkek, doçent, merkez)

2016 Bahar döneminde kamu üniversitelerinin büyük bir bölümünde üniversite yönetimleri imzacı akademisyenler idari soruşturmalar açarak, ifade özgürlüğünden ve meslektaşlarıyla dayanışmaktan yana değil siyasi iktidardan yana taraf olduklarını ilan etmişlerdir. Bunlar arasında taraf olduğunu ilan etmeye daha çok hevesli olanların imzacıların listesini ivedilikle YÖK’e iletmesi, soruşturma komisyonlarına tarafgir isimlerin atanması, sosyal medyada soruşturma süreci etkileyecek beyanlarda bulunulması, soruşturma raporunda imzanın en yüksek müeyyideden “cezalandırılması” görüşünün belirtilmesi söz konusudur.

“Rektörlüğün tavrı belli. Rektörlük bizim soruşturmadan sonra listeleri hemen YÖK’e veren ilk üniversitelerden biri herhalde”. (K14 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, araştırma görevlisi, merkez)

“Kısa bir süre sonra (Üniversite İsmi)’nde soruşturmalar açıldı. O soruşturmaları artık bekliyordum. O soruşturma artık sürpriz olmadı. Şaşkınlık olmadı. Şubat ayında açıldı yanlış hatırlamıyorsam soruşturma. Ve yine yanlış hatırlamıyorsam Mart ayında biz ifade vermeye başladık ve ifadeler büyük bir hızla tamamlandı”. (K16 / Kamu üniversitesinden istifa eden, kadın, doçent, merkez)

“Hemen başlatıldı. Zaten yoğun bir imzacı nüfusu vardı. O yüzden hemen başlatıldı”. (K23 / Kamu üniversitesinde çalışmaya devam eden, erkek, doçent, merkez)

Soruşturma süreci üniversiteler arasında farklılıklar göstermiştir. Bazı üniversitelerde soruşturma komisyonunun kurulması ve raporun paylaşılması KHK’lar sonrasında kalmış ve uzun bir belirsizlik dönemi olarak yaşanmıştır. Araştırma kapsamında görüştüğümüz bazı akademisyenler uzun süre komisyonun kurulmadığını ya da hiç soruşturma açılmadığını ifade etmişlerdir. Yine soruşturma günü ve atmosferine dair anlatılarda komisyonlarda yer alan akademisyenlerin eğreti ya da iki yüzlü tutumlar içerisinde olduğu aktarılmıştır. İmzacı akademisyenlerin ifade özgürlüğünün meşruiyeti temelinde soruşturma sürecini çok ciddiye almadığı ve kimi örneklerde soruşturma sürecinde şenliğin, dayanışmanın, birlikte olmanın öne çıktığı anlatılara yansımaktadır. Soruşturmalardan önce sıklıkla bir araya gelme, soruşturmalara birlikte katılma ve ortak beyanlarda bulunma söz konusudur.

“O soruşturmaya hep beraber gittik. Ama trajikomik bir şeydi. Soruşturmacılar bize böyle çok saçma sapan, espriler yaparak, memleketimizi sorarak falan öyle saçma bir soruşturma süreci geçirdik. O soruşturmalar da sonuçlanmadı zaten”. (K10 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, araştırma görevlisi, merkez)

“Sizi çağırıyor savunmaya, sizi dinledikten sonra bir rapor yazıyor, ne ceza isteyeceğini orada karar veriyor. Soruşturmadaki tavırları pek güzeldi. İyi polistiler yani. Tabir-i caizse”. (K17 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, erkek, Dr. öğretim üyesi, taşra)

“Böyle gittim soruşturmaya. Olayı ne kadar tiye aldığımı anlatmak için söylüyorum, “Burada soruları ben sorarım” falan yaptım. Güldüm. O kadar tiye alıyorum konuyu. İdari soruşturma yani. Böyle goygoy bir şekilde. Adam da şey diyordu, “bir şey olacağı yok” falan diyordu. Sonradan memuriyetten çıkarma isteğiyle YÖK’e yolladı belki de dosyayı. Bilmiyorum o kısmı unuttum”. (K5 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, araştırma görevlisi, taşra)

Bu sırada arasında KHK’lar öncesinde sözleşmelerin yenilenmemesi ve bu yolla işten çıkarmaya girişen yerler vardır. Sözleşmeleri yenilemeyen akademisyenlerin bir bölümü idare davalarıyla bir süre sonra geri döneceğine inanmışlardır. Sözleşmeleri yenilenmeyenler arasında KHK’lar öncesinde idari davalar ile geri dönüşü olanlar da söz konusu olmuş ve ardından KHK’lar ile ihraç edilmişlerdir.

“Benim sözleşmem yenilenmeyerek ilk önce atıldım. İhraçtan önce”. (K17 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, erkek, Dr. öğretim üyesi, taşra)

“Ama ondan (KHK’lardan) önce tabi sözleşme yenilememe marifetiyle bazı arkadaşlarımızın iş akdine son vermişlerdi”. (K20 / Kamu üniversitesinde KHK ile ihraç, erkek, doçent, taşra)

Üniversite yönetimleri akademisyenlerin imzalarını çekmeleri yönündeki telkin ve baskılarını ağırlıklı 15 Temmuz sonrasında geliştirse de ilk dönemde de bazı üniversitelerin bu yönde girişimler söz konusu olmuştur.

“Bir yandan da imzanızı çekin telkinleri başladı. Rektör resmi olmayan yollardan bize haberler yolladı yani. Çekin imzayı, atmayayım”. (K15 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, erkek, araştırma görevlisi, merkez)

Vakıf üniversitelerinde dönem sonunda farklı gerekçelerle işten atılan akademisyenlerin işten atılmalarında yıldırma, yok sayma gibi baskı teknikleri uygulanırken işten atma gerekçesi olarak imza metni gösterilmemiş, akademisyenlerin itibarın zedeleyecek tarzda gerekçeler uydurulmuştur.

“Haziran sonu bizi attılar. Ben sözleşme yenilenmedi lafını sevmiyorum. Çok sistemin lafı. Çünkü vakıf üniversitelerinde de şöyle bir şey vardır: ikinci yılınızda da eğer o sözleşme denilen şey yenileniyorsa artık siz aslında sürekli kadrodasınız demektir. Her ne kadar her yıl yeniliyorlarsa da. Biz (daha önce) atıldığımız davaları böyle kazandık. Yaptığımız iş kamu görevi olduğu için idari mahkemelerden, bu şekilde davaları kazandık. O yüzden “sözleşme yenilenmedi” biraz olayı hafifleten, zaten kurumların da bunu böyle göstermeye çalıştığı... Çünkü sizi şey diye atmıyor genellikle, böyle yapan da oldu ama o onların şuuruzluğu gibiydi kendi açılarından. Bu Kod-29 var ya, onun gibi bir şey yaparlar. Canınızı acıtacak, sizi değersizleştircek bir şekilde yaparlar zaten onu. Hiçbir zaman “BAK imzasından çıkarıyorum” demez. Dediğim gibi, diyen bir iki üniversite oldu. Biz tabii tahmin ediyorduk ama şöyle bir şey oldu. Bizi attıklarını maille bildirmişler, maili de hemen kapatmışlar. Dolaylı bir yoldan öğrenmiş olduk ki atıldık”. (K6 / Vakıf üniversitesinden atılan, kadın, profesör, merkez)

İmza sonrasında meslektaşlarının imzacı akademisyenleri destekleyen kamusal beyanlarda bulunduğunu, çeşitli görevlerinden ya da üniversiteden istifa ederek yaşananları protesto ettiğini aktaran az sayıda katılımcı vardır. Benzer bir şekilde imzadan sonra bölüm arkadaşları ya da meslektaşları tarafından açık hedef olarak gösterildiğini ya da tepki gördüğünü ifade edenlerin sayısı da azdır. Farklı ideolojik konumlanışlara sahip arkadaşlarıyla dahi açık bir çatışmaya girilmediği ifade edilir. Bununla birlikte laf atma, laf dalaşına girme, metnin içeriği ya da dili üzerinden çeşitli yorumlarda bulunma ya da imzacı akademisyenlerin bir tür gaflet içerisinde davrandığını, bir tür tuzağa düştüklerini iddia ederek akıl verenler olmuştur. Akademisyenlerin bir kısmı imza sonrasında bölüm arkadaşlarının kendilerinden uzaklaştığını ifade etmiştir. Ancak bu nevi örneklerin dışında yönetici pozisyonunda olmayan, bölüm arkadaşları niteliğindeki akademisyenlerin tutumları imzacı akademisyen katılımcılarımız tarafından iki kümede aktarılmaktadır. Birinci kümedekiler çalışma arkadaşlarından olumsuz bir tepki ile karşılaşmadığını ve hatta meslektaşlarının destek ve moral ilişkisi geliştirdiğini aktaranlardır. İkinci kümedekiler ise açıkça olumsuz bir tepki ile karşılaşmamakla beraber genel olarak görmezden gelinme, yok sayılma, hiçbir şey olmamış gibi davranılma durumundan dolayı çalışma arkadaşlarıyla ilgili hayal kırıklığı yaşayanlardır. İmza sonrasında bu “tehlikeli” konunun hiç açılmadığı yok sayıldığı ve görünmez kılınmak istenen diyalogların olduğu bir çalışma ortamından bahsedilmektedir. Gündelik ilişkilerdeki nasılsın sorusunun sanki hiçbir şey olmamışçasına hızla geçitirildiği karşılaşma hallerinden söz etmektedirler. Attığı imza nedeniyle hırpalanan bir akademisyenin nasılsın sorusuna vereceği “iyiyim” cevabının anlamsızlığı ile samimiyetini kaybetmiş karşılaşma diyaloglarıdır.

“İlk etapta bizim gibi düşünmeyen insanların ne kadar kötü bir şey yaptığımızı söylemeleri gibi şeyler oldu ama zaten hani bunları biz eskiden de kâale almadığımız için çok da dert edinmiyorduk açıkçası”. (K23 / Kamu üniversitesinde çalışmaya devam eden, erkek, doçent, merkez)

“Benim dünya görüşümü paylaşan arkadaşlarım zaten bire bir benimle beraberdi. Hakikaten çok dayanışma gösterdiler her yönüyle. Bunu hissettirdiler”. (K11 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, erkek, araştırma görevlisi, merkez)

“Bir tür böyle sessizlikle geçirmeye çalışanlar oldu. Çok doğrudan, açıktan bize tavır alan kimse olmadı. Onu söyleyeyim ama işte iletişimini kesmek, sessiz kalmak vs. öyle şeyler yaşandı. Ya da biraz da arkamızdan konuşanları (duyduk). Öyle şeyler yaşadık. Biraz garipti. Bir de hani yıllarca aynı fakültede çalıştığımız, kimileri arkadaşlarımız...Garipti”. (K15 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, erkek, araştırma görevlisi, merkez)

İmzanın yarattığı etkinin akademisyenler arasında açık gerginliklere ve çatışmalara yol açmasa bile gündelik rutinlerin ve yaşamsal meselelerin farklılaştığı bir kırılma oluşturduğu ve bu kırığın 15 Temmuz sonrasında fiilen birbirinden uzaklaşan parçalara dönüştüğü aktarılmaktadır.

Akademisyenlerin gündemleri arasında iki ayrı dünya oluşmuştur. KHK’lı akademisyenler arasında yeni türden bir yakınlaşma ve diğer taraftan imza öncesinde yakın sosyal ya da akademik bağları olanlar arasında yeni mesafeler/duvarlar örülmektedir. Bu duvarlar kimi zaman hayal kırıklıkları, kimi zaman imzacı olmayanların duyduğu kaygı, kimi zaman da sadece “gündemlerin ve yaşamın” farklılaşmasıyla oluşmaktadır. İlerleyen zamanlarda bazı ilişkilerin tamamen kopması bu bağlamda oluşacaktır. İmzacı oldukları gerekçesiyle üniversiteden ayrılmak zorunda kalan akademisyenlerle, devam edenlerin hayatları ve öncelikleri farklılaşmıştır. İmzacılar uzun yıllar gözaltı, tutuklama ve hapisane gibi koşullar için teyakkuz halinde olmaya çalışırken, dayanışma ve mücadele faaliyetleri yürütürken akademik hayatın “normal akışında” devam etmesine uyum göstermeleri elbette mümkün değildir.

“Başka arkadaşlarla tanıştım. (Kent İsmi)’da diğer imzacılarla tanıştım. Bir kısmını uzaktan, bir kısmını yakından tanıyordum. Ama doğrudan onların içerisinde değildim. Çevrem farklılaştı. Bayağı farklılaştı. Öyle olunca tabi ister istemez eski çevreye şey oluyor, yani basit bir zaman ayırma meselesini düşünürsek gündeminiz farklılaşıyor. Benim gündemim tamamıyla dayanışma akademisi oldu bir ara”. (K10 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, araştırma görevlisi, merkez)

“Çok büyük bir hızla o zamana kadar sosyal çevrem olan ve mesleki arkadaşlar grubum olan insanların gündemiyle benim gündemim yarılmaya başladı ve o yarık asla kapanmadı”. (K16 / Kamu üniversitesinden istifa eden, kadın, doçent, merkez)

İmzacı akademisyenlerin en az gerginlik yaşadıkları grup öğrencilerdir. Akademisyenler öğrencilerinin çoğu zaman açık ya da örtülü olarak kendileriyle dayanışma ve destek ilişkisi sürdürdüklerini ifade etmektedirler. Dayanışma ve destek ilişkisinin içeriği, üslubu ve ifade edilme biçimi farklılaşsa da bu süreçte öğrencilerin tutumu genel anlamıyla olumsuzluk barındırmaz. Bazıları öğrencilerin durumdan bihaber olduğunu söylerken, bazıları ise öğrencilerin görmezden geldiğini ifade etmiştir. Araştırma kapsamında görüşme yapılan imzacı akademisyenlerden sadece biri bireysel olarak öğrencilerin açık tehdidine maruz kaldığını söylerken, öğrencilerin ürettiği tehdit genel olarak üniversite atmosferini baskılamak ya da yüz yüze olmayan ancak sosyal medya gibi mecralarda kampanyalar düzenlemek yönünde olmuştur.

“Açık söylemek gerekirse benim bütün süreç boyunca en çekindiğim husus öğrenci tepkisiyle karşılaşmak olmuştur. Çünkü öbür tepkilere karşı ne yapacağınızı az buçuk biliyorsunuz. Polis gelse, okul yönetimi gelse falan filan. Zaten daha önce muhatap olmuşsunuz. Ne diyeceğinizi biliyorsunuz. Ama öğrenciyle muhatap olmak, nasıl diyeyim, muhalif solcu kişiliğinizi değil de hoca kişiliğinizle, akademik kişiliğinizle muhatap olmak öğrenciyle, o anlamda sıkıcı bir şey, bunaltıcı bir şey. Bundan çok çekiniyordum. En çekindiğim hususun bu olduğunu söyleyebilirim. Hiçbir şey yaşamadık. Belki de bütün süreç boyunca beni en mutlu eden husus, öğrencilerimizden en ufak bir negatif, değil, aksine pozitif destek görmüş olmamızdır. Ve zannedilmesin de pozitif destek verenler de solcu, muhalif, devrimci öğrencilerdir. Aksine, ben şeyi de hissediyordum, türbanlı öğrenciler, mütedeyyin öğrenciler destek verdiler. Veya açık destek vermedilerse tavır ve sözlerinden anlıyordunuz ki aslında çok hoşnut değildiler olup bitenden. Böyle bir durum oldu. Beni en mutlu eden şey buydu bu süreçte. Genç nesiller açısından çok bir şey ifade etmiyordu”. (K28 / Kamu üniversitesinde çalışmaya devam eden, erkek, Dr. öğretim üyesi, merkez)

“Öğrencileri özellikle anmak istiyorum. Belli grup öğrencileri özellikle. Çoğunluğunu aslında. En iyi tavır öğrencilerden gördük herhalde”. (K14 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, araştırma görevlisi, merkez)

“Bilmediler büyük bir ihtimalle benim Barış İmzacısı olduğumu”. (K2 / Vakıf üniversitesinde çalışmaya devam eden, kadın, doçent, merkez)

“Twitter’da işte hedef alındığım olmuş. İsmimin ve üniversite adının paylaşıldığı yerler. Hatta bazıları bayağı hakaret ve küfür içeren paylaşımlardı. Öğrencilerle o şekilde muhatap oldum. Yüz yüze değil, sanal şekilde”. (K29 / Vakıf üniversitesinde çalışmaya devam eden, kadın, öğretim görevlisi, merkez)

Akademisyenlerin büyük bir kısmı için Cumhurbaşkanının konuyla ilgili açıklamasına kadar imza attığının bilgisini ailesi ya da yakın sosyal ilişkileriyle paylaşmak, öncesinde bilgi verilecek türden bir gündem değildir. Çünkü akademisyenler daha önce bahsettiğimiz gibi hak ihlallerini protesto eden içerikli birçok metne imza atmıştır. Ancak Cumhurbaşkanı’nın açıklamasından sonra gerçekleşen basında hedef gösterilme ve gözüaltıların başlamasıyla akademisyenler aileleriyle durumu paylaşma ihtiyacı hissetmişlerdir. Kimi aileler akademisyenlerin metni imzaladığına dair tahminler yürütse de meselenin gündem oluşu hedef göstermelerle ile birlikte olmuştur. Karı-koca birlikte imza atan akademisyenlerin dahi birbirlerinden haberdar olmadıkları örnekler söz konusudur. Durumun ailelerle paylaşılması olası “gözüaltı riskine” karşı bilgilendirmek, büyük bir telaşın önüne geçmek içindir. Çocuklara yönelik açıklamalarda ebeveynler açıklayıcı bir çerçeve sunarken, ailelerin yaşlı üyelerinden ya da en küçük üyelerinden durumun saklanması yaygındır.

“Bir sürü şeye imza atıyoruz, hep atmıştık. Bu imzayı attıktan sonra ta ki Cumhurbaşkanı o açıklamayı yapana kadar “ben imza attım” diye çocuklara söylemedim. Çünkü böyle bir şey beklemiyorsunuz zaten. Açıklama yapıldığı gün “ben de imzaladım” dediğim anda çocuklar da yanımdaydı. O anda onlar anladılar ve onun üzerine konuştuk zaten”. (K4 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, doçent, merkez)

“Yakınlarımdan sadece annemin haberi olmadı. Çünkü annem yaşlı ve biraz bunun kuruntusunu yapabilecek durumda. Bu da ona ağır üzüntü verecek diye annemden sakladık durumu. Dava bitti, beraat ettim, annem hâlâ bilmiyor”. (K7 / Kamu üniversitesinden emekli, kadın, profesör, merkez)

“O süreç bir anda hızlanınca (aile büyükleriyle) hepsiyle konuştuk. Olacak, olabileceklere dair bir fikir verdik onlara da. Kocaeli’ndeki göz altılardan sonra böyle bir şeyin burada da olabileceğini açık bir şekilde konuştuk. Ne yapmaya çalıştığımızı anlattık onlara da.” (K20 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, erkek, doçent, taşra)

“Aileme söyleyemedim tabi ki, böyle bir şey var. Tabi ki duydular onlar da, bütün ülkenin gündemine yayıldı bir anda. En tepedeki konu olmaya başladı. Böyle birkaç gün de değil, çok uzun sürdüğü için sorunlar zaten peş peşe geldi. Ailelerimiz de duydu böyle bir sorun olduğunu. Ama bizim imzaladığımızı bilmiyorlardı. Biz de söylemedik. İşte dava açılana kadar, duruşmalara gidene kadar da söylemedim aileme”. (K29 / Vakıf üniversitesinde çalışmaya devam eden, kadın, öğretim görevlisi, merkez)

Görüşmeye katılan akademisyenlerin aileleri arasında da ilk günden itibaren destek ve dayanışma ilişkisi yaygındır. Aileler yakınlarına yönelik tehdit, olası saldırılar ve diğer sonuçlardan dolayı kaygı duymaktadırlar. Genç akademisyenlerin ebeveynleri, daha ileri yaşlardakilerin de çocukları bu kaygıyı yoğun olarak yaşamıştır. Ancak bu kaygıya rağmen akademisyenleri suçlayanlar, yargılayanlar olmamıştır. Dili ya da içeriği açısından imza metnini benimsemeyen aileler de dahil olmak üzere görüşmeye katılanlar arasında ailelerinin sert tepki verdiğini söyleyen olmamıştır. Aileler arasında da görmezden gelenler, konuyu ve yaşananları yok sayanlar, imzayı çekmesini tavsiye edenler, metni eleştirenler olmasına karşın yaşanan süreç sertleştikçe ailelerin akademisyenlere yönelik dayanışma ve destekleri artmış, kendileri metnin içeriğini doğru bulmasa da bu metne imza atmasının suç olmadığını açıkça savunmuşlardır. Siyasi iktidarın imzacı akademisyenleri cezalandırma girişimleri “metni doğru bulmayanlar” aileler açısından dahi eleştirilmiştir.

“Ben kendi adıma çok üzülmesem de ailem endişeleniyordu. Ben de onlar için endişeleniyordum... İşte çıktığımda eşim “dikkat et, kaçta döneceksin?” Ve ailenin daha sık araması “Durum nasıl? İyi misiniz? Belki bize çok yansıtıyorlardı ama bunu hissettik. Ailelerimiz endişelendi. Sevdiklerimiz endişelendi”. (K11 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, erkek, araştırma görevlisi, merkez)

“Aileler tabi tedirgin oldu. Ama hiçbir zaman negatif bir şey söylemediler. Benim babam biraz daha şeydir, “çok çıkıntılık yapmamak lazım bu hayatta” gibi bir insan ve tabi korkuyor çocukları için. Onun “Sizin bu yaptığınız da doğru değil, çek imzayı rahat et” falan gibi bir şeyi oldu”. (K18 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, Dr. öğretim üyesi, taşra)

“Ailemin desteğini her manada, psikolojik, maddi, manevi her manada hissettim. O açıdan şanslı olduğumu söylemek isterim. Ama mesela bunda annemin ekstra bir payı olduğunun da altını çizmek isterim. Bütün ailemin her manada geniş anlamda desteğini içtenlikle aldığımı söylemek isterim. Politik insanlar olmamalarına rağmen. Hatta bildirin içeriğine katılmamalarına rağmen”. (K22 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, erkek, Dr. öğretim üyesi, taşra, yurt dışında)

Akademisyenler ise özellikle gözaltı ve ev baskını gibi olası durumlarda kendilerine dair kaygı taşımak yerine ailelerine zarar verme endişesini yaşamışlardır.

“Benim polisle işim olmadı ama bu insanların da işi olmadı. Evdeki hiç kimsenin işi olmadı. Eve gelip bassalar ne diyeceğim ben bu insanlara. Anneme, eşime, çocuğuma. Benim yüzümden böyle bir muameleye maruz kalacaklar. Herhalde ikinci düşündüğüm şey de oydu. Düşünmüyorsun çok fazla. Bir şey yapmışsın, onun sorumluluğunu zaten üstüne almaya hazırsın ve olabilecek şeylerden, ne

olabilir zaten çok dert değil ama insanları yani sevdiklerini üzme ve onlara zarar vermek de herhalde ikinci... Bir, sorumluluklarını yerine getirememek bir de ikinci olarak sevdiklerini zarar verme duygusu üzüyor herhalde insanı. En kötü (gözaltının beklendiği gün) gün oydu galiba...”. (K2 / Vakıf üniversitesinde çalışmaya devam eden, kadın, doçent, merkez)

Gözaltılar, tutuklamalar, hedef göstermeler, tehditler ve üniversite yönetimlerinin yarattığı baskı atmosferi akademisyenler arasında eş zamanlı olarak dayanışmayı, birlikte ve toplu hareket etmeyi ve yeni ağlar oluşturmayı beraberinde getirmiştir. Dayanışma akademileri olarak bilinen oluşumların ilk nüveleri bu dönemde kurulan ilişkilerle, ağlarla ve arayışlarla oluşur. Bu bağlamda üniversite içerisinde imzacı olan akademisyenler arasında yeni bir ortaklaşma oluşur. Bir bölümü birbirlerini öncesinde tanırken, farklı fakültelerde olup daha önce tanışmayan akademisyenler arasında arkadaşlıklar kurulur. Gündelik yaşam içerisinde haberleşme, bilgiyi paylaşma, çeşitli toplantılarda buluşarak ortak hareket etme ve tutum alma eğilimi yaygınlaşır. Tutuklamalar öfkeyi arttırırken, diğer imzacı akademisyenlerle dayanışma eğilimi de paralelinde artar.

“Bir yıl önce başka benzer bir konu olsa tanışamayacağımız, benzer bir eylem için bir araya gelemeyeceğimiz arkadaşlarla öyle bir yol arkadaşlığımız da doğmuş oldu.” (K17 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, erkek, Dr. öğretim üyesi, taşra)

“(Üniversite İsmi) ilk işten çıkarmaları yaptı. Ve biz Şubat’da bir büyük toplantı yapalım dedik. Onu organize etmeye çalıştık. Ve işte Şubat toplantısı hazırlanmaya başladı. O süreçten itibaren bir şekilde ben böyle bir grup, o ana kadar büyük bir kısmını tanımadığım birçok arkadaşla böyle bu işin şey kısmında oluverdim. Ne diyeyim, birlikte toparlanma, örgütlenme, ne yapabiliriz, haberleşme, işte toparlamak, herkes ne durumda, datalar çıkarma, istatistikler. Onları başka arkadaşlar yaptı. Böyle bir grup insan böyle çalışmaya başladık”. (K6 / Vakıf üniversitesinden atılan, kadın, profesör, merkez)

2016 yılının Bahar dönemine dair akademisyenler duygularını eş zamanlı olarak bir dizi duygu ve kavrama gönderme yaparak ifade etmektedirler. Bir yandan “şaşkınlık, korku, endişe, kaygı, öfke, kararsızlık, belirsizlik, panik, baskı ve teyakkuzda olma hali tarif edilirken” diğer taraftan “dayanışma, gurur, direnç, öfke, inat, umut, kolektivizm, güçlü hissetme” gibi ifadeler anlatılarda yer almaktadır. İfadelerdeki bu iki blok eş zamanlı olarak yaşanan duyguları yansıtır. Devletin, medyanın ve “memurların” yarattığı baskı, şiddet ve tehdit ortamında akademisyenlerin ailelerinden, öğrencilerinden ve en çok eylemlerinden yani birbirlerinden aldıkları güç inancı diri tutmaktadır.

“Bir öfke, bir şey yapmama, yani bir şeyler yaşıyoruz, endişe ediyoruz ama devam etmemiz lazım. Sonuçta hiçbir şey değişmedi. İşte bu saldırılar karşısında da yılmayacağız falan. Öyle bir ruh hali vardı, 15 Temmuz’a kadar”. (K12 / Vakıf üniversitesinden atılan, kadın, öğretim görevlisi, merkez)

“Duygusu, sabırsızlık duygusu. Bir şeyler olacağı belli ve onların olup bitmesi için bir sabırsızlanma hali. O sabırsızlığın barındırdığı endişe, soru işaretlerini kapsayacak şekilde sabırsızlık diyebilirim. Zamanın biraz ileri sarmasına yönelik bir arzu”. (K20 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, erkek, doçent, taşra)

“Büyük bir tiksinti hissettim. Tiksinti ve şaşkınlık bence öne çıkan iki, yani bu süreç boyunca bu duygu kaldı, bu iki duygu kaldı. Aralarda tabi korku hissettim, öfke çokça hissettim. Ama en çok herhâlde bunlar nasıl oluyor diye bir şaşkınlık ve büyük bir tiksinti hissettiğimi düşünüyorum şimdi”. (K24 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, Dr. öğretim üyesi, merkez, yurt dışında)

“Mutsuzluk, panik, çaresizlik, tekrar umut ve sonra kabullenme şeklinde oldu o süreç”. (K29 / Vakıf üniversitesinde çalışmaya devam eden, kadın, öğretim görevlisi, merkez)

15 Temmuz 2016 Darbe Girişimi Sonrası KHK'lar ve İhraçlar

15 Temmuz'da gerçekleşen askeri darbe girişiminin ardından üniversiteler dahil olmak üzere toplumun genelindeki korku, baskı ve belirsizlik iklimi daha da yükselmiş ve “muhabirliğe” varan girişimler artmıştır. Katılımcılardan birinin ifadesiyle “büyük bir taarruzun geleceğinin” emareleri darbe sonrası ilk haftalarda görülmüş, bir diğer katılımcının deyişle “sosyal medya üzerinden hedef gösterme ve muhabirlik faaliyetleri” başlamıştır. Henüz KHK'lar yayınlanmadan dahi bu sürecin bütün muhalif kesimleri susturmaya, hareketsiz bırakmaya yönelik bir baskı rejiminin yaklaştığının tüm belirtileri vardır.

15 Temmuz sonrası henüz KHK'larla ihraçlar başlamadan siyasi iktidarın hışmından kaçınmak ya da darbe girişiminde bulunan Gülen Cemaati ile var olan ilişkilerinden kaynaklı korkuyla kraldan çok kralcı davranarak imzacı akademisyenler yönelik baskıyı artıran rektörler vardır³. 15 Temmuz sonrası OHAL yasalarının şehir dışı ve yurtdışına çıkış yasaklarına dayanarak akademisyenlerin kazandıkları yurtdışı burslara yönelik görevlendirme başvurularına gerekçesiz olarak ret verme, dilekçeleri yanıtızsız bırakma ve hatta keyif olarak kabul etmeme, projeleri kapama gibi hak ihlalleri yaşanmıştır. Üniversite yönetimlerinin bir bölümü 153 Tanıl Bora bu ve sonrasındaki dönemin rektörlerini zamane vali paşası olarak betimler. Ona göre rektörler tıpkı Osmanlı nizamındaki sivil paşalar gibi, üst düzey mülkü amirler gibi paşa olmuşlardır. Özellikle taşrada en yüksek bütçeleri kontrol eden kamu kurumlarının başındadırlar, büyük bir istihdamı yönetmektedirler ve yerel kalkınma stratejisinin bir aktörü gibi konumlandırıp itibar kazanmaktadırlar (Tekin, Orhon ve v.d., 2021).

Temmuz sonrasındaki ilk aylarda imzacı akademisyenleri görevden uzaklaştırmaya, sözleşmelerini yenilememeye ve işten çıkarmaya başlamışlardır. Akademisyenlerin bir bölümü görevden uzaklaştırıldıklarını sisteme giremeyerek öğrenmişler, e-postalarını yedekleyecek fırsatı dahi bulamamışlardır.

“15 Temmuz'dan sonra düzenli yaptım. Ağustos sonu eylül başı gibi sözleşme yenileme tarihi gelen bir arkadaşım vardı. Onun sözleşmesini yenilemedi. O yüzden ben çok hazırlıklıydım. Benimkinin de artık yenilenmeyeceğini çok iyi anladım. Hazırlıklıydım. Toplam 9-10 arkadaş sözleşmemiz yenilenmeyerek işsiz bırakıldık”. (K17 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, erkek, Dr. öğretim üyesi, taşra)

15 Temmuz sonrasında imzacı akademisyenler Türkiye'nin içine girdiği siyasal iklimin Türkiye toplumsal muhalefetini şiddetli bir baskının altına alacağı ve daha özel olarak kendilerini çeşitli yollarla sistemin dışına atacağını tahmin etmişlerdir. Her darbe sonrasında muhaliflerin, demokratların ya da sosyalistlerin çeşitli biçimlerde “cezalandırılacağını” tarihsel olarak bildiklerini ifade edenler ve dolayısıyla 15 Temmuz'un imzacı akademisyenlere bir biçimde yöneleceğini tahmin edenler vardır. Ancak ilk olarak Eylül ayında yayımlanan KHK'lara kadar geçen kısa sürede devletin nasıl pozisyon alacağı ve ne gibi girişimler olacağını tam olarak hesaplayamamaktadırlar. İmzacı akademisyenler için 15 Temmuz bir ayırım çizgisidir. Örneğin lisansüstü öğrenimleri için büyük kentlerdeki üniversitelerde görevlendirilmiş ÖYP'li araştırma görevlilerinin kadrolarının bulunduğu üniversitelere geri çağrılmaları, yut dışı çıkış taleplerinin reddedilmesi ve şehir dışına çıkış yasakları imzacı akademisyenler için daha şiddetli bir fırtınanın geleceğinin ilk habercileri olmuştur.

“15 Temmuz gecesi düşündüm. O gece düşündüm. Hani dışarıydık, arkadaşlarla beraber, yiyip içiyorduk, işte Cuma akşamı olduğu için. (...) Sonra darbe sözcüğü duyulur duyulmaz, evet, aklıma şey geldi, tamam belli gruplar var, belli hedefler var, bunlara yavaş yavaş sıra gelecektir, bir tanesi de biz olacağız. Bir süredir zaten düşman olan grup olduğumuza göre ilk grupta mı oluruz, ertesi gün mü, sonraki hafta mı bilmiyorum ama biz de o grupta olacağız, bize sıra gelecek”. (K29 / Vakıf üniversitesinde çalışmaya devam eden, kadın, öğretim görevlisi, merkez)

“Sokağa çıkma yasakları büyük bir şeyin göstergesiydi. Bunun sadece Kürtlerle, Kürtler özelinde kalmayacağı ve de tüm muhalif kesimlere yöneleceğini ben şahsım adına okuyordum. Nitekim bizim bildiri sonrası da zaten yönünü belli etmişti. Muhafif kesimlere yöneleceğini görüyorduk. Ben kendi adıma söyleyeyim, görüyordum. Üniversitede her ne kadar bu cemaatçilere yönelik bir taarruz geleceğini biliyorsak da kesinlikle ve kesinlikle bizim de arada kaynayacağımızı tahmin ediyorduk. Ben okumuştum ve arkadaşlarla da konuşuyorduk. En azından benim çevremdeki bir sürü imzacı arkadaş da bunu bekliyordu”. (K11/ Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, erkek, araştırma görevlisi, merkez)

Akademisyenler arasında 15 Temmuz darbe girişiminin imzacı akademisyenlere ve muhalif kesimlere yöneleceğini öngörenler ağırlık taşısa da yaz aylarında çıkan ilk KHK ilanlarıyla yaşananların iktidar içi bir hesaplaşma olarak seyrettiğini düşünenler de vardır.

“FETÖ v.s. meselesi bağlamında. Mesela ilk atılmalar, ilk KHK’lar çıktıktan sonra yurtdışından beni tanıyanlar “hani sizin bir sorunuz var mı, size bir şey var mı” diye sorduklarında, bunun yalnızca şeye (cemaate) hedeflenmiş olduğunu açıkça söyledik. Öyle gözüküyordu. Listelerde ilk etapta bu kendi iktidar içi hesaplaşmaların bir boyutu olarak gözüküyordu”. (K23 / Kamu üniversitesinde çalışmaya devam eden, erkek, doçent, merkez)

OHAL’le birlikte vakıf üniversitelerindeki imzacı akademisyenlerin işten atılacağına dair beklentiler yükselmektedir ancak ilk KHK’nın yayınlandığı Eylül ayına kadar kamu üniversitelerinde görev yapan akademisyenler çeşitli idari cezalar alsalar da üniversitedeki işlerine devam edeceklerini düşünmektedirler. Ancak KHK’lar yayınlanmaya başladığında kamu üniversitesinde kadrolu olmanın bir güvence olmadığı ortaya çıkacaktır.

“Bize iyi davranmayacaklarını çok net hissediyordum. Nereden nasıl vurmaya başlarlar diye bir beklenti vardı. Ama bu KHK’lanmak dediğimiz şey mesela şaşırttı. Çünkü şöyle gibiydi, vakıf üniversiteleri atar. Ama devletten kimse beklemiyordu galiba”. (K6 / Vakıf üniversitesinden atılan, kadın, profesör, merkez)

“Vakıf üniversitesinden ilk dönemde böyle bir parti insan atıldı. Bir kısmına soruşturma açıldı. Bazıları uzaklaştırma aldılar. KHK’ya kadar ne yapılırsa sanki vakıf üniversitesindekilere yapılacakmış gibi. Benim de başta tahminim o yöneydi, kamudakilere hiçbir şey olmayacakmış gibi. En fazla bir uğraşma ve engelleme. Bu tarz şeylerle sınırlı kalabilecek diye düşünürken birdenbire tam tersi bir şey oluyor. Kamudaki o güvence duygusu ortadan kalkıp, ama vakıf üniversitelerinde çalışılabilir. Bazı vakıf üniversitelerinde insanlar mesleğini yapmayı sürdürebilir. Ama kamuda artık çok zor”. (K12 / Vakıf üniversitesinden atılan, kadın, öğretim görevlisi, merkez)

“OHAL’in şöyle bir farkı oldu. KHK diye bir şey olunca biz 15 Temmuz öncesinde atılsak bile dava açar geri döneriz diye düşünüyorduk okula. 15 Temmuz’dan sonra bu fikriyat değişti. Çünkü yani

ellerinde bayağı böyle KHK gibi saçma sapan bir güç vardı”. (K15 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, erkek, araştırma görevlisi, merkez)

“KHK’lar çıkmaya başladı. Tabii bu beklemediğimiz bir şeydi. Evet, üniversite soruşturma açmıştı, soruşturmaların sonucunu az çok biliyorduk. Bunun sonucunda kınamalar alırız diye düşünüyorduk. Fakat 15 Temmuz’la beraber üniversitelerden atılan ilk grup arkadaşımız, yine bunların hepsi yakın arkadaşlarımız, çok sarsıldık yani. Bir yandan sarsıldık bir yandan da bunlar da bizim de başımıza gelecek gibi tabii endişelerimiz başladı. Bu arada Bolu’da, Kocaeli’nde gözaltına alınan arkadaşlarımız oldu. Tabii bunlar da çok bizi üzdü. Hem tedirginlik hem şaşkınlık hem bu kadarını beklemediğiniz bir şey oluyor. Tamam biz cezamızı alacaktık, aldık falan ama bunun bu kadar büyümesi. O KHK şokunu yaşadık hepimiz. Ve hepimiz başımıza geleceğinden artık emindik. Bunun üzerine de ne yapmalıyız sorusuyla karşılaştık”. (K7 / Kamu üniversitesinden emekli, kadın, profesör, merkez)

KHK Listesinde İsim Aramak...!

İlk KHK’ların yayımlandığı günden itibaren imzacı akademisyenler için yeni bir süreç başlamaktadır. İlk KHK’ların yarattığı şaşkınlık, öfke ve endişe hali belirsizlik, teyakkuza olma ve gerginlik ile devam eder. Eylül 2016’da çıkan ilk KHK ile kamu görevinden ihraç edilerek üniversiteden atılan ve pasaportları iptal edilen akademisyenler üniversitedeki odalarında bulunan özel eşyalarını dahi toplayacak vakit bulamamıştır. Ardından yaşanan süreçte yaklaşık iki yıl boyunca tüm imzacı akademisyenler hangi KHK’da sıranın kendilerine geleceğini beklemişlerdir. Bu dönem idari soruşturmaların ve ardından ceza davalarının başladığı, KHK listelerinin yayımlandığı ve akademisyenlerin listelerde kendi isimlerini aradıkları, her an karşılarında çıkabilecek olası “KHK’lanma” riskine karşı içerisinde yer aldıkları çalışmalarını tamamlamaya çalıştıkları, işsiz kalma riskinin baskısını hissettikleri yoğun ve belirsizliklerle çevrili zorlu bir bekleme sürecidir. 15 Temmuz sonrasında OHAL uygulamalarıyla devam eden genel korku iklimi ve politik baskı halinin yanı sıra akademisyenler bir biçimiyle sıralarının kendilerine geleceğini bilerek çeşitli kararlar almak zorunda kalmışlardır. Bu dönemde yaşananlar karşısındaki izleyici olma halinin kendisinde yarattığı duygu durumunu araştırma kapsamında görüşülen bir katılımcı şöyle ifade etmektedir:

“İmza olayından sonra çalışmaya devam ettim. Ve o aylar içerisinde özellikle de 15 Temmuz sonrasında başımıza gelen her türlü şeyin karşısında sürekli tokat yiyen ve böyle sanki donmuş halde, hareketsiz halde kalmış biri gibi kendimi düşünüyordum. Olaylar bizim başımıza geliyor ve üzerlerinde kontrol gücümüz yok. Olaylara sanki böyle dayanmaya çalışıyormuşuz gibi bir hal içindeydim. Entelektüel olarak tabii ki akademik olarak pek çok insan gibi ben de tamamen donmuş haldeydim. Hiçbir şey yapamıyordum. Sadece minimum gerekli işi yapabiliyordum ders vermek gibi. Onun dışında herhangi bir şey yazamıyordum, herhangi bir şey düşünemiyordum, okuyamıyordum. Ve böyle bir güçsüzlük hali içerisinde duruyordum. Ve o güçsüzlük hali böyle “inertia” dediğimiz böyle hareketsizlik hali insanı tabii ki hem zihinsel olarak hem duygusal olarak aslında çok kilitleyen bir hal”. (K24 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, Dr. öğretim üyesi, merkez, yurt dışında)

KHK listesi takip etmek OHAL döneminin rutinine dönüşmüştür. Akademisyenler her liste yayınlandığında kendi isimlerinin listelerde yer alıp almadığını kontrol ederler. Yayımlanan KHK’larda kendileri yer almasa dahi arkadaşlarının isimleriyle karşılaşan akademisyenler bu sürecin en zorlu günler olduğunu ifade etmektedir. Bu zorluk iki boyutta yaşanır; belirsizlik ve bilinmezliğin

yarattığı tedirginlik ile meslektaşlarının KHK'lanmasına tanık olmanın verdiği suçluluk duygusu. Akademisyenler arasında KHK çıkınca belirsizliğin ve bekleme halinin bitmesiyle rahatladığını ifade edenler vardır.

“İlk 1 Eylül KHK'sında da arkadaşlarımız vardı ve ondan sonra da her seferinde oldu. Ve her defasında tabii ki kendi isminizi arıyorsunuz. Başkaları da sizin isminizi arıyor. Ve yani acaba piyango size ne zaman vuracak gibi böyle bir belirsiz şey içerisindeyiz. Biliyorsunuz psikolojik sorunlarda en büyük sıkıntılardan bir tanesi belirsizlik”. (K23 / Kamu üniversitesinde çalışmaya devam eden, erkek, doçent, merkez)

“KHK listeleriyle ilgili şöyle bir şey oldu. Ben o duygumu çok açık kendime söylediğim için sana da söyleyeceğim. Çok kötü bir duyguydu o. Çünkü; o listede arkadaşlarını görmek diye bir şey var. Kendini görmemek diye bir şey var. Tamam mı? Kendini görmediğin için seviniyorsun ve sevdiğin için utanıyorsun orada yokum diye. Hatta bazen şey, “ya o kadar insan atılmış, keşke ben de olsaydım, bu utancı yaşamayıydım” diyorsun. Çünkü atılmayınca da bir tuhaf oluyor”. (K21 / Kamu üniversitesinden emekli, kadın, profesör, merkez)

“Resmî Gazete çıktığında hani acaba ismimiz yayınlandı mı? diye bakıyorduk. Ondan sonra da atılmadığımız için rahatlamıyorduk. Tam tersine o işte giden arkadaşların mahcubiyetini yaşıyorduk. O yüzden de her atılmayışımız yani ismimizin olmadığı her Resmî Gazete daha tedirgin edici bir Resmî Gazeteydi. En rahatlatıcı olan kendi ismimizin yayınlandığıydı bence”. (K20 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, erkek, doçent, taşra)

“O zamanlar aramızda şaka yollu konuşulan bir şey vardı, biz konuşmuyorduk KHK'sız olanlar. KHK'lı olanlar diyordu ki “ya sizin için çok üzülüyoruz, bu belirsizliğiniz ne olacak, bak biz ne güzel atıldık, önümüzü görüyoruz, siz nasıl yaşıyorsunuz” gibi. Biz de böyle tabi acı acı gülüyorduk. Bir şey diyemiyorduk. Ama aslında bunun da galiba bir şeyi vardı. Bunu söylerken umarım kendimi doğru ifade edebilmişimdir. Tabi ki biz onlardan çok daha iyi pozisyondaydık ama gerçekten o hani ismini arama ne olacağını bilmeme filan onlar insanın kafasını çok bulandıran ve doğru karar vermesini tabi ki imkânsız hale getiren şeyler”. (K24 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, Dr. öğretim üyesi, merkez, yurt dışında)

Bir yandan KHK'lanmayı bekleyen akademisyenler diğer yandan tez, proje, idari görevler ve ortak çalışmalar gibi içerisinde yer aldıkları kolektif çalışmalarını bitirme ve tamamlama sorumluluğu hissederler. Verdikleri dersler gibi rutin görev ve sorumluluklarını yerine getirmeye çalışırken bir bölümü akademik motivasyon ve inançları zayıflamasına rağmen özellikle öğrencileriyle olan çalışmalarını tamamlamak için özel bir gayret sarf etmişlerdir.

“KHK'yı bekler oluyordum. Ondan sonra hani öğrenciler, dersleri tamamlayayım, işte tezler varsa onları iyice bir yoluna koyayım. Bir tane bir projemiz vardı, onu biraz daha hızlandırayım, öğrencimin yüksek lisansı falan gibi. Bütün o planları yapıyordum”. (K4 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, doçent, merkez)

“Derslerimin yarım kalması beni çok geriyordu. Onu ne yapacağım? Ne edeceğim? Öğrencilerimle yaptığımız çalışmalar yarım kalırsa ne yaparım ne ederim... Bunlar beni çok geriyordu”. (K24 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, Dr. öğretim üyesi, merkez, yurt dışında)

KHK sırasını bekleme dönemi daha geç dönemlerde KHK'lanan akademisyenler için üniversitede eğreti olarak yer almak, KHK sonrasındaki yaşama dair planlamalarla ve arayışlarla, sürekli risk altında olan öngörülemezliği yaşayarak geçer. Yarına ilişkin plan yapamamak, karar verememek ve bir anlamıyla kendi yaşamının nasıl sürdüreceğini bilememek gibi belirsizlik bekleyişin sonuçları anlatılarda öne çıkar. Bu belirsizlik dönemi aynı zamanda banka hesaplarına ve mal varlıklarına el konma ihtimali, yurtdışına çıkma yasağı, açılan davalar, gözaltı ve tutuklama ihtimali gibi bir dizi potansiyel tehlikeyi de içinde barındırmaktadır.

“2017’ye kadar hep bir haber çıkacak, biz de atılacağız, onları düşündük ama hep şey kötü tabii. Gelecekle ilgili hiçbir plan yapamıyorsunuz. Her an bir şey olabilir. Bir hafta sonra ne olacağınız belli değil. Dolayısıyla gelecekle ilgili plan yapmaktan vazgeçtik. Yani o duygu kötü bir duyguydu. Onu çok iyi hatırlıyorum”. (K19 / Kamu üniversitesinden emekli, kadın, profesör, merkez)

“Yeni hayat nasıl olacak? Ya da bu evin kirası nasıl ödenecek? Dolayısıyla bir yandan dayanışmaya, bir yandan direnmeye, bir yandan bir sonraki adımı öngörmeye ve onun gereklerini yerine getirmeye başlamak zorunluluğuyla geçti o dönem diyebilirim”. (K22 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, erkek, Dr. öğretim üyesi, taşra, yurt dışında)

KHK'larla birlikte daha önceki gözaltı ve tutuklamalar döneminde yaşanan teyakkuza olma hali yeniden yaşanır. Ev baskınları ve ardından tutuklanma ihtimali bir süre beklenmiştir. Buna ek olarak davaların açılmasıyla birlikte de akademisyenler arasında hüküm giyeceğini, bir dönem içinde birçok kişi gibi hapisanede kalacağını düşünen, kendisini ve yakınlarını bu ihtimallere karşı hazırlayanlar vardır.

“Polis evimi basarsa diye, ev benim üstüme, arama yetkisi olabilir. Pasaportumdur, bilmem nedir, belli bir nakit paradır, bir kutuya koydum, arabada tutuyordum. Araba babamın üstüne, onu arayamazlar diye. Şu birinci kattan atlarım, arabayla kaçarım falan. Bütün bu tedirginlikle yaşıyorsunuz”. (K5 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, araştırma görevlisi, taşra)

“Bize davalar açıldı ya, o süreçte de ben böyle ekibin içinde kendime göre aktif oldum. Bekliyorum, çok hazırım, 4-5 ay yatarız... Bu arada bizim 4 arkadaşımız içeri alındı. Eğer onlar çıkamazsa şeyi ben okuyacağım, alırlarsa beni alsınlar. Böyle çantam hazır. Fakat niye hep kış çantası hazır. Yazın içerde olmayı düşünmüyorum. Böyle garip bir şey yani. Her şey kışa göre hazırlanmış. İçeride bir oda var, oraya koydum çantayı. Renkler var, giymiyorsun falan. Ona göre seçtim, eşofman takımını bilmem neyi. Bizim dava sonuçlandı ve 27 ay aldım ben.

Birden şey oldu, “ulan yazın da kalacağım”. Düşünüyorum, en az yatarım falan. Ya yazın niye kalıyoruz içerde. Bu beni herhalde çok üzdü. Gerçekten sebebini anlamakta çok zorlanıyorum. Yani yazın yatmama mevzu. Niye kış geçer ama yaz yani. Olacak iş değil gibi bir şey var. Böyle söyleyince tabii insanlar sebepsiz yere kaç yıldır yatıyorlar da...”. (K6 / Vakıf üniversitesinden atılan, kadın, profesör, merkez)

“O tedirginlik o gün şeyi netleştirdi herkeste, artık yani bu böyle gidecek, bunlar olacak. Yani biz de alınabiliriz. O gün ben şöyle bir şey yaptım. Pek çok insan yaptı. Biz o gün polis bekledik evde. İşte kardeşlerime söyledim, (Çocuğunun İsmi)’ya söyledim, eşime söyledim. “Yani böyle bir şey olursa korkmayın, arkadaşlarımız alındı, bizi de alabilirler, hiç korkmayın, rahatsız olmayın”. Sadece işte ilacım var. Tiroit ilacı kullanmak zorundayım her gün. Onu çantama koydum. Ondan sonra bir

küçük çanta hazırladım yani kendime. Çünkü hani aniden gelip gözaltına alınırsak ilacım yanımda olsun. Onlara muhtaç olmayayım falan diye. Çünkü biz bu ülkenin cezaevlerini bildiğimiz için”. (K21 / Kamu üniversitesinden emekli, kadın, profesör, merkez)

KHK’ların başlaması akademisyenler arasında yurtdışına gitme düşüncesini de güçlendirmiştir. Akademisyenlerin aileleri de dahil olmak üzere yakın çevrelerinin akademisyenlere yurtdışına çıkmalarını önerdikleri görülür. KHK’ların yarattığı siyasal ve sosyal belirsizlik yurtdışını zorunlu ihtimal olarak ortaya çıkarmıştır.

“2018’de mesela dava açıldığında ben ciddi ciddi ya 15 ay veya üstü hapis yiyeceğim ya da yurtdışına kaçacağım. İkilimdedim. Hangisini yapacağım? Yurtdışına kaçacağım için hapse girmeyecektim. Ne olursa olsun girmemeye çalışacağım”. (K5 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, araştırma görevlisi, taşra)

“Eşimle de o şekilde düşündük. Türkiye’de artık akademide barınamayız, yurtdışını zorlamaya başlayalım”. (K29 / Vakıf üniversitesinde çalışmaya devam eden, kadın, öğretim görevlisi, merkez)

İşini Kaybetme Riski Karşısında Yaşamı Sürdürme Arayışı

KHK’lar sonrasında yaşanacak ekonomik belirsizlik ve güvencesizlik haline karşılık akademisyenler çeşitli hazırlıklar ya da düşünce düzeyinde kalmış planlar yapmışlardır. Bunlar arasında sınırlı birikimiyle küçük bir işletmeye ortak olmak, dersane, kafe, yayınevi gibi kolektif istihdam alanları yaratabilecek işler kurmak, çeviri ya da proje yapmak, harcamalarını kısıtlamak, mevcut evini satarak geçinmeyi planlamak, başka bir kente taşınmayı düşünmek gibi örnekler yer almaktadır. Ancak akademisyenler arasında böylesi bir düşünsel hazırlık içerisinde olması gerektiğini düşünenler kadar bir dayanıklılık stratejisi olarak bu planlamaya girmekten kaçınanlar da vardır.

“Bir tane evimiz var. İşte evimizi satarız diye düşündük. İşte onu bir bankaya koyar, ya o evin parasının bir kısmıyla küçük bir yer alır üstünü yeriz ya da hepsini yeriz. Böyle şeyler düşündük. Bir alternatif bir yaşam, ne yapabiliriz diye düşündük”. (K7/ Kamu üniversitesinden emekli, kadın, profesör, merkez)

“İşte daha hesaplı bir yere taşınırız. Belki İstanbul dışına belki yani mecbur kalırsak taşınırız. O geçiş dönemini atlattırız, hani bir süre sonra ben de kendime bir şeyler bulurum ve gideriz”. (K28 / Kamu üniversitesinde çalışmaya devam eden, erkek, Dr. öğretim üyesi, merkez)

“Ne oluyor, nedir, yapmayacaklar mı, açmayacaklar mı gibi başka şeyleri de barındırıyor. Bu neyi getiriyor, zaten o yaptığınız işi aksatmıyorsunuz ama hep acaba bir şey olursa ne yaparım, başka bir planım olmalı mı? Ama aklınıza o başka planım olmalıyı getirdiğiniz anda bulunduğunuz durumdaki rahatsızlık da sizi rahatsız ediyor ve hemen -beni en azından- hemen kovuyorum kafamdan... Ama ara ara dediğim gibi her belirsizlikte ya da her gün bir haber alma olumlu, olumsuz bir haber alma kaygısı içerisinde.” (K4 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, doçent, merkez)

Saldırı Karşısında Bir Arada Durmak

Devletin şiddeti imzacı akademisyenler arasındaki bağın ve ilişkilerin güçlenmesini de beraberinde getirmiş; bir yanıyla birleştirici bir etki yaratmıştır. 15 Temmuz öncesinde aynı üniversite görev yapan akademisyenlerin birbirleriyle olan iletişimlerinin artması OHAL sonrasında da devam eder. Aynı üniversite görev yapan akademisyenler arasında KHK’lar süreciyle birlikte “dayanışma, arkadaşlık ve

dostluk temelinde” yeni ilişkiler gelişir. Üniversite içerisinde birlikte hareket etme, dayanışma etkinlikleri düzenleme, sıklıkla toplantılar ve buluşmalarla bir araya gelme ve araştırmaya katılan akademisyenlerden birinin ifadesiyle, üniversitede “sıkı durma” ve “birbirine sahip çıkma” hali de artmıştır.

“Biz üniversitede çok sıkı durduk. Daha doğrusu bütün imzacılar sıkı durdu. Geçen gün dalga geçiyorduk amiraller hemen çözüldü diye. Biz çok sıkı durduk. Kimse (imza) attığı için pişman olan demeyim de yani bugün olsa zamanı geriye alsa atmayacağını bildiğim, o imzayı atmayacağını bildiğim birtakım insanlar olmasına rağmen, hiçbir zaman “ah keşke atmasaydım” demediler. Veya bizden hiç kimse, bizim üniversite için söylüyorum, hiç kimse gidip de imzasını geri çekmedi. Hatta her böyle bir şey olduğu zaman birbirimize daha fazla bağlandık. Diğer üniversitedekilerle aynı şekilde”. (K1/ Kamu üniversitesinde çalışmaya devam ediyor, kadın, doçent, merkez)

15 Temmuz sonrasında imzacı akademisyenlere yönelik ağır bir iddianame ile açılan ceza davaları ve farklı illerde kurulan dayanışma akademileri farklı kentlerden/üniversitelerden akademisyenlerin tanışmasına ve yeni dayanışma ağlar geliştirmelerine de neden olmuştur. Davalar sürerken adliye binaları akademisyenlerin tanışma ve yakınlaşma mekanlarına dönüşmüştür. Araştırma kapsamında görüşme yapılan farklı bilimsel disiplinlerden akademisyenler, bu sürecin de onlara birbirlerini tanıma ve yakınlaşma imkânı verdiğini daha önce tanışmadıkları kişiler ile tanıştıklarını aktarmaktadırlar.

“Çağlayan neredeyse bir parti gibiydi. Akademik parti gibiydi. Aaa naber? Ankara’dan bilmem kim gelmiş, dur gideyim ona da sarılayım, dur bir de buna sarılayım. Yani şeyin etrafında, Çağlayan’ın ortasında neredeyse böyle İzmir’den, Ankara’dan gelenlerle falan böyle bir şenlik havası vardı ve bu beni mesela çok motive etmişti. Duruşmalara her birimizin duruşmalarına gittik”. (K1/ Kamu üniversitesinde çalışmaya devam ediyor, kadın, doçent, merkez)

“Devlet kendi eliyle evet çok ciddi şeyler, kayıplara uğrattı bizi ama normalde çok az önceden tanışan bir araya gelecek insanların bir araya gelmesine sebep oldu”. (K17/ Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, erkek, Dr. öğretim üyesi, taşra)

Dayanışma Akademileri olarak adlandırılacak olan oluşum ve platformlar KHK’lar öncesinde ve sonrasındaki süreçte akademisyenlerin bireysel ve kolektif düzeyde dayanışma halinde olmalarını sağlayan buluşma zeminleri olmuştur. Akademilerde düzenlenen paneller, etkinlikler ve dersler özellikle KHK’lı akademisyenler için ilk yıllarda güç ve moral veren zeminler olarak öne çıkmaktadır. Dayanışma Akademilerinin yanı sıra akademisyenlerin ceza mahkemelerinde süren davalar sırasındaki dayanışma biçimleri, OHAL koşullarındaki her türden tehdit ve riske rağmen duruşlarından taviz vermemeleri o süreçte kendilerine güç veren bir unsur olarak anlatılarda yer almaktadır. Görüşme yapılan imzacı akademisyenler o günleri araştırmanın gerçekleştiği 2021 yılında umutla anmaktadırlar.

“Dayanışma Akademisi o günlerde hemen hareketlendi orası da. Ve işte bir dizi seminer, panel vs. yapmaya başladık”. (K15 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, erkek, araştırma görevlisi, merkez)

“Duruşmalar başladıktan sonra orada herkesin ifadelerini dinlediğinizde herkes inanılmaz güzel savunmalar yaptılar. Orada her dinlediğinizde bir kez daha iyi yapmışım, doğru yapmışım diye düşünüyorsunuz. Bir kişi bile “lanet olsun niye yaptım, ben buna inanmıyordum, yanlış yaptım” demedi. Herkes kendi bilim ışığından diyelim, kendi bulunduğu alandan gerekçelendirdi niye imza attığını, niye karşı çıktığını. Bunlar bizi hakikaten bu olayı doğallaştırdı mı diyelim olağanlaştırdı mı

diyelim. “Çok haklıymışım bak o da öyle dedi, o da öyle dedi, o da öyle” dedi. Sürekli bir onaylanıyorsunuz orada. Sonra karşınızda gördüğünüz hâkim, savcının yanlışlıkları, acizlikleri sizi daha da güçlü kılıyor. Yani “bunlar mı diyorsun beni yargılayacak, edecek?” Korkunuz falan sıfırlanıyor. Karşılığında gördüğünüz işte bir yıllık ceza”. (K7/ Kamu üniversitesinden emekli, kadın, profesör, merkez)

15 Temmuz sonrasında tüm ülkede olduğu gibi üniversitelerde de korkunun ve baskının daha da egemen hale geldiği bir iklim oluşmuştur. Akademisyenler ve öğrenciler arasında dönemin koşulları endişe ve oto sansürü arttırmıştır. Bu yeni durum akademisyenlerin sosyal ilişkilerine yansımıştır. Üniversite yönetimleri ise daha sert, siyasal iktidara daha fazla yaranmaya çalışan bir tutum izlemiştir.

“OHAL sonrası atıldık... 15 Temmuz’un okul iklimini düşün. O yüzden hayat çok şaşırtıcı. Mesela böyle çok, mangalda kül bırakmayan, daha böyle muhalif bilmem ne falan diye düşündüğüm akademisyen arkadaşlarım arazi...” (K14 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, araştırma görevlisi, merkez)

“Tabii ki bir mesafelenme, konuşmama, uzak durma hali 15 Temmuz öncesi ve sonrasında çok bariz bir şekilde ortaya çıktı. Ama bunlar, dediğim gibi kendi çevremizden daha çok, biraz daha zaten bize uzak olan insanlardandı.” (K23 / (Kamu üniversitesinde çalışmaya devam eden, erkek, doçent, merkez)

Darbe Girişimi Sonrasında Yöneticiler, Meslektaşlar, Öğrenciler ve Aileler

Akademisyenlerin “Bu Suça Ortak Olmayacağız” başlıklı bildiriye imza atmalarının ardından yaşanan tüm süreçte üniversite yönetimlerinin (rektörler, dekanlar, bölüm başkanları ve çeşitli birimlerin müdürleri) ortak bir tutum içinde olduklarını söyleyemez. YÖK’ün imzacı akademisyenlere karşı henüz açık duruş almadığı erken dönemde dahi bazı üniversitelerdeki kraldan çok kralcı yöneticilerin varlığı anlatılarda yer almaktadır. Bir katılımcı aktarımında bir yöneticinin imzacı bir akademisyeni “Ayağımı denk al! Bak 15 Temmuz da oldu, başka şeyden çıkarırız” diyerek tehdit ettiğinden bahsetmektedir. Üniversite yönetimleri, politik görüşleri veya kendi yönetimlerine yönelik muhalif duruşları nedeniyle hazzetmedikleri akademisyenleri 15 Temmuz’dan sonraki kaos ortamında kolayca suçlu ilan edebileceklerini söyleyip zapturapt altına almak istemektedirler. İmzacı akademisyenlerin KHK ile ihraç edilmelerinde üniversite yönetimlerinin YÖK’e verdiği listelerin rol oynadığına dair iddiaları doğrulayan önemli kanıtlardan biri de rektörlerin fakülte dekanlarını çağırarak akademisyenlere imzalarını çekmeleri, imzalarını çekmiyorlarsa emeklilik hakkı gelmiş olanların emekli olmasını, gelmemiş olanların da istifa etmesini telkin etmelerini söylemesidir.

15 Temmuz sonrasında kamu ve vakıf fark etmeksizin üniversite yönetimleri üç farklı tutum izlemişlerdir. Birinci grup, kraldan çok kralcı olan ve imzacı akademisyenlerin tamamını bir liste ile YÖK’e göndererek ihraç edilmelerine birinci elden destek olan rektörlerdir. İkinci grupta YÖK’e imzacıların bir kısmının isimlerini gönderen ve diğer kısmı da imzalarını çekmeye, emekli olmaya ve istifa etmeye zorlayan rektörler vardır. Üçüncü grupta ise YÖK’e liste göndermeyerek imzacı akademisyenlerin üniversiteden atılmaması yönünde tavır alan rektörler bulunmaktadır. Birinci ve ikinci gruptaki rektörlerin yönettiği üniversitelerde imzacı akademisyenler sadece işlerini kaybetmekle kalmamış, ihraçlara kadar olan dönemde çeşitli baskılarla karşı karşıya kalmışlardır. Bu üniversitelerde bütün imzacı akademisyenlere soruşturmalar açılmış ve çeşitli idari cezalar verilmiştir. Akademik

yükselmelerine, bilimsel proje almalarına engel olunmuş, dersleri ellerinden alınmış, akademik üretim alanında pasifize edilmek istenmişlerdir⁴.

Diğer yandan imzacı akademisyenlere ceza mahkemeleri tarafından verilen cezalar Anayasa Mahkemesinin “Hak İhlali Kararı” ile beraata dönmesine karşın bazı üniversite yönetimleri imzacı akademisyenlere karşı “engelleyici” tutumlarını sürdürmüşlerdir. Örneğin emekliliğe ve istifaya zorlanarak üniversiteden uzaklaştırılan imzacı akademisyenlerin, ceza davalarının beraatla sonuçlanmasının ardından yasal hakları olan üniversiteye geri dönmek için yaptıkları başvurular üniversite yönetimleri tarafından reddedilmiştir. Bu akademisyenlerin açtıkları idari davalarda üniversitelerin hukuki savunmasında imzacı akademisyenleri, beraat etmiş olmalarına rağmen, savcının iddianamesinde yer alan “teröre örgütüne destek olmakla” suçlamaya devam eden imalar bulunmaktadır. Birinci ve ikinci gruptaki üniversitelerde dekanlar, bölüm başkanları ve diğer yöneticilerin ise rektörlükten gelen tüm kararları sorgulamadan uygulayarak, bu süreçte, aynı zamanda çalışma arkadaşları olan, imzacı akademisyenler lehine herhangi bir inisiyatif almadıkları aktarılmaktadır. Bu alt yönetsel kademelerdeki öğretim üyeleri emirlerin “yukarıdan geldiğini” söyleyerek, sorumluluk almayarak kendilerini bir nevi “emir kulu” ilan etmişlerdir. Örneğin imzacı akademisyenlerin içinde buldukları bilimsel projelerden el çektilmesi yönünde dekanlar ve bölüm başkanları tarafından proje ekiplerine baskı yapılmıştır.

“Bir TÜBİTAK projesine daha yeni başlamıştık. Onda araştırmacıydım. TÜBİTAK açıkça onun yürütücüsünü aramış. Bu kişiyi projeden çıkaracaksınız yoksa projenin iptalini sebep olur. O da aynı şekilde çıkardı beni projeden”. (K17 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, erkek, Dr. öğretim üyesi, taşra)

“KHK’lı olduğum için ihraç edildim, projeden. Ben ama hemen yazdım zaten. Dedim ki “ben bu projede uzmanlık alanımdan dolayı projenin içerisinde bulunuyorum. Dolayısıyla ben devlet memuru olarak çalışmayabilirim. Ama bu projeye danışmanlık yapabilme hakkım olmalı. Ne gerekçeyle beni TÜBİTAK’taki projeden çıkardınız?” diye TÜBİTAK’a yazı (yazdım). İstiyorum ki açıklama yapsınlar, belge (istiyorum). Hemen, bir hafta içerisinde falan geri dönüş

4 İmzacı akademisyenler arasında üniversiteden ayrılmak zorunda bırakılanlar ve kalanların deneyimleri 15 Temmuz sonrasındaki ilk aylara kadar benzer bir seyir izlemiştir. Bu nedenle raporun bu bölümüne kadar hem ayrılmak zorunda kalanların hem de kalanların aktarımlarına başvurulmuş, çalışanların 15 Temmuz sonrasında farklılaşan deneyimleri ilgili bölümde ayrıca aktarılmıştır.

yaptılar. Tabi ki neden KHK’lı olmak. Hatta ekstra açıklama yaptılar, “siz eğer bu proje içerisinde şimdiye kadar bir yayın yaptıysanız yayından adınızı çekin, bundan sonra projeden ortaya çıkacak yayınlardan ya da herhangi bir şeyden fikri durum içerisinde kesinlikle adınız yer almayacaktır. Sakın adınızı da yazmayın” ifade eden bir şeyle, üstüne üstlük daha da ne kadar cezamın daha da ne kadar fazla olduğunu ifade eden bir cevapla döndü bana TÜBİTAK”. (K4 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, doçent, merkez)

15 Temmuz sonrasında imzacı akademisyenlerin aynı bölümde görev yaptıkları çalışma arkadaşlarının tavırlarında da bazı değişimlere neden olmuştur. Araştırmaya katılan imzacı

akademisyenlerin bir kısmı bölüm arkadaşlarının 15 Temmuz sonrasında imzacı akademisyenlere yönelik yaptırımlar ve tehditler arttıkça kendilerinden uzaklaştıklarını ifade etmektedirler. Görevlerine devam eden akademisyenlerin daha belirgin olarak yaşadığı bu durumun nasıl işlediği ilerleyen bölümlerde aktarılacaktır. Ancak üniversiteden ayrılanlar da imzacı olmayan yaşadıkları korku ve uzaklaşmaya tanık olmuştur. KHK'lar sonrasında genel olarak sessizlik artmıştır.

KHK'larla ihraç edilenlerle dayanışmak ve onların üniversiteden ayrılacakları gün orada olmak üzere yapılacak toplantılara katılmaktan çekinen ve hatta “bu sahneye tanık olmak istemediği” gerekçesiyle okula gelmeyeceğini bildiren, koridorlarının önünde ayrılık buluşması olurken odasının kapısını açmayan ve hatta odasına kendisini kilitleyen örnekler imzacı akademisyenlerin iş arkadaşlarıyla, meslektaşlarıyla ilgili hayal kırıklığı yaşamalarına neden olmuştur. Bu minvalde imzacı akademisyenler bazı iş arkadaşlarının “kurumu koruyalım” yaklaşımı içinde olduklarını da aktarmaktadırlar. Diğer yandan üniversitede sağ tandanslı akademisyenlerin bir biçimde psikolojik üstünlüğü ele geçirdiklerini hissettiren tutumları da söz konusu olmuştur. Akademisyenler genel olarak bu dönemde yanlarında duran, ilk günden itibaren ilişkileri kesilmeyen sınırlı sayıda arkadaşlarıyla görüşmeye devam etmektedir. Hayal kırıklığı yaşayanlar eski yakın arkadaşlarıyla ilişkilerini bitirmiş bir bölümü ise yaşamsal ayrışmanın ilişkileri de ayırdığını ifade etmişlerdir.

“Bir de böyle sessizler oldu. Çok üzüldüğünü söyleyen, mesela ilk gün vedaya gelen ama sonra kapı-duvar olanlar. İlk gün dediğim o eşyalarımızı topladığımız gün. Yeni hayatın ilk günü diyeyim. Eşyaları topladığımız gün gelen o törene gelen ve sonra onlar da çekindiler belki bilmiyorum ama hiç arayıp sormayan. Birçoğu öyle galiba. Ondan sonra koştum”. (K14 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, araştırma görevlisi, merkez)

“Bazı imzacılar arasında bile olan bir duyguydu kısmen. İşte kurumu koruyalım. Bir de mesela ilk 1 Eylül KHK'ları çıktıktan sonra farklı duygular gelişti hepimizin arasında”. (K15 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, erkek, araştırma görevlisi, merkez)

“Bizim kampüste tek (imzacı) olduğum için öğleden sonra sadece (veda etmek için gelenler) benim kampüse geldi o kitlenin bir kısmı. Kendi bölümüme geldiğimizde tabii biraz sloganlarla biz koridora girdik. Kendi bölümümdeki çoğu kişi odasından çıkmadı. Hatta kapı önünde olanlar hızla girip kilitlediler... Sadece bir arkadaşım kapısını açık tutabildi. Onun kapısının önünde zaten açıklama yapıyorduk. Orada da birkaç öğrenci arkadaş vardı. Ama bazı işte diğer fakültelerde hâlâ çalışan arkadaşlardan desteğe gelenler olmuştu”. (K17 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, erkek, Dr. öğretim üyesi, taşra)

“Ben yurtdışına çıktığımda, onlar da hani pek meraklısı değildi, böyle hayatımdan bir sürü insan kayboldu. Ama bir şey konuşuldu da bir küslük oldu da bir tartışma filan değil. Aramamaya başladılar ve benim de o halimle onları arayacak halim yoktu.” (K16 / Kamu üniversitesinden istifa eden, kadın, doçent, merkez)

Öğrenciler bu dönemde hocalarına belirgin biçimde desteklerini göstermişlerdir. Tüm üniversitelerde değilse ve kitlesel olmasa da özellikle metropollerdeki köklü kamu üniversitelerinde öğrencilerin bir kısmı hocalarının barıştan yana gösterdikleri bu cesareti hayranlıkla karşılayarak onlara desteklerini göstermişlerdir. Diğer yandan politik olmayan pek çok öğrenci de imzacı akademisyenlerin öğrencileriyle kurdukları hoca-öğrenci ilişkisinden kaynaklı olan sevgilerini ve onların ayrılmasından duydukları üzüntüyü göstermek üzere onları odalarında ziyaret etmiş, ayrıldıkları gün okuldaki veda

törenine katılmış, kapılarına yazı yazmış, çiçek bırakmış ve sosyal medya hesaplarından desteklerini dile getirmişlerdir. Ceza davaları sürerken de duruşmaları takip ederek ve adliye binalarına gelerek, henüz okuldan ayrılmamış imzacı akademisyenlerin derslerini seçerek, sınıf ve okul ortamında protestolar yaparak ya da destek açıklamaları paylaşarak, yakın oldukları akademisyenlerin KHK süreçlerini yakından takip ederek ve onları ziyaret ederek farklı yollarla destek ilişkisi kurmuşlardır. Bu sürecin öğrenci -hoca ilişkileri açısından imzacı hocaların politik görüşleri ne olursa olsun öğrencileri tarafından sevilen hocalar olduğunu ortaya koyması açısından da önemlidir.

“Öğrenciler sadece benim değil bütün imzacı arkadaşlarımın derslerini özellikle seçmek, gelmek... Niye bu dersi seçtin diyorum. İşte felsefeden bir öğrenci diyor ki “Sizin imzacı olduğunuzu biliyorum ondan sonra seviyorum, gelip dayanışmak istedim.” Dayanışma yüzünden ders mi seçilir diye insan şaşırıyor ama öyle bir ilgi oldu... Böyle hatta sadece dinlemeye gelen... Başka türlü bir ilişki kuruldu yani”. (K1 / Kamu üniversitesinde çalışmaya devam eden, kadın, doçent, merkez)

“Öğrenciler? İşte sosyal medya üzerinde görüyordum. Mesela sınıf tahtasına işte “Yalnız değilsiniz” yazılıp onlar paylaşılıyor vs. Tabii çok kitlesel de değildi ama tek tek ilişkimin daha iyi olduğu öğrenci veya yeni mezun arkadaşlardan doğrudan arayanlar mesaj yazanlar oldu”. (K17 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, erkek, Dr. öğretim üyesi, taşra)

“KHK sürecinden sonra okula ilk gittiğimde en büyük tepki öğrencilerimden gelmişti. Bir yüksek lisans öğrencim hüngür hüngür ağlayarak kapıda karşıladı beni. Ve ben onu hakikaten sakinleştirmekte çok zorlandım. Sonra laboratuvara girdim. Oradaki arkadaşlar aynı şekildeydi. Sonra dersin kapısındaki öğrenciler, dersin orada bütün koridorda toplandılar ve epey bir süre bölüme gidemeden, odaya gidemeden öğrencilerle uzun bir zaman geçirdik. Öyle bölüme girebildim, onlarla konuştuktan sonra”. (K4 /Kamu üniversitesinde KHK ile ihraç, kadın, doçent, merkez)

15 Temmuz sonrasında politik ve ekonomik belirsizlik, KHK baskısı, hedef göstermeler, gözaltı ve tutuklamalar akademisyenlerin sosyal ilişkilerinin bu dönemden daha fazla etkilenmesine, akademisyenlerin de aileleri adına daha fazla kaygı duymasına neden olmuştur.

“Altı ay boyunca benim büyük oğlana söyleyemedik. O artık 8-9 yaşındaydı. Ona hiç aileden kimsenin de söylemesine izin vermedik. Ben çalışıyormuşum gibi sabah kalkıyordum, kütüphaneye gidiyordum. Soruyordu “Baba nereye?”. İşe, mişe falan. Altı ay bir yıla yakın ona söylemedik”. (K11 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, erkek araştırma görevlisi, merkez)

Araştırma kapsamında görüşülen imzacı akademisyenler 15 Temmuz sonrasında sosyal ilişkilerindeki değişimleri şaşkınlıklar ve hayal kırıklıklarıyla bir arada aktarmaktadırlar. Politik olarak destek olacağı düşünülen figürlerin uzaklaşması ya da tersi yönde milliyetçi- muhafazakâr kişilerin tepki göstermemesi ya da başlarına gelenleri desteklememesi gibi tutumlar bu dönemden kalan deneyimler olarak anlatılarda yer almaktadır.

“Hiç beklemediğiniz yerlerde, dostum dediğiniz birilerinin bayağı hızla uzaklaştığı, aramayıp sormadığı şeyler de oldu”. (K6 / Vakıf üniversitesinden atılan, kadın, profesör, merkez)

“Senelerdir etrafımdan ayrılmayan, sözde böyle sosyalist arkadaşlarım, böyle kademe kademe uzaklaştılar. Kademe kademe kaçtılar. Uzaklaştılar yani. Allah’ın günü beni arayan, sürekli işte işi düşen, sürekli onlar için bir şeyler yapmamı isteyen insanların çoğu ayrıldı ve benim böyle apolitik dediğim arkadaşlarım aşırı derece sahip çıktı bana. Bunu anlatmaya çalışıyorum. Ciddi bir şey

dönemidir, süzgeç dönemidir benim için. Arkadaşlıklar, aile, aşk...” (K3 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, erkek, araştırma görevlisi, merkez)

“Ama mesela daha böyle, daha milliyetçi falan diyebileceğim insanlardan telefonlar. Mesela sekreter. Biliyorum yani MHP’liydi bir zamanlar. Ama “çok üzgünüm hocam, bu kabul edilebilir bir şey değil”. Yani o performansı beklemiyordum.” (K14 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, araştırma görevlisi, merkez)

15 Temmuz sonrasında ailesi ilişkilerinde sorunlar yaşayan, boşanma süreçleri yaşayan imzacı akademisyenler de vardır. Araştırmaya katılan akademisyenlerden bir kısmı bu dönemde birçok kaybı bir arada yaşamışlardır. Kimileri KHK’larla başlayan sürecin özel yaşamları üzerinde etkisi olduğunu söylerken, kimisi için de KHK’lı olmak muarızalı ilişkilerinde bir tehdit aracı olarak kullanılmıştır.

“Bu süreçte eşim çok hakikaten hırpalandı yani. Bazı kriz dönemleri oldu, çözdük. Sıkıntılarımız oldu, çözdük. Bazı zamanlar travma boyutunda bir şeyler de yaşadık aile ilişkilerimize yansıtacak şekilde. Öyle geçti...”. (K11 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, erkek, araştırma görevlisi, merkez)

“Bu KHK’yla doğrudan ilgili. Ya bir kere zaten özel hayatım feci oldu. Çok büyük üzüntüler. Birdenbire yapa yalnız kaldım”. (K12 / Vakıf üniversitesinden atılan, kadın, öğretim görevlisi, merkez)

“O dönem benim hayatımın bütün temel sorularının yerle yaksan olduğu bir dönem haline geldi”. (K16 / Kamu üniversitesinden istifa eden, kadın, doçent, merkez)

“İmzacı olmam nedeniyle işimden atılabilme riskimin olduğunu, hatta cezaevine girebilme durumum olduğunu ifade eden bir dilekçe verdi. Bu çok ağır bir şeydi...”. (K4 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, doçent, merkez)

Ayrılık

Araştırma kapsamında görüşme yapılan imzacı akademisyenlerin üniversiteden ayrılma fikri ve tahayyülü ile ilgili duygu ve tutumları farklılaşmaktadır. Küçük bir bölümü imza metni öncesinde üniversitede olmaktan mutluluk duymadığını istifayı, başka yaşam alternatifleri kurmayı düşündüklerini ya da çeşitli gerekçelerle vakıf üniversitelerinde çalışırken atıldıklarını ifade ederek ayrılık düşüncesinin onları zorlamadığını söyler. Ancak büyük bir bölümü için ayrılık fikri zorlayıcıdır. Kimisi ayrılık fikrini düşünmeyerek, bu fikri öteleyerek baş etmeye çalışır. Yaşam koşulları nedeniyle akademiye orta yaşlarda giren ve doktora tez aşamasında olan bir katılımcı için henüz doktorasını bitirmeden ayrılmış olmak ağır bir eksiklik/tamamlanmamışlık duygusu olarak yaşanırken; lisans eğitimi aldığı üniversiteye 17 yaşında başlayıp 40’lı yaşlarına kadar aynı fakülte ve bölümde öğrenci ve sonra akademik personel olarak görev yapan bir başka katılımcı için ise ayrılık ağır bir duygusal yük olarak tarif edilir.

“18 yaşımdan beri bütün hayatım o kampüste geçti neredeyse. Evet, öyle bir şey yanı var benim açımdan hani. Duygusal bir yük... Odayı boşaltmak falan çok üzücü bir deneyimdi benim için... Mesela ben öğrenci olduğum için hâlâ, kampüse girebiliyorum. Ama pek girebildiğim söylenemez. Gitmek istemiyorum. Pek iyi hissettirmiyor”. (K15 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, erkek, araştırma görevlisi, merkez)

“Nasıl söyleyeyim? Bildiri sonrasında yaşananlar işte devenin üzerinde bir balya saman vardı da dört balya daha binmiş oldu ve çöktü artık gibi bir şey oldu. Uzun bir süredir ben üniversitenin mevcut haliyle, öğrencilerin çoğunluğun haliyle, yani her 100 kişilik sınıfta üç, dört öğrenci oluyordu beni tutan. Aslında birçok insanın deneyiminde olduğu gibi. Ve çok mutlu değildim yani”. (K16 / Kamu üniversitesinden istifa eden, kadın, doçent, merkez)

Ayrılığın Biçimleri: Zorla ya da Zorlanarak! KHK’lanmak...!

“Bu Suça Ortak Olmayacağız” başlıklı bildiriye imzalayan akademisyenlerin karşı karşıya kaldıkları bir dizi hak ihlali, tehdit ve mağduriyetler 15 Temmuz’daki askeri darbe girişimiyle birlikte boyut değiştirmiştir. Bu darbe girişimi sürecinde rektörlere verilen “FETÖ’cüler”

üniversitelerden temizleme yetkisini rektörler siyasi iktidarı daha da hoşnut edecek biçimde bütün muhalif hocaları ve asistanları üniversiteden uzaklaştıracak biçimde kullanmışlardır. Üstelik barış için imza atmış olanların yanında bu metne imza atmamış olan muhalif akademisyenleri de içine katarak bu fırsatla tüm muhalefeti tasfiye etmeye girişmişlerdir. Pek çok üniversite yönetimi imzacı akademisyenlerin tamamını ya da bir kısmını listeler halinde YÖK’e bildirmekte ve YÖK üzerinden OHAL KHK’ları içine dahil edilerek kamu görevinden ihraç edilmelerinde aktif rol oynamıştır. O nedenle kamu üniversitelerinde imza nedeniyle üniversiteden ilk uzaklaştırılan akademisyenler KHK ile ihraç edilenler olmuştur. Bu süreçte vakıf üniversiteleri de zaten 15 Temmuz’dan önce Cumhurbaşkanının imzacı akademisyenlerle yönelik açıklamasından sonra başladıkları sözleşmeleri yenilemeyerek akademisyenleri işten çıkarmaya hız vermiştir. Üstelik vakıf üniversitesinde sözleşmesi yenilenmeyerek işten çıkarılmasına rağmen KHK ile ihraç edilen akademisyenler de olmuştur. Bu ihraçlar ve işten çıkarmalar diğer imzacı akademisyenlerde de ihraç beklentisini oluşturmuş ve kamu görevinden ihraç edilenlere uygulanan yaptırımlar ve yaşanan zorluklar bir yandan onlarla dayanışmak üzere destek ağları kurma girişimlerini ama diğer yandan da ihraç tedirginliğini getirmiştir. Çünkü OHAL koşullarında KHK ile ihraç olanlar bir dizi yaptırım ve bürokratik engelle karşı karşıyadırlar. Bunların başında pasaportların iptal edilmesi ve seyahatlerin yasaklanması gelmektedir. Bu süreçte yurt dışı bağlantılı projelerde çalışanlar, yurt dışı bursları kazanmış olanlar ve diğer akademik toplantı ve çalışmalar için planlı yurt dışı seyahatleri olanların bu hakları gasp edilmiştir. Üstelik sadece kendileri değil, eşleri de bu yasaklar kapsamındadır. KHK ile ihraç edilen akademisyenlere yönelik bir diğer yaptırım ise akademik projelerinin iptali ya da içinde yer aldıkları projelerden çıkarılmadır. Aynı şekilde kamu dışında özel sektörde sigortalı olarak işe alınmalarının önüne de engeller konulmuştur. Ayrıca doçentlik sınavları iptal edilmiştir. Üstelik ilk ihraç edilen akademisyenlerden o ay aldıkları maaşlarının iadesi de istenince bu yaptırımların artık akademisyenlerin mallarına ve maddi birikimlerine de el konulma boyutlarına varabileceği dahi düşünülmüştür.

“Çaresiz kalmak meselesini bana daha çok pasaport sembolize ediyordu. Çünkü işini kaybedebilirsin. Uzun yıllar yurtdışında yaşamıştım. Yurtdışında yaşamakla ilgili hem tecrübem vardı hem de dediğim gibi networküm vardı. İşimi çok severek büyük bir emekle özenle yaptım pek çok arkadaşım gibi. Ve onu başka bir yerde yapmaya devam edebileceğimi düşünüyordum. Dolayısıyla en korkutucu olan şey çıkışsız kalmak(tı). Hem işinden olmak hem de akademik olarak başka bir işin parçası olamama durumu Türkiye’de. Yurtdışına da çıkamama durumu. O çaresizlik kapanma hissi galiba. Kıştırılma hissi galiba beni çok bunaltıyordu düşündüğüm zaman”. (K24 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, Dr. öğretim üyesi, merkez, yurt dışında)

“Beni asıl üzen şey pasaport gitti. Gerçekten bu beni çok zorlayacaktı. Çünkü yani KHK’dan sonra işlerin rengi o yüzden değişti. Ben şey gibi düşünüyordum, tamam bu süreçler uzun bile sürse ben bir şekilde kariyerime yurtdışında devam ederim. En kötüsü yurtdışında başka bir hayat kurarım. Bir yerde bir şirket kurarız, bir dükkân açarız, kendi işimi yapamazsam bile böyle yerlerde şey yaparım. Bir dil öğrenirim. Bir kültür tanırım. Yani şu sorundan uzaklaşıyorum”. (K5 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, araştırma görevlisi, taşra)

“Atılınca bir de biz ilk ekip maaşları da geri ödedik. Sonradan çıkan KHK’larda onu eklediler, hani maaş geri ödemesi yapılmayacak diye. Biz 15 günlük maaşı da iade ettik”. (K10 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, araştırma görevlisi, merkez)

Öte yandan KHK’lanma bütün bu hak ihlallerinin yanında bir etiketlenme/damgalanma olarak da yaşanmaya başlamıştır. Kamu görevinden çıkarılmış olmayı sadece iş başvurularında ya da görüşmelerinde değil gündelik yaşamlarındaki rutin sosyal ilişkilerinde de açıklamakta zorlanmaktadırlar. Barış talebi ile imza atmanın suç olmadığını, en temel özgürlüklerden biri olan ifade özgürlüğü olduğunu sürekli izah etmek durumunda kalmaktadırlar. İmzacı olmanın herhangi bir kamu kurumunda basit bürokratik işlemlerde bile bir hüküm olarak işletilip işletilmeyeceğinin belirsizliğini yaşamışlardır. KHK’lılar hiçbir yere davet edilmemeye, görüş sorulmamaya, içinde yer aldıkları akademi dışındaki çalışmalardan fiilen çalışmalardan uzaklaştırılmaya başlanmıştır. Bu etiket/damga onların akademik birikimlerinin yok sayılmasına neden olmaktadır. Hatta geçmişte yaptıkları kimi çalışmaların kaynaklardan çıkarılması gibi absürt durumlar dahi yaşanmıştır. Bir katılımcının betimlemesiyle KHK’lılar yakan top haline gelmiş, kimse onlara dokunmak istememektedir.

“KHK’lı diye yardım eden, destek olan, hani o ilk dönem önemli. Ama sonra bunu sürekli hatırlatan ve taşıyan bir şeye de dönüşebiliyor. Çünkü öteki de doğru. KHK’lısın diye sana bir şey yaptırmamak. Ya da bundan imtina eden. Senden kaçınma diye bir şey de var. O yüzden normalleşemiyor. Birazcık da kendimiz. O dönemin travması yüzünden olmuyor bu. Hep taşıyorum onu. Bazen mesela bir şey başvurup, unutuyorum tabi ki bunu, bir ret aldığımda “acaba ondan mı” diyorum hemen”. (K14 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, araştırma görevlisi, merkez)

“Tez danışmanım olan hocam, bir sosyal araştırma şirketi kurdu bir tane arkadaşım. O sosyal araştırma şirketine 2,5 sene sürecek bir araştırma aldık. Çok iyi gidiyordu. Başladık. Araç kiralarnı ödedik. Köy köy gezip, sosyolojik araştırma yapacağız. İşte önceden katılımcıların isimlerini istediler. Üç tane KHK’lıyız diye jandarma komutanı aradı, “yaptırtmayız” dedi. Sonra biz o aldığımız araştırmayı maalesef yine bizim kendi arkadaşlarımıza devretmek zorunda kaldık. Yaptığımız harcamalar da cebimizden çıkmış oldu”. (K3 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, erkek, araştırma görevlisi, merkez)

“Ufak tefek yapıp biten işler oldu. Ama hiç birisinde o işleri yaparken hiç birisinde adınız yok. Yani (el) altından yapıyorsunuz. Çünkü KHK’lı olduğunuz için sigortalı olamıyorsunuz. Öyle çalışmıyorsunuz. Epeyce rapor hazırladım, bir sürü raporlar şeyler var, kılavuzlar bir sürü. Hiçbirinde benim adım yok”. (K4 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, doçent, merkez)

“Bu böyle halen daha karşıma çıkan bir şey. Bir süre sonra artık şeyi de fark ettim, artık sorulmadan da anlatmaya başladığımy. Bu da bana rahatsızlık vermeye başladı. Çünkü sanki bir, tamam KHK’landık vesaire, bir travmadır elbette, kolay bir şey değil. Bunu daha kolay deneyimleyenler daha

zor deneyimleyenler var. Evet, tamam, bu da cepte. Ama artık bunun aşılması gerekiyor. Üzerinden beş yıl geçti.” (K10 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, araştırma görevlisi, merkez)

İstifaya Zorlanarak Ayrılmak

15 Temmuz 2016 Tarihinden sonra imzacı akademisyenlerin de olduğu KHK listeleri açıklanmaya başladıktan sonra tüm imzacılarda oluşan ihraç edileceklerine yönelik tedirginliği, üniversite yönetimleri akademisyenleri istifaya ya da emekliliğe zorlamak üzere kullanmışlardır. Henüz KHK ile kamu görevinden ihraç edilmemiş akademisyenlere emekli olmak ya da istifa etmenin onlar için iyi olacağını aksi durumda KHK ile atılırlarsa daha ağır sonuçlarla karşılaşacaklarını açıkça söylemişlerdir.

Bu atmosferden hemen önce istifa kararı veren bir katılımcı esasında istifa fikrinin imza sürecinden önce zihninde oluştuğunu artık akademiye yer almaya dair motivasyonunun zayıfladığını aktarmıştır. İmza ve sonrasında özellikle meslektaşlarının verdiği tepkilerin ve aldıkları tutumların okula gitme isteğini daha da zayıflattığını ifade etmektedir. 15 Temmuz’dan sonra ise yurt dışından bulduğu burs çerçevesinde üniversiteden istediği izin de reddedilmiştir. Yurtdışına giderek biraz uzaklaşmak imkânı da izin alamama engeline takılınca geçmişte de düşündüğü istifa fikrini hayata geçirmiştir. Yaş kriterinden dolayı emekli olamamış ve istifa sonrasında bulduğu burslarla yurtdışında bir dönem kaldıktan sonra Türkiye’ye dönerek başka bir kente taşınmak zorunda kalmıştır.

“Ben de işte o günlerde bu iki tane bursumla ilgili yaptığım yurtdışı görevlendirme başvuruma ret yanıtlarını aldım gerekçesiz bir şekilde ve hemen iç içe geçecek bir şekilde OHAL ilan edildi. Ben ücretsiz izin alırım, almayı denerim ve öyle giderim diye düşünüyordum. Kurum onayı olmadan yurtdışına çıkmak da namümkün bir hale geldi ve ben boğulacak gibiydim. Tamam olur, gitme dediniz gitmeyeceğim, oturacağım ya da vereceğim istifamı ve yurtdışına gideceğim gibi iki yol gördüm önümde ve çok da düşünmeden istifa dilekçemi verdim. Ve onlar da çok da düşünmeden kabul ettiler”. (K16 / Kamu üniversitesinden istifa eden, kadın, doçent, merkez)

Emekliliğe Zorlanarak Ayrılmak

İmzacı akademisyenler arasında henüz zorunlu emeklilik yaşı gelmeden emekliliğe zorlanarak üniversitede ayrılmış olanlar genel olarak akademik kariyerlerinin üst basamaklarında ve orta yaşın üstündeki akademisyenlerdir. Emekliliğe ayrılma kararı bu akademisyenler açısından kolaylıkla verilmemiştir. Emekliliğe zorlanan akademisyenler çok çelişkili duygu durumları yaşamışlardır. Bu çelişkili duygu durumu emekli olduktan sonra da bazen pişmanlık bazen iyi ki yaptım biçiminde zaman zaman açığa çıkmaktadır. Emekli olmaları yönündeki telkinlere karşı KHK ile atılmayı beklemek bir alternatif olarak düşünülse de bu kararın üreteceği ağır yaşamsal sonuçları göğüsleme konusunda tedirgindirler. Çünkü verecekleri kararın bakmakla yükümlü oldukları kişilerin yaşamını da doğrudan etkileyeceğini bilmektedirler.

“Kendi aramızda toplandığımızda nasıl tavır alalım diye konuşmalar olduğunda ya hiçbir şey yapmayalım atsınlar bizi. İmzayı geri çekelim gereken ses duyuruldu zaten ya da işte emekli olmak durumunda olanlar emekliliğini istesin şeklinde tartışmalar oldu. O sırada da ben gene ekonomik nedenlerle hani atılmayı beklemeyeceğimi, emekli olmak istediğimi, düşünce olarak bana çok sıcak gelmiyor ama onu yapmak zorunda olduğumu belirtmiştim arkadaşlara”. (K19 / Kamu üniversitesinden emekli, kadın, profesör, merkez)

“Emekli olabilecek olanların emekli olmalarını aksi halde YÖK’e gönderilecek yeni listede isimlerin olacağını söylemiş bizim dekana rektör. Dekan bize bunu açıkça deklere etti. Ama şöyle bir şey de vardı, çok tatsızdım zaten. Okul çok tatsızdı. Emekli olmak hani bizi mecbur ettikleri için emekli olmak istemiyorsun bir taraftan. Onlara boyun eğmemiş olmak için emekli olmak istemiyorsun. Ama bir taraftan da sürdürmenin o kadar zor olduğu bir zaman olmuştu ki, zordu. Ve bu haber de gelince... Oğlum o sırada üniversite sınavına hazırlanıyor. Böyle bir tedirgin oldum... Yakın dönemdeki göreceğin zararlar, uzun dönemde çocuğun göreceği zarar arasında bir şeyde kalıyorsun, çelişkide kalıyorsun...”. (K21 / Kamu üniversitesinden emekli, kadın, profesör, merkez)

İmzacı akademisyenler emeklilik başvurularını yaparlar ve üzerlerindeki lisansüstü öğrencilerinin bir kısmını devrederek, sonuca çok yaklaşmış bir kısmının danışmanlığını emekli olduktan sonra da sürdürmek üzere emekli olurlar.

“Orada benim tez verdiğim bir öğrencim vardı. Bu olay olunca apar topar onun tezini hallettik. Ben emekli olmadan hallettik. Ondan sonra benim yapmam gereken, askıda kalan bir işim yoktu. Ben emekli olduktan sonra da özel bir iş zaten vermediler. Ben her şeyi bitirmiştim. Ben dergi editörüydüm. Ayrılmadan o dergi editörlüğünden ayrılmıştım. Bir (kurumun) yönetim kurulundaydım. Ondan da ayrılmıştım. Bir sürü şeyi kesmiştim aslında. İdari yönetici, bilimsel görevlerimin hepsini zaten bitirerek emekli oldum”. (K19 / Kamu üniversitesinden emekli, kadın, profesör, merkez)

İmzacı akademisyenlerden biri emekli olduktan sonra özel bir kurumda çalışmaya başlar. Bakmakla yükümlü olduğu yakınlarının sorumlulukları nedeniyle çalışmak zorundadır. Çalışma ortamında doğrudan bir çatışma yaşamamasına rağmen, tüm meslek yaşamı boyunca kamuda çalışmış ve kamu için bilgi üreten biri olarak özel sektörde yer almanın zorluklarını yaşamıştır. Öğrencilerin olmaması, ders anlatamamak, farklı toplumsal kesimlere yönelik kamusal bir hizmet vermemek onu mutsuz etmiştir. Bir diğeri ise emekli olduktan sonra her gün işe gider gibi imzacı akademisyenlerin ceza davalarını takip etmeye başlar. Yaşamında yeni bir yoğunluk başlar. İki yıl boyunca hemen her gün mahkemelere giderek işe benzer bir tempoda günlerini geçirir. Ancak yıllar sonra bir vakıf üniversitesinde dışarıdan ders vermeye başlar. Ders verdikten sonra öğrenciye ve sınıfa dair özlemi açığa çıkar.

“Sonuçta illaki çalışacağım. Çalışmam gerekiyor. Ama hani nerede, ne çalışacağım onu bilmiyordum”. (K19 / Kamu üniversitesinden emekli, kadın, profesör, merkez)

“Emekli olduktan sonra mahkemeler başladı zaten ve benim bütün iki yılım mahkemelerle geçti. Çünkü dava izleme komisyonu diye bir komisyon kurmuştuk. O komisyonda aktif olarak çalıştım. Ben işe gider gibi haftanın üç günü, dört günü şeye gidiyordum. Çağlayan Adliyesi’ne. Ve biz böyle 12 veya 14 kişilik bir gruptuk ve her davayı izliyorduk ve her davadan notlar alıyorduk. Bunu basınla paylaşıyorduk, kendi grubumuzda raporluyorduk. O bana çok iyi geldi. Çünkü ben bizim fakültenin gereği her gün işe giden bir durumdaydım. Sabahleyin zaten mahkemeler 9:30’da falan açılıyor. Saat 9:00’da evden çık, öğleden sonra 15:30, 16:00’da gel. O sırada yakın arkadaşlarımız hepsi. Davaya girenlere moral ver, davayı izle, yemek birlikte ye falan. O süreci ben bu sayede rahat atlattım”. (K7 / Kamu üniversitesinden emekli, kadın, profesör, merkez)

“Mesela bir yıldır (Üniversite İsmi)’nde başladım. Bana çok iyi geldi. Demek ki diyorum böyle bir yandan da özlemişim. Öğrenciyle Zoom’da bile olsa onlara hitap etmek, onlarla konuşmak, günaydın

demek ne bileyim o iyi geliyor bana. Bir sesi susturmuşum demek ki ben. Şimdi anlıyorum o ilişki başlayınca bu işi ben özlüyorum, seviyorum diye şimdi düşünüyorum”. (K7 / Kamu üniversitesinden emekli, kadın, profesör, merkez)

Emekliliğe zorlanmak yurtdışına gidenlerin bir tür zorunlu göç deneyimi yaşamaları gibi bir zorunluluk olarak yaşanmıştır. Akademide dönemin koşulları itibariyle kalmanın anlamlı ve çekici bir yanı olmamasına rağmen, aniden ve hazırlıksız şekilde emekli edilmeye zorlanmak, bir anda birçok kimliğin, gündelik alışkanlıkların ve ilişkilerin kopması anlamına gelir. Zamansız bir kopuşun oluşturduğu boşluğun izahı ve doldurulması uzun sürer.

“Sonra davalar oluyor, her gün toplantı oluyor onlarla uğraşıyorsun. Hala yarım işlerin var onları yapıyorsun. Çünkü sen emekli oldun ama işlerin bitmedi. Ama böyle zamanla zamanla onlar bir bir azalmaya başladı. Ve işin ilginç tarafı evdekiler, eşin dostun seni çok evde görmeye başladılar. Ve “senin işin yok muydu ya” der gibi. Onlar bile alışamadılar. Çocuğun ya da komşun, işe gitmiyor olmana onlar bile alışamadılar. Hep evde olman onlara bile tuhaf geldi. İkincisi gündelik hayattaki değişikliklerle ilgili, okuldaki gündelik hayatımız. Bizim şimdi gündelik hayatımız ev, eş, dost falan. Büyük bir grup da orada (üniversitede) vardı. Şimdi onlarla ilişki böyle bıçakla kesilir gibi koptu biz emekli olduktan sonra”. (K21 / Kamu üniversitesinden emekli, kadın, profesör, merkez)

İmzacı akademisyenlerden biri emekli olduktan sonra üniversiteye geri dönmek için açtığı davayı istinaf mahkemesinde kazanarak bölümüne geri döndüğünde ne ilişkiler ne üniversitenin fiziki ortamı ne de insanlar aynı değildir. Mahkemeyi kazanması uzun sürer. İlk aşamada dönüşüne “oybirliği” ile onay veren bölüm kurulu, idare mahkemesinde kaybedilen dava, istinafta kazanıldıktan sonra “yukardan gelen müdahale” ile oylamayı tekrarlar. Ancak bu defa kapalı oylama yapılır ve dönüş onayı bu defa “oy çokluğu” ile alınır. Bu müdahaleli oy değişikliği bu süreçte kalan akademisyenlerin ve üniversite yöneticilerinin tutumlarına ve sorumluluklarına dair çarpıcı örneklerden biridir.

“Ben mahkemeyi kazandım fakat dekanlık almamak için elinden geleni yaptım. Son bir şey de gene kürsüden oylanmasını istedi. Halbuki mahkeme bitmiş, kazanmışım ve o oylamada ilk baştaki ilk başta mahkemeye ben başvururken gene oylanmıştı ve oy birliğiyle herkesin oyuyla gitmişti. O bayağı etkili bir şey olmuş anladığım kadarıyla mahkemeyi kazanmakta. (Dekan) durup dururken böyle bir şey istedi. Oradan istinafa başvuracaktı herhalde. 16 evet 14 hayır çıktı. İlk oylamada oy birliği vardı şimdi ise 14 kişi hayır dedi. Yani dönmemi istemedi. Eee bu tabii hani üç aşağı beş yukarı kimlerin verdiğini de biliyorsunuz. Çok yakınımda olan kişiler oluyor. Bu duygu çok kötü bir duygu. Ama hiçbir şey yokmuş gibi davranıyorlar. Ben de hiçbir şey yokmuş gibi davranmaya devam ediyorum. Böyle bir oyun içindeyiz. Bu kötü bir şey ama bir yandan iyi oldu”. (K19 / Kamu üniversitesinden emekli, kadın, profesör, merkez)

“Yer olarak, fiziki koşullar çok değişik. İnsan olarak farklı. Yeni insanlar alınmış. Farklılık bayağı var. Eskisi gibi değil. Ortam da eskisi gibi değil zaten”. (K19 / Kamu üniversitesinden emekli, kadın, profesör, merkez)

Yurtdışı: Haritanın Dışına Sürülmek

İmzacı akademisyenlerde bir kısmı Türkiye’de işlerini kaybettikleri için buldukları akademik iş imkanları nedeniyle ve bir kısmı da burada karşılaşacaklarını düşündükleri daha ağır bedellerden kaçınmak istemelerinden dolayı yurt dışına göçmüşlerdir. Avrupa ve Kuzey Amerika üniversitelerine

bir anlamda sürgün olan akademisyenler, üniversitelerin risk altındaki akademisyenlere sunduğu desteğin bu kritik dönemdeki önemine rağmen, akademisyenlere sağlanan geçici destek programlarının insani yardım programı projeleri olarak çerçeveselendirilmesinin sorunlarını da yaşamışlardır (Sertdemir, Mutluer, ve Özyürek, 2021). Zorunlu göç olarak yaşanan bu süreçte akademisyenlerin çoğu uzun süreli planlar yapamadan gittikleri yerlerde kısa süreli burslarla ayakta kalmaya çalışmaktadırlar. Burs aldıkları kurumların performans beklentilerini karşılamak zorundadırlar. Yurtdışındaki akademik yaşamın barındırdığı yüksek rekabet, güvencesizlik ve esnek çalışma ortamında göçmen akademisyenler olarak prekaryalaşmanın ve var olmanın güçlüklerinden bahsetmektedirler.

“Ben düşündüm, oturdum, bunun benim için daha iyi olacağına karar verdim gibi bir şey değil. Bu resmen kendimi böyle bir atılmış, haritanın dışına sürülmüş gibi hissettim. Amiyane tabirle... O zamanlar öyle anlatıyordum, tükürüldüğümü hissettim. Benim deneyimim de tabi ki zorunlu göç”. (K24 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, Dr. öğretim üyesi, merkez, yurt dışında)

“Buralara gelen herkes bu süreçlerin sonucunda geldi. Tabi kimisi geldi kimisi gelemedi. Kimisi gelmek zorunda, kimisi kalmak zorunda kaldı. Kimisinin yarısı kaldı kimisinin yarısı geldi. Kimisi çocuğundan kimisi eşinden ayrıldı. Herkes sonuçta, yurtdışına çıkan herkes sonuçta öyle ya da böyle yaşadığı yeri terk etti ve yeni bir hayat kurmak zorunda kaldı ve bu zor bir şey. Bu yıpratıcı bir şey. Kuşkusuz dışarıdan ilk bakıldığında işte Avrupa’da yaşıyor, bir üniversitede çalışmaya devam etme şansına sahipsiniz. Eyvallah, doğru. Ama göçmen olmak hiç kolay bir şey değil. Akademisyen de olsanız fark etmiyor.” (K22 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, erkek, Dr. öğretim üyesi, taşra, yurt dışında)

Türkiye’den giden imzacı akademisyenler gittikleri yerlere çoğu defa misafir akademisyen tarzı kısa dönemli pozisyonlarla dahil olmuşlardır. Buldukları yerlerde çok katmanlı kadro sisteminin en alt katında yer alırlar ve genellikle yerel akademik bilgi üretme süreçlerinin içerisinde tam anlamıyla yer alamazlar (Sertdemir, Mutluer, ve Özyürek, 2021). Baş etmek zorunda oldukları aşırı rekabetçi yapı, kısa süreli sözleşmelerin/bursların yarattığı belirsizlik ve bir sonraki bursu/sözleşmeyi bulma-yaratma kaygısıyla güvencesizliği yaşarken; dil ve diğer uyum zorunlulukları da aşırı çalışmalarına neden olmaktadır. Buna ek olarak gündelik yaşamın bürokrasisi ve ihtiyaçları da kendi başına bir iş haline gelir. Ancak sürgün akademisyenler için en temel sorun ülkelerindeki siyasal ve akademik yaşama eleştirel itirazlarını yükselterek ayrılmış akademisyenlerin gittikleri yerlerdeki yüksek rekabete ve verimliliğe dönüşmüş bir sisteme uyum sağlama mecburiyetidir.

“Doktorasını yapmış ve daimi kadro almış, düzenli bir işe sahip olan az sayıda insan var; ama proje temelli çalışan, doktorasını yapmış insanlar da var. Ve dediğim gibi siz burada en alttasınız. Bu sizi kimse dışlamıyor olsa da öyle. Çünkü, ilk başlarda, burslarla ve bunların son derece yorucu başvuru ve izleme süreçleri ile yolunuza devam edebilirsiniz de bir yerden sonra tıkanmaya başlıyor bu süreç. Üstelik hem bu bursları sürdürmek için belirli bir performans göstermek zorundasınız, hem de örneğin yeni bir dili öğrenmek gibi zorluklarla. Bunların hepsi bir arada olunca yorucu oluyor elbet. Hem yaşadığı ülkenin dilinde hem de örneğin İngilizce yayınları olan, zaten yerleşik olarak bu iş gücü piyasasında uzunca bir süredir var olan birisiyle ilk başta aynı pozisyona başvurmanız zaten mümkün değil”. (K22 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, erkek, Dr. öğretim üyesi, taşra, yurt dışında)

“Kısa kontrattan kısa kontrata yaşamak ve gelecekle ilgili belirsizlik meselesi. Ders vermeyi çok seven biriydim. Ders verme imkânından mahrum kalmış olmak. Öğrencilerden uzaklaşmış olmak gibi meseleler de beni üzdü bu süreç içerisinde. Temel olarak galiba belirsizlik ve bu belirsizliğin getirmiş olduğu bir tür anksiyete durumu beni çok üzdü. İki temel sorunum bu”. (K24 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, Dr. öğretim üyesi, merkez, yurt dışında)

“Çok üzüldüğüm bir nokta, yaptığım akademik çalışmalara gittikçe daha fazla araçsal yaklaştığımı hissediyorum. Kendimi böyle yakalıyorum. “Aaa işte şurada yayın yaparsam belki bir tane iş bulabilirim” gibi. Daha önce aklıma gelmeyen düşünce biçimlerini içselleştirdiğimi, kabullendiğimi görüyorum ve buna çok üzülüyorum. Bunun hakkında yapabileceğim bir şey olduğunu da maalesef şu anda düşünmüyorum. Çünkü burada çok rekabete dayalı bir akademik sistem var ve bu sistemin içerisinde bir uzun dönemli kontrat bulmak için yapılması gerekenler maalesef belli. Buna uygun yaşamaya başladığımı görüyorum yavaş yavaş. Bundan hiç memnun değilim. Ama maalesef hayatım böyle”. (K24 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, Dr. öğretim üyesi, merkez, yurt dışında)

Yurt dışında yaşayan imzacı akademisyenlerle yapılan görüşmelerde Türkiye’ye özlem ve gündelik yaşamında Türkiye’nin güncel siyasetini takip etmek, Türkiye’deki bağları canlı tutma isteği yoğun olarak hissedilmektedir. Orada yaşarken Türkiye’nin gündemi şahsi gündemlerinin hala en önemli konuları arasında yer almaktadır.

Ayrılık Sonrasında Yaşamı Yeniden İnşa Etmek

KHK ile ihraç, sözleşme yenilenmemesi, emeklilik ve istifa biçiminde üniversiteden ayrılmak zorunda kalan imzacı akademisyenler bu ayrılık sonrasında yaşamın yeniden inşasını farklı biçimlerde deneyimlemişlerdir. Akademisyenlerin akademi dışındaki yaşamları sahip oldukları farklı sermayeler (maddi, kültürel, sosyal), farklı dayanıklılık/dayanıksızlık kaynakları ve duygusal/bedensel sağlık koşullarına bağlı olarak yeniden şekillenmiştir.

Ekonomik Mağduriyetlerle Baş Etme: Yeni Dayanışma Örüntüleri ve Geçim Stratejileri

İmzacı akademisyenlerin işlerini kaybetmeleri, uğradıkları hak ihlalleri, tehditler ve cezalara ek olarak yeni ve çok baskın bir mağduriyet yaratmıştır. Bu da yaşamlarını ekonomik olarak nasıl sürdüreceklarine, nasıl geçineceklerine dairdir. Maişet sorunlarının ağırlıklı olarak başlangıç aşamasında acil bir gündem olarak yaşanmamasında ileride de bahsedileceği gibi sendika başta olmak üzere demokratik kurum ve sosyal-akademik çevrelerin geliştirdiği ekonomik dayanışma ilişkilerinin rolü vardır. Daha uzun vadede ise aile ve yakın sosyal çevrenin desteği yaşamın sürdürülmesinde önemli rol oynar. Ancak akademisyenlerin ailelerinden gelen birikimleri ve servetlerinin çok sınırlı olduğu da vurgulanmalıdır.

İmzacı akademisyenlerin büyük çoğunluğu varsıl ailelere sahip değillerdir. Ebeveynleri, eşleri, diğer aile üyeleri ve yakın sosyal çevreleri kendileriyle benzer sınıfsal pozisyonlara sahiptirler. Ailelerinin desteği daha çok emeklilik maaşı ve bir ev sahibi olmak gibi güvencelerin paylaşımına dayanır. Bunun yanı sıra birden fazla aile üyesinin desteğinin söz konusu olduğu örnekler de vardır. Katılımcılar arasında başkasının bakımından sorumlu olmayanlar kendilerini diğerlerine göre daha avantajlı durumda görmektedirler.

“Onların (ebeveynleri ve diğer aile üyeleri) beni desteklemek, maddi anlamda desteklemek yönünde hiçbir imkanları yok”. (K16 / Kamu üniversitesinden istifa eden, kadın, doçent, merkez)

“Nakit (destek) bize verecek kimse yok ama işte benim annemin bir yazlığı var, bir süre orada geçiririz. Eşimin ailesinin (Kent İsmi) bir yazlığı var, orada da idare ederiz. Yine eşimin kız kardeşi tek başına yaşıyor, belki onunla yaşarız. Nakitten ziyade böyle mekânsal olarak destek alabiliriz diye planlar yapmıştık”. (K7 / Kamu üniversitesinden emekli, kadın, profesör, merkez)

“Aile desteği tabii ki önemli. Ailenin desteğini her zaman arkamda hissettim. Gerçekten çok bilinçli şekilde söylemek gerekiyor. Mesela diyelim bir arkadaşım var, aile desteği hiç yok, boşanmış durumda. Eşi de tamamen anlayışsız o anlamda. Bir çocuğu var, çocuğu işte özel okula gidiyor falan filan. Yani ben imzamı çekmek zorundayım (dedi)... İmzasını çekmemiş olsa devam etmiş olsa eminim ki bir sürü iş imkânı çıkacaktı karşısına, bir sürü şeyi yapabilecekti, ama ona cesaret edemeyecek kadar güvencesiz hissetti kendini. O duyguyla, yani benim zaten (Eşinin İsmi) var, ikimiz birden çalışırız. Ailelerimiz var, bizi aç bırakmazlar. En kötü ihtimal hiçbir şey yapamasak bile karnımızı doyuracak kadar parayı kazanırız hissiyatı çok farklı şeylere yol açabiliyor insan hayatında”. (K18 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, Dr. öğretim üyesi, taşra)

İmzacı akademisyenler genel olarak mülkiyet edinecek ücret ya da gelirlere sahip olmadığı gibi geçmiş yaşam kurgularında da “mülk ve para biriktirme heveslerinin” olmadığı görülür.

“Görevimden ayrılmadan önce hiçbir planlama yapmadım. Hiçbir şeyim de yoktu benim. Birikimim de yoktu.” (K10 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, araştırma görevlisi, merkez)

“Bu döneme kadar hiçbir zaman olmamıştı ki bu kadar keskin bir şekilde kendi paramın olmadığı. Birikim mirikim de yok zaten. Bir anda böyle, yok yani hiçbir şey yok. O duygu (gelirsiz kalma) bana çok kötü geldi. Açıkça söyleyeyim”. (K14 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, araştırma görevlisi, merkez)

“O döneme kadar hiç birikim yapmaz idim, yani birikim yoktu. Ondan sonra birikim sahibi olmaya başladım mesela. Kötü günler için kenara biraz bir şey ayırma zorunluluğunu hatırlattı. Bu açıdan bu tür bir gündelik rutinin ötesine geçen davranışlar göstermemize tabii yol açtı. Kendimizi yeni baştan düşündük”. (K23 / Kamu üniversitesinde çalışmaya devam eden, erkek, doçent, merkez)

Araştırma kapsamında görüşme yapılan imzacı akademisyenlerin üniversiteden ayrıldıktan sonra geçim sorunlarını çözmek için bir dizi farklı yolu denedikleri görülmektedir. Kurumlar tarafından sağlanan dayanışma fonları ya da bursları, aile ve sosyal çevre desteği, masrafları

azaltma, çeşitli işlerde çalışma, evi kiraya verme, dayanışma akademileri ve platformların oluşturduğu katkılar, kendi işini kurma gibi girişimlerle geçim derdleri çözülmeye çalışılmıştır.

KHK’lı akademisyenler için Eğitim-sen üyesi akademisyenlere sendikanın hala sürdürdüğü dayanışma fonu anlatılarda özellikle “selamlanan” önemli bir destektir. Sendikanın başlangıçtan itibaren sunduğu katkı kira gibi en temel ihtiyaçların giderilmesinde önem taşımıştır. Desteğin miktarından ziyade düzenliliği ve sabit olması sıklıkla anılır. Eğitim-Sen dışında aktarımlarda Dostluk ve Yardımlaşma Vakfı ve SAV gibi vakıf ve dernekler anlatılarda yer alan destek sunan kurumlar

arasında yer alır. Dernek ve vakıfların ilk aşamada sundukları bu dönemsel destekler özellikle ilk işsizlik döneminde önem taşır.

“Sağolsun, (Kurum İsmi) çok yıllar önce birlikte olduğumuz, o dernekle birlikte çalıştığımız arkadaşlarım vardı. Onlar hemen böyle bir hızlıca örgütlenme sağladılar. Bana epeyce bir ay, yani ısrarla destek oldular. İsrarla oldular. Hiç unutmam. Bir iş bulana kadar. Her ay “hayır” dememe rağmen 6 ay kadar, herhalde 6 ayı buldu mu, belki de 4-6 ay arası. İsrarla destek oldular yani. Sağolsunlar”. (K4 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, doçent, merkez)

“Sendikayı kesinlikle anacağım. O ilk dönem sendikanın verdiği destek mesela, maddi destek zamanla düşmek durumunda kaldı o para ama çok önemliydi”. (K14 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, araştırma görevlisi, merkez)

Ailelerin ve sosyal ilişkilerin desteği ilk aşamadaki kurumlardan gelen dayanışma destekleri kadar önemlidir. Aileler nakdi yardımın yanı sıra çeşitli masrafları üstlenerek, barınma ve yaşamsal ihtiyaçlara destek vererek, daha geniş aile üyelerinin kolektif destekleriyle ya da tek gelire düşen hanelerde çalışan üyenin daha fazla mesai yapması gibi gayretlerle işlerinden olmuş imzacı akademisyenlerin yanlarında olurlar.

“Arkadaşlarım arada destek oluyorlardı. (Kent İsmi)’deki arkadaşlarım, yani orada biz 6-7 ay beraber çalışmamıza rağmen hakikaten böyle komünü toplayıp bir yıl boyunca onlar bana her ay bir şeyler gönderdiler. Destek oldular. Onlar ekonomik anlamda beni desteklediler”. (K11 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, erkek, araştırma görevlisi, merkez)

“Şanslı olanlardım çünkü benim böyle daha geniş ailem, işte teyzelerim, kardeşim, kuzenlerim vs. ihraçtan iki gün sonra falan böyle bir topladılar hepimizi ve ailem kendi arasında hemen bir dayanışma ağı kurdu. İşte sen ne kadar verebilirsin, sen ne kadar verebilirsin gibi. Aslında ben beş yıldır temelde onla yaşıyorum”. (K15 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, erkek, araştırma görevlisi, merkez)

“Ailemin desteğiyle hala daha taşıma suyla değirmen döndürerek (yaşıyorum)”. (K3/ Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, erkek, araştırma görevlisi, merkez)

İmzacı akademisyenlerin oluşturdukları Dayanışma Akademileri de akademisyenlerin geçim sorunları açısından önemli katkılar sağlayan mekanizmalardır. İşsiz kalmış akademisyenler sivil toplum örgütlerinin kurduğu ya da fonladığı, dayanışma akademilerinin oluşturdukları projelerde ders vererek ya da çalışarak çeşitli küçük gelirler elde ederler. Doktora düzeyindeki katılımcılar arasında dayanışma ağları ile burs bulduğunu ve böylelikle doktora tezini tamamlayabildiğini söyleyenler vardır.

“(Dayanışma Akademisi) de bize burs verdi. Üç ay burs aldım”. (K11 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, erkek, araştırma görevlisi, merkez)

“İnsanlar haliyle akademik hocalık şeyinizi biraz da destekleme amacıyla bir sürü yere davet ediyorlardı. Bir sürü yerde ders veriyorduk. Bence mesela sivil toplum hemen imdadımıza yetişti. Hiç unutmuyacağım”. (K14 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, araştırma görevlisi, merkez)

Ayrıca akademisyenler evlerini ya da odalarını kiraya vererek ya da satarak, ikinci el pazarında eşya satarak, kira masraflarını azaltmak için başka biriyle aynı eve çıkarak, daha az harcayarak, geçmiş

birikimlerini tüketerek, vakıf üniversitelerinden atılanlar tazminatlarını harcayarak geçinmeye çalışmışlardır.

“Onun dışında Airbnb’den evimi kiraladım. Şu an bu gördüğümüz evi Airbnb’den günlüğü 100- 150 liraya kiralayıp gidip arkadaşlarımda kaldım. Pandemi’den sonra çok daha az yapıyorum. Ama kendi evimi insanlara kiralayarak yaklaşık bir asgari ücret kadar gelir elde ediyordum. Sendikanın da ücretiyle beraber”. (K5 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, araştırma görevlisi, taşra)

“Ben evimi sattım. Onu söyleyeyim... Karnımı doyuramaz bir durum. Ben dedim burayı satayım yani. Ve kimseden para almamak, destek almamak için evi sattım ben. Birazcık borcum vardı, onu ödedim. Ondan sonra işte o faizle, oradan tırtıklaya tırtıklaya falan böyle bir dönem öyle geçti”. (K18 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, Dr. öğretim üyesi, taşra)

Akademisyenler tüm bu ekonomik desteklerle birlikte temel olarak geçimlerini sağlamak için çeşitli işlerde çalışmışlardır. Katılımcılardan, emekli olanlar da dahil olmak üzere, tam zamanlı, güvenceli bir işte çalışabilen sadece bir kişi vardır. O da emekli olduktan sonra bir özel hastanede çalışmıştır. Akademisyenler ağırlıklı olarak parça başı işlerde ya da bağımsız olarak çalışmışlardır. İmzacı akademisyenler arasında sosyal bilimler kökenlilerin ağırlıklı olması sosyal araştırma ve yayıncılıkta ilgili işleri öne çıkarmaktadır. Akademisyenler anket, araştırma, veri analistliği, deşifre, kodlama, rapor yazımı, mülakat, redaksiyon ve son okuma gibi bir araştırma çalışmasının parçalara bölünen kısımlarında çoğu defa niteliklerinin altındaki işlerde çalışmışlardır.

“O arada işte deşifreler, parça başı işler geldi. (...) Ben böyle anketler... Yine KHK’lı başka bir hoca kanalıyla bu işe girdim. Anket falan yapıyorum.” (K12 / Vakıf üniversitesinden atılan, kadın, öğretim görevlisi, merkez)

“İşte çeşitli parça başı işler vs. gelmeye başlamıştı”. (K15/ Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, erkek, araştırma görevlisi, merkez)

“Kodlama yapıyorum”. (K9 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, erkek, doçent, taşra)

Dayanışma Akademileri oluşturduğu atölyeler ve dersler, çeşitli projeler ve kurum faaliyetleri istihdam ve gelir olanakları sağlamıştır. Akademilerin başvurduğu ve aldığı projelerde yarı zamanlı ya da dönemseller olarak çalışan akademisyenler bu pozisyonlarda kendilerini nispeten güvenceli ve yaşamlarını öngörülebilir bulmaktadırlar.

“Bir proje yürütüyorum. Daha iyi yani. Çünkü şu an sabit bir gelirim var. İki yıllık bir proje ve iki yıl ben bunun koordinatörüyüm. Ocak’ta başladı. Ocak’tan beri kafa o anlamda daha rahat. Ama ondan öncesinde gerçekten bulabildiğim bütün alanlarda böyle bir akmasa da damlar şeklinde bir şeyler yapma gibi bir durum vardı yani. O da tabii farklı bir şey”. (K18 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, Dr. öğretim üyesi, taşra)

“1- 1,5 yıl sonra, derneğimizle bir hibe desteği aldık. Ben orada yarı zamanlı gibi çalışıyor gibi de asgari ücretin altında ama en azından benim aylık şeylerimi, harcamalarımı karşılayacak bir şeyim de oldu. Oradan bir gelirim de oldu. Hatta işte oradan o gelir başlayınca sendikanınkini de kestirdim. Dediğim gibi çok yüksek bir gelir değildi ama gene de iyi kötü de olsa var artık benim. Hiç olmayanlar var diye onu kestirdim. O hibe bitti geçen yaz.” (K17 / Kamu üniversitesinden KHK ile atılan, kadın, Dr. öğretim üyesi, taşra)

Akademisyenlerin yabancı dil yetkinlikleri ve diğer becerileriyle de çalışmışlardır. Çeviri yapmış ya da yabancı dil dersi vermişlerdir. Bunun yanı sıra web sitesi oluşturan, bağlama kursu veren ve yoga eğitmenliği yaptığını söyleyenler vardır. Ayrıca bu süreçte tarımsal gıda üreticiliği ile uğraşarak geçimlerini sağlamaya çalışanlar olmuştur.

“Mesela az çok para kazanıyorum, çeviri yapıyorum, İngilizce de biliyorum Fransızca da biliyorum. Fransızcadan çeviri gelirse biraz daha iyi ücreti oluyor. Çok yapan olmadığı için”. (K9 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, erkek, doçent, merkez)

“Hak temelli işlerle çok ilişkilenmemiştim akademik olarak daha önce. Ama örneğin geçenlerde (Ülke İsmi)’deki aktivist bir kuruluşun işte Türkiye’de insan hakları ihlallerine uğrayanlara yönelik hazırladığı koruma kılavuzu gibi bir şey çevirdim”. (K10 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, araştırma görevlisi, merkez)

“Tarlardan bir şeyler, onları hep hani nakdi bir şeyler amacıyla yaptım. Bir şey kazanamıyoruz, o ayrı ama hani oradan bir şeyler yapmaya çalışıyoruz”. (K18 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, Dr. öğretim üyesi, taşra)

Kendi işletmesini ve işyerini açan kafe, danışmanlık/araştırma şirketi kuran veya kurma girişimi olan akademisyenlerin bir bölümü faaliyetlerini sürdürürken bir kısmı ise ticari yaşamda başarılı olamadıklarını bu girişimlerinden zarar ettiklerini söylemişlerdir.

“Tamam dedik, başladık işe. Ama hakikaten ekonominin çok kötü olduğu, darbe sonrası, inanılmaz derecede sıkıntıların olduğu bir süreçti. Biz orada 3-4 ay başladık. Ben baktım ki şey, başta iyiydi, sonra işler kötü gitmeye başladı. Esnafılık yapmaya başladık ki hakikaten yapamıyoruz. Çünkü kafa çok başka çalışıyor. Baktım kötüye gidiyor. Ben de yavaş yavaş o zaman şey dedim, “siz burayı işletin, ben düzeni bozarsam buraya gelirim daha kötü olur. Şu an yarım yamalak bir doktoram var, yarısını yazdım, yarıda kaldı. Bari ben gideyim doktoramı tamamlayayım, tezimi bitireyim” dedim”. (K11 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, erkek, araştırma görevlisi, merkez)

Güvenceli ya da Kısmi Güvenceli Çalışma Hayatından Güvencesizliğe Geçiş

Akademisyenler yukarıda bahsettiğimiz işlerin büyük bir çoğunluğunu aynı anda ya da farklı dönemlerde döngüsel olarak yapmışlardır. Parçalı, güvencesiz, esnek ve ucuz işgücünün yaşadığı gibi birden fazla işte çalışmak bu döneme karakterini verir. Güvencesiz ancak dönemsel; ucuz ancak sabit gelirli çalışma “dönemsel projeler” örneğindeki gibi bu nedenle avantajlı görülür. Bu dönemde akademisyenlerin geneli için yabancı oldukları bu çalışma biçimi; güvencesizlik ve belirsizlik hali yaşama da sirayet eden bir dizi boyutu olan yeni bir çalışma deneyimidir. Görüşme yapılan imzacı akademisyenler, parça başı işler başta olmak üzere yaptıkları işlerin kendileri, yaşamları üzerindeki etkilerini ve güvenceli yaşamdan güvencesizliğe geçiş deneyimlerini aktarmışlardır.

“Para kazanmaya çalışmak ayıp bir şeymiş gibi. Mesela kimseye, aileme söyleyemiyordum önce. Şimdi benim para kazanmam lazım. Herkes de bana zamanında “niye özel üniversitede ders vermiyorsun sen” yapan insanlar var her ailede olduğu gibi. Ben onlara diyemiyorum ki, “ben şimdi aslında para kazanmak için bir şey yapacağım”. Yani diyemiyorum yani utanıyorum bundan. Buna alışmam epey zaman aldı. Ama sonra hayat mecburen, utansan da yapacaksın yani onu. Onu kafanda bir meşrulaştırıyorsun sonra”. (K21 / Kamu üniversitesinden emekli, kadın, profesör, merkez)

Parçalı ve esnek çalışma aynı anda çok fazla işin yapılması ve çok çalışma anlamına gelir. Çalışma saatlerinin belirsiz olması yaşamı yönlendirir. Deşifre/dikte çalışmaları gibi emek yoğun işler işin bu niteliğinden dolayı çok zaman alır. Bunun yanı sıra öngörüsüz bir gelir akışında geleceğin belirsiz olması, işin ucuz fiyatlandırılması birden çok iş yaparak yeterli bir gelire ulaşmayı ve dolayısıyla aynı anda hepsinin yapılmasını, gelen iş tekliflerine hayır diyememeyi yani “iş reddedemeyi” bir döngü olarak beraberinde getirir. Akademisyenler, bu yeni çalışma deneyiminde üniversitedeki çalışma tempolarından çok daha fazla ve yoğun tempolarla çalıştıklarını aktarırlar. Bu tempo ev içi ilişkilerini zedeleyecek aşamaya, sosyal yaşamı ortadan kaldıracak düzeye gelebilir. Özellikle doktora tezini yazmakta olan imzacı araştırma görevlileri işten atıldıktan sonra tezlerini tamamlayamamalarını geçinebilmek için pek çok güvencesiz işi bir arada yapmak zorunda olmalarıyla açıklamaktadırlar.

“O üç kuruşu kazanabilmek için çok fazla çalışmam gerekiyordu”. (K12 / Vakıf üniversitesinden atılan, kadın, öğretim görevlisi, merkez)

“Çok fazla çalıştım. Şöyle söyleyeyim, akademisyenken herhalde bu kadar değildi çalışma saatlerim. Bir kere şöyle bir bakış oluyor tabi. Düşünsene, işsiz kalmışsınız, KHK’lısınız, size böyle bir iş teklif edilmiş, sen hayır diyorsun. O yüzden de hayır diyememe hali oldu. Ama mesela o kadar bazen ucuz paralara ki. Yani proje işleri bunlar (...) Ne kazandığım belli, ne zaman ne alacağım belli. Tam bir güvencesizlik hali. Biraz bırakırsam kazanamayacağım para çünkü. Azıcık böyle yaysam, dinlensem mesela. O kaygıyla mesela şöyle yanırlar da yaptım o sürede. Kaldırabileceğimden fazla iş aldım mesela”. (K14 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, araştırma görevlisi, merkez)

Ucuz ve çok çalışmanın yanında işverenin ve çalışma ilişkilerinin sürekli değişimi, yapılan işleri birbirine bağlamaya çalışmak, parçalı ve sürekli yenilenen işler için zihnin de aynı anda parçalanması, bütüncül bir zihinsel işleyişten uzaklaşmak, konsantre olamamak ve özellikle projelerin organizasyonel uğraşlarının işin kendisinin önüne geçmesi gibi sonuçlar doğurur. Akademisyenler akademik nitelikli araştırma projeleri yürütebildikleri için kendilerini şanslı görsele de yaptıkları çalışmalarda üniversitedeyken yürüttükleri projeler kadar derinleşmemek de zihinlerini yine de meşgul eder.

“Ben daha özgür hissediyorum. Tek yakınmam yeterince derin araştırmada derinleşecek zamanı bulamamam. Maddi kaynaklarımın olmaması nedeniyle. Gene kitap, kâğıt, kütüphane, sahadayım. Biraz daha şey, daha yüzeysel olabilir. Olsun”. (K14 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, araştırma görevlisi, merkez)

“O anki halime dönüp sorsam “ya aslında bir problem yok, uğraşıyorum işte, ama bir türlü kafamı toplayamıyorum” derim ama şimdi dönüp baktığımda; hayır, o şeyin birikimi aslında.... Kafa bir şeyleri, yani kompartmantalize etmeye çok alışmamış. Hâlbuki bizim işimizin kendisi de bir bakıma her seferinde yeni bir metin, yeni bir şeyle uğraşmayı gerektiriyor”. (K10 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, araştırma görevlisi, merkez)

Akademik kariyerinin üst basamaklarındaki daha kıdemli imzacı hocalar da akademideki çalışma disiplini, sistematiklik, araştırmalar ve bilimsel üretim süreçlerinin akademi dışındaki üretimden bütün olarak farklı olduğunu düşünür. Çok çalışmanın yanı sıra, “akademi” ile daha önce deneyim ve bilgi sahibi olunmayan “piyasanın” normları ve işleyişleri arasında büyük bir fark vardır.

“Aslında yine çok çalışarak geçiyor. Üniversitede olduğumdan galiba daha çok çalışıyorum. Çünkü bir taraftan şey oluyor, üniversitedeyken tek işin akademisyenlik işte kendi alanındaki şeyleri takip edersin, o arada zaten derslerin vardır, onlar da alanınla ilgilidir. Orada takip ettiğin şeyi orada paylaşırsın. Böyle bir düzenin vardır. Şimdi oradan çıkınca, şimdi akademik alandan çok kopmamak istiyorsun. Benim alanımda yapılan şeyleri okuyayım istiyorsun bir taraftan. Ne oluyor? Bazen kızılıyorsun “bu böyle olmaz kardeşim” falan diyorsun. İşte bir şey yazmak istiyorsun. O öyle olmaz. Bir dakika ya, sen orada değilsin şimdi falan. Ama öbür tarafta işler. Araştırma işleri yapıyoruz. O araştırma süreçleri var. Orada tatsızlıklar oluyor bazen. Çünkü piyasa başka bir şey. Bizim bilmediğimiz bir şey. Akademik projelerin bile bir piyasası var dışarıda. Onlara alışmaya çalışıyorsun. Ondan sonra, yoğun aslında... Yoğun geçiyor, gündelik hayatım eski hayatımdan daha yorucu geçiyor”. (K21 / Kamu üniversitesinden emekli, kadın, profesör, merkez)

Çevirmenlik gibi yapılan işin tanımı ve sınırlarının olması ya da yarı zamanlı/dönemsel işlerde çalışmak yukarıda aktarılan tabloyla birlikte düşünüldüğünde güvenli alan ve zaman duygusunu güçlendirmektedir. Yarı zamanlı, dönemsel, başlangıç ve bitiş tarihleri olan, görev tanımı ve iş sınırları belirgin, düzenli geliri olan veya sigortalı bir işte yeniden konumlanabilen akademisyenler bu geçişin kendilerinde yarattığı etkiyi şöyle açıklamaktadırlar:

“O iş (yarı zamanlı pozisyon) bana çok iyi geldi. Galiba böyle bir sabit, ufacık da olsa böyle bir sabit gelir, SGK, maaş bir rahatlattı beni”. (K14 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, araştırma görevlisi, merkez)

“Orada ben sigortalı çalışıyordum. Yani uzun bir zaman sonra tekrar sigortalı çalışma koşullarına o dernek süreciyle birlikte geçmiş oldum. O güzel bir şeydi... İşin emekliliği var, osu var busu var falan. Hani öyle düşününce. Güzel hani sigortalı iş bulmuş olmak”. (K12 / Vakıf üniversitesinden atılan, kadın, öğretim görevlisi, merkez)

“Bir işim var artık ve çok mutluyum. Tabii çok mutlu hiçbir yerde olunmuyor. Yani sorunsuz bir yer, yani bir işim var”. (K16 / Kamu üniversitesinden istifa eden, kadın, doçent, merkez)

İşsiz imzacı akademisyenlerin Türkiye’de emek piyasaları açısından sömürülmeye açık yeni bir kitle olarak görülmesi, niteliklerinin altındaki işlerde ve çok ucuza çalıştırılmaları söz konusudur. Türkiye’deki yeni liberal çalışma rejiminden imzacı akademisyenler de paylarını almaktadırlar. Araştırma kapsamında görüşme yapılan akademisyenler, kendileriyle dayanışma amacıyla önerilen işlerde dahi özensiz bir muamele ile karşılaştıklarından, eskiden akademisyen olarak ilişki kurdukları piyasa aktörlerinden gördükleri tavırların şimdi farklı olduğundan bahsetmektedirler. Bir imzacı akademisyen çalıştığı kurumda onun görevi olmamasına rağmen kendisinden zama zaman sekreterlik işlerinin beklendiğini ifade etmiştir. Ancak kendisi bazı sınırlar içerisinde bu nevi tutumlara karşı sabırlı davrandığını söyler. Çünkü imzacı akademisyenler için iş piyasasındaki bir diğer sorun akademisyenlerin taşıdığı niteliklerin önerilen işlerin çok üzerinde olmasıdır. Akademisyenler bir biçimde daha kurumsal çalışma ortamına girdiklerinde diğerleri tarafından olası “tehdit” ve “rakip” olarak algılanırlar.

Akademisyenliğin itibarı/saygınlığı toplumsal olarak da inşa edilmiş bir konumdur. İmzacı akademisyenler arasında bu itibarın kaybını ve hissettirdiklerini öz eleştirel düşünsel bir perspektifle ele alanlar vardır. Sosyal çevresinde üniversite hocası kimliğinden beslenen itibarın, işini kaybettikten

sonra kendi niteliğinin altındaki işleri yaparken çözüldüğünü ve hatta bunun insanlarda acıma duygusu yarattığını düşünenler vardır.

“Anket falan yapıyorum. Mesela (İlçe İsmi) mekânlarda... O mekân sahiplerinin böyle üzüntüyle... “Sen işsiz kaldın, ne yapıyorsun? Hadi sana şöyle iş bulalım, işte oradan bir deşifre, buradan bir şey”... Birisi şey demişti, mekan sahibi bir arkadaş, “ee hoca, işte bak gördün mü, nereden nereye”. Böyle şeylerle karşılaştım. Ama hiç etkilenmedim. Sadece dramatik buldum. ...İşsizlik, o durum yani yardıma muhtaç birisi olarak görülme böyle azıcık... İnsanı inciten şeyler hissettim”. (K12 / Vakıf üniversitesinden atılan, kadın, öğretim görevlisi, merkez)

“Bu tür sorulara sürekli muhatap olmak insanı çok yoran bir şey. Sadece yakınlardan değil de artık çevreden de. Bunu fark etmek insanı çok yoruyor. Bir arada kalmışlık halı. Sonrasında ben böyle düzenli bir işte çalışmadım. Yine devam ediyorum, freelance işlere. Ama belki düzenli bir yerde çalışıyor olsaydım bu soruları artık bertaraf etmenin...”. (K10 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, araştırma görevlisi, merkez)

Güvencesiz yaşamda para kazanmak için yeni şeyler öğrenmek ya da daha önce değindiğimiz gibi beceri ve yatkınlıklarımızı gelir getirici faaliyete dönüştürmek akademisyenlere aynı zamanda güç verir. Akademisyenlerin bir bölümü için hiç bilmediği alanlarda yeni şeyler yaratmak, öğrenmek ve deneyimlemek başka kanallar ve alternatifler yaratabilmek yaratılan çaresizliğe karşı var olmak ve hayatta kalmak güç verir.

“Ne bileyim yani bir yolunu buluruz nasılsa diye düşünüyordum açıkçası. Zor oluyor tabi ama bir yolunu buluyoruz yani. Bu saate kadar da böyle bir sürü iş yaptık. Ben bir sürü şey öğrendim 4 yılda, sırf para kazanabilmek için. ... Hayır efendim, insan komünistse çabuk öğrenir. Sana yemin ediyorum, bak ben mesela web sayfası yapmayı öğrendim. Geçen sene üniversite sınavına girdim. Bilgisayar programcılığı kazandım. Bir yıl okudum sadece. Artık devam etmiyorum. Anlamsız çünkü. Hani bitireceğim falan yok. Web sayfası, geçen öyle bir iş aldım iki ay önce, bitirdim yaptım verdim. Web sayfası yapmayı öğrendim”. (K9 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, erkek, doçent, merkez)

“Farklı şeyler yapmak, yapabilmek. Daha önce hiç düşünülmemiş birtakım şeyler düşünmek. Onların üzerine gidebilmek. Oradan ne bileyim yeni ilgiler, yeni meraklar çıkarabilmek gibi şeyler de kendiliğinden gelmiş oluyor böyle bir süreç içinde”. (K12 / Vakıf üniversitesinden atılan, kadın, öğretim görevlisi, merkez)

Ev, Yer Değiştirmek, Taşınmak

Araştırmaya katılan imzacı akademisyenlerin anlatılarında ekonomik birikimleri ve güvenceleri açısından “ev sahipliğinin” kritik düzeyde önemli olduğu ortaya çıkmaktadır. Akademisyenler arasında ev sahipliği oranı düşüktür. Ev sahibi olanlar ise ağırlıklı orta yaşın üstünde ve akademik kariyerinin üst basamaklarında olan akademisyenlerdir. Büyük kısmı ev kredisi alarak borçlanma yoluyla ev sahibi olmuşlardır. O nedenle ev sahibi olan akademisyenlerin bir kısmının işsiz kaldıkları bu süreçte ev kredi ödemeleri de sürmektedir. Çift gelirli haneler de dahil olmak üzere bir ev ve

arabaya sahip olanlar kendilerini “şanslı” bulanlardır. Ev sahipliği mekân değiştirmek zorunda kalmamalarını sağladığı gibi kira ödememek de işsizlik döneminde başını sokacak bir evin olması bir güvence dayanağıdır. Akademi dışındaki işlerde çalışma olanakları daha düşük olan orta yaşın üstündeki imzacı akademisyenler ise ev sahibi olmayı en kötü koşullarda evlerini satarak yaşayabilecekleri bir avantaj olarak ifade etmişlerdir.

“Evim kira olsaydı gene çok ciddi bir sıkıntı olurdu”. (K4 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, doçent, merkez)

“2011’de buraya geldim. İki sene kirada yaşadım. 2013’te ev aldım. Ve o zamanlar maaşım düşüktü. Ayda 2200 lira kredi ödüyordum. Elime kalan 600, 700 lira oluyordu. Üç senelikti kredim. Son maaşımla son krediyi verdim. Öyle denk geldi ki atılışım. Haliyle atıldığımda benim bir evim vardı. Bir kira ödeme zorunluluğum yoktu. Zaten ev beni basıyor. Sıkıştım kaldım buraya. Bir yere de taşınamadım kendi evim olunca. Gidip kira mı vereceğim diye. Buraya çakıldım kaldım. Benim ailem herkes (Kent İsmi)’da... Ben iş için gelmişim. Burada da kaldım evim oldu diye”. (K5 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, araştırma görevlisi, taşra)

“Yine (de) bir evimiz olduğu için şanslı olduğumuzu düşündük”. K7 / Kamu üniversitesinden emekli, kadın, profesör, merkez)

İşlerini kaybeden imzacı akademisyenlerin bir kısmı yaşadıkları kenti değiştirmek zorunda kalmışlardır. Bir hayatta kalma davranışı olarak yurtdışına göç eden, bir süre yurtdışında yaşamak üzere giden veya başka bir kente ya da ilçeye taşınan imzacı akademisyenlerin sayısı hiç de az değildir. Özellikle ev sahibi olmayan, kirada oturan akademisyenler kira ücretlerinin daha düşük olduğu yerlere taşınmak zorunda kalmışlardır. Ev sahibi olanlar ise başka bir yerde kira ödememek için aynı kentte yaşamaya devam etmişlerdir. Ekonomik ve sosyal bir zorunluluk olarak ailelerinin yanına dönen genç akademisyenler olduğu gibi bazı yakınlarının yanına taşınmak zorunda olanlar da vardır.

Mekân değiştirmek çeşitli boyutlarda bir dizi zorluğu içermekle beraber bazı boyutlarda yaşanan sertliklerden uzaklaşma ve yeni yaşamı kurma çabasında “biraz uzaklaşıp soluk” almaya katkı sunar.

“Benim sürecimde, şehir değişikliği oldu, bir kırılma yarattı. Çünkü taşındıktan sonra da buradaki çevremi, böyle bilinçli bir tercih değil ama tesadüfler, karşılaşmalar. Yoğunlukla akademisyen olmayan, tabii burada da ihraç edilmiş olan ya da hâlihazırda çalışan, eskiden de tanıdığım arkadaşlarım da var. Ama daha heterojen bir çevre edindim. Başka kaygıları olan, geçim derdi olan insanlar. Öyle olunca birazcık odağım kaydı. Odağım bu meseleden kaydı. Bunu olumlu bir yerden söylüyorum”. (K10 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, araştırma görevlisi, merkez)

“İki tarafı var. Çok doğrudan ilgisi olan iki tarafı var. Birincisi birazcık daha az masraflı bir yaşam. Burada ev kirası o dönemde bir tık daha düşüktü. İkincisi de (İlçe ismi) olmak yani o sosyal ortamın kendisi hem bütçeyi yoran, hem fiziksel olarak zihinsel olarak da yoran...”. (K12 / Vakıf üniversitesinden atılan, kadın, öğretim görevlisi, merkez)

“Ben artık üretkenliğimi de yitirdim. Psikolojim de aşırı derecede bozuldu. İnanın siz şu an iyi halimi görüyorsunuz. (Kent İsmi)’e geldim. Annemin zoruyla buraya taşındım. Zaten evden çalıştığım için, (Kent İsmi) görece (Kent İsmi)’ya göre ucuz bir yer. Daha kolay oldu. Hiç çevrem yoktu. Biraz sakinleştim. 1,5 sene terapi.... Şimdi tekrar (Kent İsmi)’ya döneceğim.” (K3 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, erkek, araştırma görevlisi, merkez)

Kredi ve Kredi Kartı Borçları

İmza öncesi dönemde pek çok memur ve dar gelirli çalışan gibi akademisyenlerin de bankalardan aldıkları ihtiyaç kredileri ve kredi kartı borçları bulunmaktadır. İmza nedeniyle işten ayrılmak durumunda kaldıklarından bu borçları ödeyemeyerek icraya verilenler vardır.

“Benim bir kredim vardı. İhtiyaç kredisi çekmiştim. Kredi ödüyordum. Bir akrabam için de ben bir 20 bin lira civarı bir şey çekmiştim o dönemde. Rakamı da vereyim 70 bin liralık bir kredim vardı. Sonra üstüne üstlük 50 bin lira daha kredi çektim. O (atıldıktan sonra kurmaya çalıştığı ancak zarar ettiği işyeri) esnaf işi için. O krediler duruyor”. (K11/ Vakıf üniversitesinden atılan, kadın, Dr. öğretim üyesi, merkez)

“Kredi kartı borçlarım vardı. Bir sürü kredi borcum vardı. O kredi de böyle tüketici kredisi. Ev araba kredisi de değil. Bayağı borcum vardı”. (K10 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, araştırma görevlisi, merkez)

Sağlık Sorunları

Araştırma kapsamında görüşme yapılan imzacı akademisyenlerin hemen hepsi, üniversiteden ayrıldıktan sonra ve ceza davalarının sürdüğü süreçte çeşitli sağlık sorunları yaşadıklarını aktarmaktadırlar. Mevcut sağlık problemlerinin ağırlaşması ve yeni hastalıklara yakalanmaları bu dönemde yaşadıkları, üzüntü, gerilim ve endişelere bağlıdır. Bir kısmının fiziksel olarak yaşadıkları hastalıklar psikolojik temellidir. İmzacı akademisyenler panik atak başta olmak üzere bu süreçte irritabl bağırsak sendromu, sırt ve boyun ağrıları, boyun fitiği, sosyal fobi, uykusuzluk, kaygı bozukluğu, kanser, tiroid hastalıkları, tükenmişlik sendromu, diş sorunları ve ağrıları, bağışıklık sisteminin bozulması, romatoid artrit, cilt hastalıkları ve sindirim sorunları yaşadıklarını söylemişlerdir. Bu dönemde anti depresif ilaç reçetesi yazılanlar ve psikolojik terapi alanlar olmuştur. Diğer yandan pek çoğu sağlık güvencesinin kaybı nedeniyle sürmekte olan tedavilerini ertelediklerini, yeni sağlık sorunlarında da çok mecbur kalmadıkça doktora gitmediklerini ifade etmişlerdir. Zorunlu durumlarda ise tanıdıkları hekimlere ya da TTB gibi kurumlar aracılığıyla gönüllü hekimlere giderek tedavi olanlar vardır. İmzacı akademisyenler arasında yer alan çok sayıda hekim diğer imzacı akademisyenlerle dayanışma içinde olmuşlardır.

“Birtakım psikolojik sorunlar da baş göstermeye başladı. Panik atak yaşamaya başladım. Psikiyatrik anlamda panik atak yaşamaya başladım ve sosyal fobi yaşamaya başladım. Bunlar o zamana kadar olan şeyler değildi. Uzaktan terapi almaya başladım. Terapiyi yarıda bıraktım çok faydasını göremediğimi düşünerek”. (K16 / Kamu üniversitesinden istifa eden, kadın, doçent, merkez)

“Dedim, “ben hiç iyi değilim, benim yardıma ihtiyacım” var. Bir doktora gideceğim devletten, böyle böyle şeyler yaşıyorum, çok kötüyüm diyeceğim. Bana diyecek ki “sen de imza atmasaydın”. Ben bunu kaldıracak durumda değildim. Veya işte “evet anlıyorum” diyecek, ama anlamayacak. Anlamasını istiyorum karşımdaki insanın. Ve anlamayacağını biliyorum. Ama “haklısın” desin, bir şey desin. Bir karışıklık daha kaldıracak durumda değildim. Onun için (Kent İsmi) arkadaşları aradım, “böyle bir durumdayım, yardım istiyorum” dedim. Çünkü uyku uyuyamıyorum, kilo verdim, iyi değilim. Ağlama krizleri başladı bu arada. Sürekli ağlıyorum. Hiç hayatımda böyle biri değilim ben. Çok belli hasta olduğum. Hiç böyle bir depresyon geçirmedim. Çok eğlenceli biriyimdir. Böyle ortam insanıyım. Ağlamak ne? Hiç sevmiyorum kendimi. Sabahları güne başladığımda “yine mi sabah oldu” diye üzülyordum. O kadar saçma. Çok kötü bir hastalık. Neyse. Beni (Kurum İsmi)’na

yönlendirdiler. Beni bir kadın aradı, hekim. İlk önce o aradı, dedi “şu oluyor mu, bu oluyor mu”. Dedim “oluyor, o da var, bu da var”. “Tamam” dedi “sizin bir psikoloğa değil, bir psikiyatra ihtiyacınız var, biz ayarlayacağız”. (...) bey -soy ismini unuttum- gönüllü olmuş. Kendisi de bizim buradan bir (İmzacı Bir Akademisyenin İsmi) vardı, ihraç, onun da öğrencisi sanırım. Gönüllü olmuş. Benim için randevu aldılar, “sizi bekliyor şu saatte” dediler. Ve ben gittim, iki hafta içinde hiçbir şeyim kalmadı. Eski ben oldum. Antidepresan başladım. Hayatımda ilk defa antidepresan kullandım. İki üç haftada toparladım böyle”. (K5 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, araştırma görevlisi, taşra)

“Dişim çürüdü. Dişçi bir arkadaşım olmasaydı ayvayı yemiştim. Zaten sağlık durumu hiçbir zaman iyi olmayan bir adamım. (...) İhraç edildiğimden beri gitmiyorum. Hala daha sigortam yok benim.” (K3 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, erkek, araştırma görevlisi, merkez)

“Sigorta girişimi yapmamanın yarattığı sıkıntılar da oldu tabii. Haliyle bir sürü sağlık sıkıntısı oluyor, erteliyoruz, gidemiyoruz. Veya sağlık sisteminin yarattığı sıkıntılardan dolayı daha az faydalanabiliyoruz. En son baktım olmuyor, gittim yeşil kart. Hiçbir şeyim olmadığına dair bir sürü yere evrak verdim. Öğrenciydim zaten. Sigortaya, belediyeye, kaymakamlığa falan filan. O kayıtları yaptıktan sonra zaten biliyorsunuz bizim sigorta giriş yerlerinde işte KHK’lı yazıyor. Özel sektörde de çok iş başvurusu yapamadım o şeyden kaynaklı. Biliyorsunuz o kısıt var bizde. Ondan dolayı yeşil kart çıkardım. Yeşil kartla sağlık sistemine şu an erişebiliyoruz. Ama sıkıntı. Benim mesela oğlumun gözlük şeyi vardı. Özele gidiyorduk. İşte sürekli takip ettiği doktora yine gitmek zorundayız. Oraya şu an yeşil kart kabul etmedikleri için bizim için ekstra masraf yani. Ekstra bir bütçe ayırmamız gerekiyor. Gözlük alıyoruz. Gözlükler biliyorsunuz bin, iki bin liradan aşağı değil. Camları özel oluyor falan filan. Ben kendim mesela 7-8 senedir gitmiyorum. Hakikaten bu kısıtlardan dolayı gidemiyorum. Ben biliyorum gözlük için gitsem en az 3-4 bin liralık bir bütçe bana lazım. Gidemiyorum yani. İdare ediyorum. Gözlük numaram büyümüş de olabilir. İşte gitmiyorum”. (K11/ Vakıf üniversitesinden atılan, kadın, Dr. öğretim üyesi, merkez)

Güvencesiz Yaşama Uyum ve Belirsizlikle Baş Etme Süreçleri

Araştırmaya katılan akademisyenler yaşamlarını saran siyasal ve sosyal belirsizliklerden bahsederken; “öngörülemezlik, belirsizlik, süreklilik ve belirlilik arayışı, askıda kalma hali, belirsizliğin yıpratıcılığı ya da kemiriciliği, mesleki ya da yaşam tarzına dayanan stabil yaşamın her an dağılabileceği, yerinden edilme ve yaşamının dağılması, sürekli güvencesizlik ve yarınını bilememe hali, yaşama dair belirsizlikler, uzun vadeli ve öngörülebilir planların olduğu bir yaşamın bitmesi” gibi ifadeler kullanmaktadırlar. İmza sonrasındaki yaşam güvencesizlik, belirsizlik ve risklerle beraber radikal bir dönüşüme uğramıştır. Özellikle kamuda görev yapanlar açısından düzenli sabit gelir, sağlık ve emeklilik hakları, çalışma düzenliliği ve emeklilik tahayyülüne dayanan bir dizi koşulun ekonomik, sosyal ve kültürel bağlamları vardır. Bunların değişimi yaşamın ritminin ve kurgusunun değişimi anlamına gelir. Vakıf üniversitelerinde görev yapan akademisyenler açısından da bu değişim siyasi iktidarın zorbalığı etrafında yaşansa da aktarımlarda özellikle güvencesizlik ve belirsizliğe dair kaygılarla baş etmede farklılıklar olduğu görülür. Bu ayrım vakıf üniversitelerinde her yıl sözleşme yenilenmesi, vakıf üniversitelerinde işten atılmanın rutinin parçası olması olarak ortaya çıkar. Vakıf üniversitelerinde görev yapan akademisyenlerin öngörülemezlik ve belirsizlikle ilgili refleksleri “antrenmanlı” olmaktan kaynaklanan bir kalkana sahiptir.

Güvenli bir yaşamdan güvencesiz bir yaşama geçişin önemli ağırlık noktalarından biri geçim ile ilgili kaygılar ve çabalar olsa da akademisyenlerin tümünün OHAL koşullarında siyasal belirsizliklerle mücadele etmesi, KHK'lı ya da imzacı olma damgası, çalışmıyor olmanın ekonomik yoksunluk dışında gündelik yaşam üzerindeki etkisi gibi boyutları da vardır. Bu topyekûn güvencesizlik ya da risk altında olma hali güvenceli bir yaşamdan güvencesizliğe evrilen temel yaşam ihtiyaçları, bu ihtiyaçlara yanıt verme zorunluluğu ile işlemektedir. Sıklıkla vurguladığımız gibi araştırmaya katılan akademisyenler bu etkileri öznel koşulları bağlamında farklılaşan biçimlerde yaşasa da bu geçişin dönüştürücü etkileri genel olarak deneyimlenmiştir.

İmzacı akademisyenlerin aktarımlarına dayanarak kamuda görev yapan akademisyenlerin öngörülemezlik ve belirsizlik halini daha zor karşıladıklarını söylemek mümkündür. Vakıf üniversitelerinden atılan akademisyenlerin ve hatta hala çalışan akademisyenler için iş ve iş sözleşmesine bağlı süreklilikler kamuya göre daha zayıftır. Bu ayrım gibi yaşam öyküsünde erken yaşlarda akademik personel olarak kadro almış, akademi dışında herhangi bir iş deneyimi hatta arayışı olmayan katılımcılar için güvencesiz yaşama geçiş bir yanıyla daha zorlayıcıdır.

“Vakıf üniversitesi çalışanı olmak demek zaten her sene atılmaya ihtimal vermek demek. Bunu çok net söyleyebilirim. Yani o güvencesizlik bazı konularda aslında... Başıma bu gelirse ne olur, gelirse gelir yani. Zaten bakalım sözleşmeyi yenileyecekler mi? Ben bunu insanlar KHK'lı olmaya başladıktan sonra yaşadıkları (ile) kendi yaşadıklarımız ya da benim gibi olanların yaşadıkları arasında da bayağı bir fark olduğunu gördüm. Bizzat deneyimledim. Çünkü yarının belirsiz olduğu koşullarla çalışmakla, işte böyle “ya ben buradan emekli olacağım, beni buradan hiç kimse atamaz” diye düşünen, öyle bir motivasyonla, gerçekten bir evlilik gibi yani. O memuriyet öyle yani. Hani bir kez kazanınca sanki hiç kimse alamayacakmış gibi. Katolik evliliği gibi bir şey. Öyle algılanıyor. O başka bir memuriyet şeyi yaratıyor ister istemez. Eleştirel anlamda söylemiyorum. Ben atılabileceğimizi, vakıf üniversitesinde çalışanların bu yüzden atılabileceklerini tahmin ettim. Bizi buradan böyle bir şey yaptıktan sonra işler değişirse ne yaparlar, sözleşme yenilemezler. Soruşturmalar, ağır soruşturmalar... Vakıf üniversitelerinde çok ağır soruşturma yürütme(ye), gerek de yok, atarsınız. İstedğiniz anda atarsınız. Üç kuruş tazminat, verirsiniz veya vermezsiniz. Dolayısıyla ben bir işsizlik ihtimali(ni) görüyordum. Ama kamudakiler için asla, yani hiç. Tabii yani o koşulların oluşabileceğini tahmin etmek mümkün değildi”. (K12 / Vakıf üniversitesinden atılan, kadın, öğretim görevlisi, merkez)

Bir “meslek” olarak akademisyenliğin kariyer yolundaki ilerleyiş basamaklardan oluşur. Bu yolda bir sonraki adım tanımlı ve yolda nasıl yürüneceği ise belli normlara bağlıdır. Genellikle akademisyen için şimdiki zamanda biriktirilenler diğer taraftan yarını da tayin eder. İmza sonrasında ayrılmaya zorlanan akademisyenler için gelir ve sosyal güvencelerin kaybının yanı sıra bu gelecek tahayyülü ve yaşam yolunu yürüme kılavuzu ortadan kalkmıştır. Bir boyutuyla akademisyenler için büyük bir zamansal yer değişikliği ortaya çıkmıştır. Yarının ekonomik belirsizlik ve öngörülemezlikle taşıdığı pusu, bugünü esir alan bir kaygıyla deneyimlenir. Yarın nereden gelir elde edeceğini ve nasıl bir iş yapacağını bilmemek gibi gelecek zamana dair belirsizlikler ve zorunluluklar bugünü teslim alır. Önceki kısımda bahsettiğimiz gibi gelir getirici her öneriyi kabul etmek, birden çok işi yürütmek bu basınç altındaki “huzursuzlukla” yaşanır.

“Hayatımda hiç iş aramadım. Ve bana söylenen her şeyi söylenenden daha iyi yaptım. (Üniversite İsmi) mezunum, birincilikle bitirdim. Her şeyi mükemmel yaptım ve ona istinaden bir hayat kurgusu vardı. O hayat kurgusu ilerliyordu. Ben de yaş alıyordum o hayat kurgusunun içerisinde. Bütün

bunların bir kırılmaya uğradığı bir dönem geçti. Ve aslında hayatımın daha da oturaklı olduğunu düşündüğüm bir zamanda hayatımda hiç olmadığı kadar belirsizlik ve güvencesizliğin içinde kaldım. Dedğim gibi çok aşırı şanslı, ayrıcalıklı biriyim. Hiç hayatımda iş ilanı görmemiştim. Şu anda mesela hayatımın büyük bir kısmını başvuru ve red almak kaplıyor. Birbirinden çok farklı hayatlar tabi. (K24 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, Dr. öğretim üyesi, merkez, yurt dışında)

“Genel olarak gelecek tahayyülünde insanın kırılma oluyor. Ben şöyle düşünüyordum. Okuduğum fakülteye girdim, orası benim için zaten ev gibi bir yer, bir de ben oradan artık emekli olurum diye bakıyordum. Öyle olmuyor işte. Ve yarın ne yapacağım hayata ilişkin gelecek öngörüm şu an belirsiz. Beş yıldır böyle. Ne olabileceğini bilmiyor olmak böyle garip bir şey”. (K15/ Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, erkek, araştırma görevlisi, merkez)

“Maaş çok önemli. Bazen delirdiğim oluyor... (Yarı zamanlı işlerin maaşlarına işaret ederek) İyi bir maaş tabi ki. Hiç bilmiyorum ne kadar kazanıyorum, nasıl kazanıyorum. O yüzden de çok iş alabiliyorum. Çalışma saatleri bitmiyor. Tam da o güvencesizlik nedeniyle, düzensizlik nedeniyle. Hop, iş gelince al. Tüccar gibi oluyorsun. İş geliyor alayım, iş geliyor alayım”. (K14 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, araştırma görevlisi, merkez)

“Şöyle bir şey oldu, hiçbir şeyi ben reddetmiyorum şu an. Yani hiçbir iş teklifini reddetmiyorum. Gelen her şeyi kabul ediyorum ve bu acayip fazla çalışmak anlamına geliyor çoğu zaman. Çünkü özellikle işte bahçe var, zaten bir ev var, hani bunlar zaten sabit iki ücretsiz aile işçiliği diyebileceğimiz kategori. Bir de bunun yanı sıra para kazanma(yı) gerektiren bir alan var. Bu alanda da bütün olanakları seferber etmek gibi bir refleks var. Çünkü hani yarın ne olacağı belli değil. Sonuçta işte dil biliyoruz, onu yapıyoruz, bunun yapıyoruz, ya buluruz zaten bir şeyler duygusu var içten içe ama hiçbir zaman o bir rahatlık getirmiyor. Bana getirmedi bir rahatlık”. (K18 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, Dr. öğretim üyesi, taşra)

İmzacı akademisyenlerden K22 bu geçişi bir döngü olarak deneyimler. Uzun yıllar güvencesiz işlerde çalıştıktan sonra bir kamu üniversitesinde bir kadro edinmiştir. Gençliğinin büyük bir bölümünü özel sektörde kısa sözleşmelerle çalışarak ve bir yandan da doktora tezini tamamlamaya çalışarak geçirir. Tezini bitirdikten sonra kamuda güvenceli bir kadroda, bir yaşam seçimi olarak gördüğü “iş yapacaktır”. Güvencesiz yıllarından ardından artık yorgundur. Bu kadro ile gayretlerinin karşılığını aldığını düşünüyordur. Aynı zamanda artık biraz nefes alabilecektir. Uzun yıllar kişisel özveri, emek ve sebat ile örülen birikimin yıkımını, yeniden güvencesiz bir yaşamın ilk basamaklarına “düşüşünü” şöyle anlatır:

“Oraya gelene kadar ki emekler... İki tane master yaptım. Bir tanesi yurtdışında, bursluydu. Herkesin sürecinde olduğu gibi çok büyük emekle. Doktora yaparken verilen emekler. Geçici, süreli sözleşmeli ya da altı ay sonramın ne olacağını bilmediğin işlerde çalışarak, akademik inattan bir türlü vazgeçmeden, o noktaya gelene kadar verdiğim emeği tabi ki çok iyi biliyordum. Kendimi harap edercesine ve yarattığı sağlık sıkıntılarını şimdi yaşadığım yoğun çalışmalar... Sadece kendi açımdan değil, işin anti-demokratik boyutu bir yana, ama o emeğe üzülmemek... O emeğe, bu kadar emek birden nasıl bu kadar heba edilebiliyor dememek - zaten insan taş olsa çatlar- mümkün değil. Sadece kendi açımdan değil. Çünkü biliyorsun ki o emek sadece senin için geçerli değil. İşte 25 sene o kurumda 25 senesini vermiş mesela insan. Yani orada büyümüş. Şimdi onun çat diye kapı önüne konuyor olması hakikaten öfkelenendirici, üzücü, dramatik. (...) Evet benim uzunca bir süre esnek ve

güvencesiz çalışma deneyimim var ama ona katlanıyorsun. Çünkü diyorsun ki bunun sonucunda doktoram bitecek, bir şekilde bir yerde kadro bulacağım... Tünelin ucunda bir ışık görme umuduyla ona katlanıyorsun. İşte güvencesiz falan. Sonra ışığı gördün, tamam diyorsun, oh. Tamam diyorsun biraz, en azından hayat rahata erdi. Tam böyle bir soluklanır gibi oluyorsun, nefesini alıyorsun, sonra bir daha şutlanıyorsun. Tekrar eski, yani tırmandın tırmandın, tekrar eski yere düş. Bende hissiyat buydu bir kere". (K22 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, erkek, Dr. öğretim üyesi, taşra, yurt dışında)

Demokratik kitle örgütlerinin ve diğer vakıf ve derneklerin organize ettikleri maddi destekler ve sosyal ilişkiler/aile bağları üzerinden yardımlaşmalar akademisyenlerin daha sonra hissedecekleri "yoksullaşma" durumunu başlangıçta belli oranda engellemiştir. Akademisyenler için yoksulluk hali, daha önce değindiğimiz gibi, ilk dönemde daha az hissedilmiştir. Ekonomik belirsizlik ve güvencesizlik hem bugüne dair düzenli gelirin kaybıyla hem de geleceğin ekonomik olarak belirsiz" olmasıyla iç içe geçmiştir. İşini kaybeden akademisyenlerde kira gibi zorunlu ödemelerin yarattığı baskı bu güvencesiz çalışmanın en zor kısmı olarak algılanmaktadır.

"Bir de tabii bir sürekli güvencesizlik hali. Yarın ne olacağını bilememek. O değişik bir duygu işte". (K15/ Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, erkek, araştırma görevlisi, merkez)

"Hani böyle bir sonraki ay ne olacak? Kırımı nasıl ödeyeceğim diye düşünmedim bir süre. Ama sonrasında tabii şey sürekli şey vardı yani, bu süre ne kadar sürecek acaba?" (K10 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, araştırma görevlisi, merkez)

Geçen beş yıl içerisinde, yaşadıkları süreci değerlendiren ve anlamlandıran akademisyenler aile öykülerine, sınıf kökenlerine ve genellikle aileleriyle paralel olarak sürdürdükleri sınıfsal pozisyonuna dair açıklamalarda bulunmuşlardır. Memur çocuğu-işçi çocuğu olarak, düzenli geliri olan şartlarda büyümüş olmak, yaşam pratiklerinde düzenli maaşa dayalı düzenlilikler ve hatta bu durumun bir yansıması olarak "borçlanma ekonomisinde yer almak" kendi konumlanışlarını tarif ederken başvurdukları geçmiş referanslarıdır.

"Mesela şeyi düşünmüyorsun, o ayın sonunda bir para gelecek. O paraların hatta gideceği yerler belli. Siz bu konuda daha fazla para kazanayım ya da bu işler nasıl yürüyecek planı şey yapmıyorsunuz. Bir şekilde yürüyor. Çünkü her şeyi onunla belirli. Otomatik ödemeler var, şurası şuraya ayrılıyor, burası buraya ayrılıyor. Ucu ucuna yetiyor ama o denk geliyor. Yani biliyorsunuz, onun rahatlığı var. Şimdi o olmayacak, olmadı". (K4 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, doçent, merkez)

Kırılgan ve belirsiz olan güvencesiz bir yaşama geçiş ve ardından bunun üzerine düşünmek imzacı akademisyenler arasında eleştirel sorgulamalara da neden olmuştur. Akademisyenler arasında eleştirdiği akademisyen kimliğini kendisinin de özümlediğini, geçim, güvence ve gelecek kaygılarıyla eleştirdiği sisteme aslında ne kadar çok bel bağladığını, güvenceli ve korunaklı bir yaşam sürdürdüğünü fark ettiğini ve bu yüzleşmeyle yeni bir yaşam inşa ettiğini söyleyenler vardır. Bu sorgulayışlarla ve bu süreçle birlikte "öncesinde üzerine düşündükleri ve çalıştıkları" sınıf meselesi üzerine yeni kavrayışlar geliştirdiklerini söylerler.

"Hayatımın büyük bir kısmını başvuru ve red almak kaplıyor. Birbirinden çok farklı hayatlar tabii. Bunun içerisinde biraz önce söylediğim insanın öz değerini yeniden anlamlandırması, yeniden

tanımlaması meselesi benim kafamı çok meşgul etti. O öz değer hem profesyonel, akademik olarak bir öz değer hem de aynı zamanda sadece insan olarak öz değer. Çünkü siz de biliyorsunuz çok detayına girmeme gerek yok, yaptığımız iş aslında bir iş olmanın ötesinde bir hayat biçimiyle birlikte geliyor. Bir paket olarak geliyor. O paketin içerisinde bu işte entelektüelliğe atfedilen değerler ve işte toplumsal yarar için çalışmanın insana kazandırdığı tatmin duygusu vesaire gibi pek çok değer kümesi var. Bunların hepsinin elinden alındığı, sadece bir iş, emeklilik hakkı, bir sağlık sigortası değil, bunların hepsinin elinden alındığı bir dönem gibi geldi bana. Bu doğru olmayabilir. Bu sadece benim bunu yaşayış şeklim. Bunun içerisinde ben kendi korunaklı, güvenceli, ayrıcalıklı hayatımla yeniden bir yüzleşme yaşamak zorunda kaldım. Oradan daha başka bir kendim çıkarmaya uğraştım diyebilirim. Benim zorluğum aslında bu. İş de bunun tabii ki temel belirleyeni oluyor.” (K24 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, Dr. öğretim üyesi, merkez, yurt dışında)

“Bazı noktaları insan ayırmakta zorlanıyor. Mesela bu kentte sözde sıcak olduğu iddia edilir ama aslında kışın çok soğuk oluyor. Birçok evde ısınma sistemi yok. Klimayla ısınıyor falan. Ve ben çok üşüyordum örneğin kışları. (Kent İsmi)’da en kötü evde bile bir ısınma vardır. Çünkü orası soğuk bir memlekettir. Ve bazen ben (Kent İsmi)’e taşındığım için mi üşüyorum?

Yoksa acaba yaşam standartlarım düştüğü için mi üşüyorum? Bunları ayırt etmekte zorlanıyorsunuz. Üşürken mesela bu duygu içerisinde bulabiliyorsunuz kendinizi. Güvencesiz çalışmak, yaşam standartlarınızın düşmesi. Ama belki böyle bir motto gibi emekçi olduğumu hatırladım. Öncesinde bu bir şeydi, belki bir sadece siyasal bir görüştü benim için. Ama artık sadece ideal düzlemde kavradığım bir şey değil. Doğrudan maddi olarak nesnel olarak da kavradığım bir şey haline dönüştü aslında”. (K10 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, araştırma görevlisi, merkez)

Geçim Kaygısı, Yaşamın Değişen Ritmi ve Duraksayan Akademik Üretim

Önce üniversite yönetimlerinin açtığı soruşturmalardan başlayan ceza davaları siyasal belirsizliğe ardından maddi ve sosyal güvenceleri kaybetmek yakıcı bir geçim gündemine neden olmuştur. Bu süreçte işini kaybeden imzacı akademisyenlerin akademik çalışmaları dramatik biçimde kesintiye uğramıştır. Gelecek kaygısı ve belirsizlik içinde önceliği geçim yolları bulmaya vermişlerdir. Yukarıda söz edildiği gibi ucuza çalışmak ve niteliklerinin altında işler yapmak para kazanmanın temel yaşam önceliği haline gelmesiyle doğrudan ilişkilidir. Geçim derdinin yaşamın temel önceliği haline gelmesi işini kaybetmiş akademisyenlerin zaman kullanımı ve öncelikler hiyerarşisini geçmiş güvenceli yaşama göre kökten değiştirmiştir. Doktorasına devam eden katılımcılar bu kaygının da dahil olduğu bir dizi nedenle tez süreçlerinin uzadığını söyler. Akademik nitelikli kitap çalışmalarından gelen öneriler çoğu kez çalışma zamanından fırsat bulunamadığı için kabul edilemez. Akademik meraklarına ve çalışmalarına yönelik üretimine devam eden, etmeye çabalayanlar ise iş kesintisi ile çalışmalarını aksatarak ya da yavaşlatarak yürütmek zorunda kalırlar.

“Şu an böyle bir rapor yazıyorum. Aslında tezimle ilgilenmem gerekir. Çünkü orada para var. Böyle bir durum var. Onu çok etkiledi.” (K15/ Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, erkek, araştırma görevlisi, merkez)

“Öncesine göre çok farklı. O zaman yani eskiden dedim ya biz hiçbir yazımızdan hiçbir işimizden para almazdık. Şimdi mesela bunları çok sık konuştuğum bir arkadaşım var, o yüzden bazı şeyler kafamda net. O da KHK’yla atılmış bir arkadaş ve hakikaten iğneyle kuyu kazar gibi para kazanmamız gerekiyor. Bunun farkındayız. Mesela üniversitede hala olan arkadaşların böyle bir

akademik alanı devam ettirme çabası gibi bir şey olabiliyor. Ve o zaman da mesela bir yazı istiyorlar ya da bir araştırma istiyorlar. Ama ona bizim ayıracak zamanımız aslında olmayabiliyor. Çünkü bizim para kazanmamız lazım. Yani şeyi anlatabiliyor muyum? Eskiden ortak işler yaptığımız bir arkadaşımız varmış diyelim. O hala üniversitede ve bize diyor ki, gel şu konuda bir kitap çıkaralım!”. (K18 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, Dr. öğretim üyesi, taşra)

“Önceden kitap yazıyorum, makale yazıyorum, kitap okuyorum diye devlet maaş veriyordu. Ne güzel değil mi? Şimdi vermiyor. Ben hala yazmak istiyorum. Biz hala yazmak istiyoruz. Bak mesela şu an bir kitap üzerine çalışıyorum. İşte işçilerle görüşüyorum. Şimdi onunla ilgili okumalar yapıyordum. Yeni iş aldım. Şimdi okumayı bıraktım, işi yapıyorum. Eskiden olsa. Anlatabildim mi? Bu ikisi birbirinden ayrıldı. Akademik çalışmayla. Dışarıda da akademik çalışma yapabilirsin, illa üniversitede olmak gerekmiyor. Ama gelir olmayınca akademik çalışmayla para kazanma işi birbirinden ayrıldı. Şimdi bir taraftan para kazanma işi olduğu zaman mecburen (onu) bırakmak zorundayım. Çünkü para kazanmak zorundayım. Anlatabildim mi? Dolayısıyla bu biraz zorluyor”. (K9 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, erkek, doçent, merkez)

İşinden ayrılmak zorunda kalmış imzacı akademisyenler arasında az sayıda akademisyen bir işte çalışmıyor olmayı özgürleşme ve mesai saatlerinin ortadan kalkmasını rahatlatma olarak tarif etse de onlar dahi akademik üretimlerinin azaldığından söz etmektedirler.

“Bir rahatlatma da geldi açıkçası. Çünkü şey çok bunaltıcı ve çok sıkışmışlık hissi vardı. Sadece KHK imza süreciyle ilgili değil, ondan öncesinde de kendimi çok sıkışmış hissediyordum. İş ortamımdan çok memnun değildim. Bunun böyle benimle ilgili, bulunduğum ortamlarla ilgili sebepleri vardı. Akademinin haliyle ilgili sebepleri vardı. O idari işler vesaireler, işte o hiyerarşiler. O sıkışmışlık hissinden çıkmış olmak bir süre bana çok iyi geldi. Hayatımın genişlediğini hissettim. Başka seçeneklerin de olduğunu hissettim. Yani yazma, çizme, entelektüel faaliyet”. (K10 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, araştırma görevlisi, merkez)

“En azından mesai günü, saati falan gibi kısıtlarınız ortadan kalkıyor. O da... özgürlükmüş aslında”. (K17 / Kamu üniversitesinden KHK ile atılan, erkek, Dr. öğretim üyesi, taşra)

“İşe giden insan olmama şeyi. Olumlu bir değişiklik olarak. İşte kılık, kıyafet, yol, yolculuk. Bayağı kasabalı gibi yaşamaya başlıyorsun”. (K6 / Vakıf üniversitesinden atılan, kadın, profesör, merkez)

Ücretli ve sabit bir işte çalışmak, günü, zamanı ve yaşam akışını düzenler. Akademisyenler için daha esnek olmasına rağmen üniversiteye gitmek, bir çalışma mekanının olması, günün bir ardıldığına sahip olması ve günlerin çalışma disiplini etrafında anlamlı hale gelmesi benimsenmiş, alışılmış bir durumdur. İşin yarattığı düzenliliğin bozulması, sosyal ilişkilerin kaybı, daha az hareket halinde olmak ve mekansızlık “bir işte çalışıyor olmama” halinin eksikleri arasındadır. Ayrıca çalışmak mesai saatleriyle yaşamı disipline etmeye zorlar. Uyku düzeni bu disiplinin en belirgin ve zorunlu biçimidir. Uyku düzenin farklılaşması çalışmanın yokluğu ile açıklanır. Sabah kalkınca yapacak bir işinizin olmaması, yaşamın bir amaç için sürdürülmemesi salt işsizlik haline yaklaşır.

“Sabah kalkmışım, nereye gideceğim? Her gün okula giden adam. Emekli olmuşsun mesela, emeklilerde öyle bir şey yaşanır ya, onun gibi bir şey düşün. Hatta ben çok öncelerde de atılmadan önce de, ben emekli olamam herhalde diye düşünüyordum. Böyle okula gidiyorum, hareketliyim, partiye gidiyorum, sendikaya gidiyorum. İş olarak bana şey oldu. Her gün okula giden adam şimdi ne

yapacak? Bunlar bana dert oldu”. (K9 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, erkek, doçent, merkez)

“Ben hep geç yatardım ve geç kalkardım. Ama tabii bu daha sarktı. Şimdi okul olunca bir şey olunca okula gitmek zorunda oluyordum. Şimdi hiç öyle bir duygum yok. Dolayısıyla hani o geç ve erken kavramları iyice darmadağın oldu diyebilirim”. (K15/ Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, erkek, araştırma görevlisi, merkez)

“10-20 yıla yakın yaşadığınız bir hayat tarzı. O kökten değişti. Bir dönem geliyor sürekli çok geç kalkıyorsun, nasıl olsa yapacak bir şey yok. Bir dönem geliyor, kaygılar biraz daha artıyor, sabahın köründe uyanmaya başlıyorsunuz tam tersine. Dönem dönem değişiyor bu mesela. Uyku düzeni çok değişiyor”. (K17 / Kamu üniversitesinden KHK ile atılan, erkek, Dr. öğretim üyesi, taşra)

Çalışmanın bağlantılar kurma, sosyalleşme, faydalı ve üretken olmak ile olan bağı ve tüm bunların etrafında insana öz değer katması gibi değerler bilhassa uzun yıllar bireysel ve kolektif olarak akademik üretkenlik içerisinde yer almış akademisyenler için eksikliği hissedilen ve sorgulanan noktalardır.

“Bir de şunu fark ettim. Benim gibi, bizim gibi insanlar hayatlarını hep yapmak üzerine inşa etmişler. Hani bir şey yapmadan durmak...”. (K16 / Kamu üniversitesinden istifa eden, kadın, doçent, merkez)

“Şey duygusu ağır basmaya başladı bir süre sonra. Eskiden okula gidiyorduk ve bir tür sosyalleşme yaşıyorduk. Sonra canım sıkılmaya başladı. Ki ben okula her gün gitmezdim çoğu insan gibi”. (K15/ Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, erkek, araştırma görevlisi, merkez)

“Benim için en büyük şeydi... İşte öğrencilerle olmak. Derste olmak. Bununla bağlantılı olmak üzere faydalı olma duygusu ve o faydalı olabilmenin bir kanalına sahip olmak”. (K10 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, araştırma görevlisi, merkez)

Kendi paranı kazanmak, yetişkin ve bağımsız olmak toplumsal olarak iş ve gelir sahibi olmakla ölçülür. Gelirin düzeyinden bağımsız olarak çalışarak kendi ayaklarının üzerinde durmak ve kararlarını vermek yetişkinliğin göstergesidir. Çalışmanın kaybı aynı zamanda yetişkinliğe ait olan bağımsızlaşmanın kaybı olarak yaşanmaktadır.

“Bir yandan aslında dayanışmaya şey bakmamak lazım. İnsan böyle düşünmemeli ama kendi paranı kendin kazanmıyor olmak bazen böyle kötü hissettiren bir şey. Ve neyi neye harcadığın konusunda acaba yargılanacak mısın hissi. Atıyorum ben çok severim içki içmeyi. Gidip böyle bir yerlerde takılırken şey gibi laflar da duyduğum oldu. Bu ihraçlar da çok içiyor. Dayanışma gösterenler de bile var, bir bölümünde. İhraç edilenlerin böyle sefil, mutsuz olduğunu düşünmek istiyorlar. Tabii ki herkes için böyle değil ama böyle laflar duydum”. (K15/ Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, erkek, araştırma görevlisi, merkez)

“Belki böyle çok büyük bir şey değil ama şöyle, yaşadıklarını sembolize etmesi bakımından büyük bir şey. Kariyerin bitmiş, para bitmiş. Ek hesabım bile yok. Çok acayip. Şimdi gülüyorum ama çok ağladım mesela o gece eve gidip. Çok ağladım. Şey için ağladım. Çünkü, kaç yaşımdan beri, zannediyorum 17 yaşımdan beri bir şekilde kendi paramı kazandım”. (K14 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, araştırma görevlisi, merkez)

Çalışmanın aktarılan yokluğunu bertaraf etmek için yeni yaşam düzenini iş gibi yapılandıran akademisyenler vardır. Uğraşların işe benzer bir rutin ve anlayışla gerçekleştirilmesi işin yokluğunu azaltır. Faydalı olma ve üretken olma hissini besler.

“Kitap çeviriyordum, hani boş durmayayım diye. Bir uğraş olsun diye. Çünkü yataktan kalktığımda ne yapacağımı bilmemek çok zordu”. (K16 / Kamu üniversitesinden istifa eden, kadın, doçent, merkez)

Hak İhlalleri, Mağduriyetler ve Zorbalıklara Karşı Geliştirilen Mukavemet Dayanışma

Akademisyenlerin yaşadıkları hak ihlalleri, mağduriyetler ve zorbalıklar karşısında dayanıklılık kaynakları arasında imzacı akademisyenler arasında oluşan bireysel ve kolektif dayanışma ilk sıralarda yer almaktadır. Ortak paydalar, birlikte bir topluluk inşa etmek, yaşananları birlikte deneyimlemek, birbirine güç verme çabası ve barış için, daha adil bir ülke için mücadele etmek, birlikte alternatif çalışmalar yapmak ve dayanışma akademileri ile vücut bulan bir arada durabilme ve üretme hali akademisyenlerin dayanıklılığını artıran en önemli unsurlardan biri oluşturmaktadır. Bu çerçevede kurulan dayanışma akademilerinde verdikleri dersler, atölye çalışmaları ve yürütülen ortak projeler tükenme duygusunu belli oranda bertaraf etmiş, kendilerini akademik ve duygusal açıdan yeniden üretmelerine destek sağlamıştır.

Akademisyenler böylesi bir süreçte “kendini yalnız hissetmemenin” önemini sıklıkla vurgularlar. Mücadele etmenin ve dayanışma içerisinde olmanın bireysel olarak kendilerini güçlendirdiğini söyleyen akademisyenler kaybettiklerinin yanında “inancı, dayanışmayı ve umudu” kazandıklarını aktarırlar.

“İlk defa deneyimledim. Böyle şeyler yaşamadım. Böyle şeylerin olabileceğini görmedim. Haliyle, bu tarz şeyler bana dayanışmayı öğretti. Bunları ben bu zamanın bana kazandırdıkları olarak görüyorum. İşimi falan kaybettim ama bu tarz şeyleri öğrendim, bu tarz insanların olduğunu öğrendim. Bu insanlar umut veriyor. Bu insanlar umudu bulaştırıyor. Bunlar çok güzel, kıymetli”. (K5 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, araştırma görevlisi, taşra)

“Deneyim meselesi biraz galiba. Bir söz vardır ya, “kurt kışı geçirir ama yediği ayazı unutmaz” diye. Şimdiden 5-6 yıl öncesine baktığımda bu işin olmasını istediğim, olduramadığım çok şey var. Çok daha farklı, sürecin çok daha farklı kendi bireysel hayatım açısından daha farklı işlemlerini isteyeceğim çok şey var. Kırgınlıklarım vesaire falan. Ama en nihayetinde ben bu deneyimi yaşadığım için, imzama da çekmediğim için, dayanışma akademilerinin oluşumunda azıcık da bir tuzum olduğu için, yeni insanlarla tanıştığım için bu tarafıyla hayatı deneyimlediğim için başka türlü bir siyasallaşma deneyimi yaşadığım için mutluyum. Hiçbir şekilde pişman değilim. Bu beni güçlendiriyor, bu deneyimin kendisi güçlendiriyor aslında”. (K10 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, araştırma görevlisi, merkez)

“Eğer dayanışmanın içerisinde değilseniz, yani dayanışacağınız birileri yoksa çok zor yaşıyor. Çok sert yaşıyor. Benim en büyük şansım öyle hep dayanışacak birlikte olabilecek bir ortamın içerisinde hep olmuş olmam oldu... Hemen etrafımda arkadaşlar oldu”. (K4 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, doçent, merkez)

İmzacı akademisyenlerin arasındaki bir dizi farklılığa ve kategorilere rağmen akademisyenler arasında bütünü zedeleyecek ayrışmalar yaşanmamıştır. Parçalanma riski yüksek olan imzacı akademisyenler temel olarak bütünlüklerini kaybetmemişlerdir. Akademisyenler farklılıklarla bir arada durabilmenin verdiği gücün ve kimsenin pişmanlık beyan etmemesinin burada oynadığı rolün önemini ısrarla belirtmektedirler.

“O statüsüne, o akademik pozisyonuna çok önem veren arkadaşlar da dahil olmak üzere -yani benim için etkileyici bir şeydi- kimse pişmanım demedi. Kimse oradaki o müthiş dayanışmaya zarar verecek bir şey de yapmadı. Bu takdire şayan bir şey. Ben bu akademik topluluktan bunu hiç bekleliyordum. Beni çok şaşırttılar ve hayran bıraktılar. Gerçekten çok anlamlıydı. Görüyoruz çünkü, kimse, çünkü ha bire, ısrarla soruyor “kim imzalattı? kime gittin? ıslak imza, yok bilmem ne. Buralarda insanlar zayıflayabilirdi. Çok da normaldi. Çünkü yargılanan herkes bizim gibi atılmışlar da değildi. Hala okullarında devam eden pek çok arkadaş da vardı. Kimse bunu yapmadı. Bu çok kıymetli bence. Yani akademi tarihine de geçecek, dünya akademi tarihine geçecek önemli bir dayanışma sergilendi. Davası olmayanlar da o Çağlayan meydanına geldiler, davaları izlediler”. (K6 / Vakıf üniversitesinden atılan, kadın, profesör, merkez)

İmzacı akademisyenlerin karşılaştıkları çok çeşitli mağduriyetler ve zorbalıklar karşısında dayanma güçlerini destekleyen önemli unsurlardan bir diğerinin aile bağları ve güçlü sosyal ilişkileri olduğunu daha önce aktarmıştır. Ailelerinin ve sosyal ilişkilerinin ekonomik ve sosyal desteğinin kendilerine güç verdiğini, güçlü aile bağları ve sosyal ilişkilere sahip olmayan, “yalnız” akademisyenlerin bu süreci daha ağır yaşadığını vurgulamaktadırlar.

“Eşim, çocuğum, çocuklarım, kuzenlerim, yani herkes zaten yanımda ve bir an bunun eksikliğini yaşamadım. Bu çok önemli tabii. Aile ya da yakın çevre desteği önemli”. (K6 / Vakıf üniversitesinden atılan, kadın, profesör, merkez)

Yeniden ya da Yeni İnşa Edebilmek

Bu süreçte imzacı akademisyenlerin bir diğer dayanıklılık kaynağının ise onların başına gelenlerin özellikle OHAL sürecinde bir sürü insanın başına gelmesine bakarak, başkalarının acıları ile kendi acılarını kıyaslayarak, bu acıların ortaklığına dair bir farkındalık geliştirme becerileri olduğu anlaşılmaktadır. Akademisyenler öncelikle daha fazla mağduriyetle baş etmeye çalışan imzacılara, diğer KHK’lılara, politik olarak bir dizi ihlale uğrayan kesimlere ve hatta güvencesiz bir yaşam ile sıkışmış insanların yaşam mücadelelerine bakarak kendilerinin daha avantajlı olduğunu düşünürler. Diğerlerinin yaşadıkları zorlukları dile getirerek odaklarının kendi mağduriyetleri olmadığını ifade ederler. Daha mütevazı bir yaşama geçerek herkes nasıl yaşıyorsa/nasıl ayakta kalıyorsa biz de öyle yaşayacağız diye düşünmenin bir dayanıklılık unsuru olduğu dikkati çekmektedir. Araştırma kapsamında görüşme yapılan imzacı akademisyenler sıklıkla yaşadıkları deneyimin yaşanan şiddetle karşılaştırılmaz olduğunu vurgulamaktadırlar.

“Daha heterojen bir çevre edindim. Başka kaygıları olan, geçim derdi olan insanlar. Öyle olunca odağım kaydı. Odağım bu meseleden kaydı. Bunu olumlu bir yerden söylüyorum. Etrafta olup biten diğer zorluklar, hayat zorlukları, bunlarla baş eden insanlar ve saire falan görünce biraz uzaklaştım da galiba. Çünkü çok dönüp dolaşıp, evet çok müthiş bir ihlal ve bunun için mücadele edilmeli. Bu sadece bize yönelik bir ihlal değil. Daha büyük bir çerçevede ele alınmalı. Evet barış akademisyenleri bir vaka. Ve bunun için mücadele edilmeli. Ama bu birçok vaka içerisinde bir vaka. Biraz böyle

görmeye başladım. O yüzden mücadeleyi daha geniş bir hattan üretmek, direnişi daha geniş bir hattan kurmak gerekiyor. Kendi adıma mesela (Kent İsmi) taşındıktan sonra biraz uzaklaştım da”. (K10 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, araştırma görevlisi, merkez)

“Biz 80’li 90’lı 2000’li süreçleri yaşadık. Hakikaten tüm acı tarafını iliklerimize kadar hissettik. Onu biraz ben kendim söylüyorum. Ya bu kadar acı varken benim attığım bir imzayla hakikaten bu attığım imza hiçbir şey. Ben kendim bunu söylüyordum”. (K11/ Vakıf üniversitesinden atılan, kadın, Dr. öğretim üyesi, merkez)

“Bazılarının o kadar büyük dertleri var ki, bazılarına zaten derdimi anlatmaya utanıyorum. O depresyonum sırasında kendime şunu diyordum sürekli, anan baban yaşıyor. Herkes sağlıklı. Senin depresyona girmeye hakkın mı var diye kendime kızıp duruyordum. Hakikaten bunlar dert mi? Sağlığın yerinde, sevdiklerinin sağlığı yerinde. İşte kafanı sokacağın bir evin var, daha ne? Bunları düşünüyorsunuz bir yandan”. (K5 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, araştırma görevlisi, taşra)

Akademi dışında da bir yaşamı sürdürmek, akademi öncesinde ya da sırasında farklı iş ve yaşam çevreleri edinmiş olmak, bu sosyal ve kültürel sermayenin farkında olarak akademi dışında da bir yaşam kurabileceğini bilmek imzacı akademisyenler tarafından bir dayanıklılık kaynağı olarak ifade edilmektedir. Yaşamının tek odağı ve merkezinde akademik faaliyetlerin olmaması, akademi dışında da geçim sorunlarını çözebileceğine dair bilgisi ve ilişkiler ağı olduğunu bilmek dayanıklılığı artıran önemli bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır. Bilgi ve donanımını akademi dışındaki alanlarda kullanabileceğini bilmek imza nedeniyle işini kaybetmiş akademisyene güç verir. Ayrıca akademi dışında da üretmenin, üretebilmenin bilgisi de dayanıklılığı artırır.

“Akademik olarak bir şey üretiyor olmak asıl benim meselemmiş yani. Ve o bana müthiş bir güç verdi. Hiç bıraktırmadı beni. Ne hayatı bıraktım o şekilde ne de yapacağım çalışmaları bıraktım. Yani bırakmak zorunda kaldım, hani bu para kazanmak için yaptığımız işler dolayısıyla öbür işleri biraz bırakmak zorunda kaldım ama o benim dayanıklılığımın çok önemli bir şeyi. Yine de bunu yapabiliyor olduğumu bilmem. Orada olmasam da yapabilirim. Psikolojik olarak kendimi dayanıklı hissettirdi aslında bana”. (K21 / Kamu üniversitesinden emekli, kadın, profesör, merkez)

“Mukavemeti artıran şey aslında evet dediğim gibi, akademi dışında bir şeylerle ilgileniyor olma... Tamamen akademideki o aidiyet kesilince, aidiyet kesilmedi tabi de ne diyeyim, affiliation kesildiğinde yine de ben ne oldum böyle sudan çıkmış balık hissini gerçekten hiç yaşamadım”. (K18 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, Dr. öğretim üyesi, taşra)

“Bir de kullanabileceğimiz bir sosyal ve kültürel sermayeye sahiptik. Neticede çeviri yapıp yaşayabilen arkadaşlarımız var. Teknik danışmanlık yapan arkadaşlarımız var”. (K20 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, erkek, doçent, taşra)

Mağdur Konumunu Reddetmek

Akademisyenlerle yapılan görüşmelerde metne atılan imzanın politik anlamı ve sonrasında yaşananları yorumlama biçimindeki farklılıklar açığa çıkmaktadır. Bir grup akademisyen imzadan sonra yaşanan sürecin şahsi ya da kolektif mağduriyetler üzerinden açıklanmasını doğru bulmamaktadırlar. Yaşadıklarını şahsi olarak anlamlandırırken ya da bu sürece dair değerlendirmelerde mağduriyet üzerinden kurulan dili ve yaklaşımı doğru bulmadıkları gibi bu nevi

sohbetlerden kaçındıklarını söylemektedirler. Dayanıklılık kaynaklarından birinin de yaptıkları işin politik bir eylem olduğunu ve bunun sonuçları olacağını bilmeleri, buna hazırlıklı olmalarıdır. Bu bakış açısında sahip imzacı akademisyenlere göre imza nedeniyle karşılaştıkları şiddet, geçmişte ve bugün sosyalist siyaset başta olmak üzere devlet tarafından makbul bulunmayan tüm kesimlere ağır bedeller ödeten devletin şiddet davranışının örneklerinden sadece biridir. Bu nedenle devletin herhangi bir şiddet uygulamasına bir politik eylem olarak karşı durmanın politik sonuçlarına da hazır olmak gerektiğini söylemektedirler. İmzayı devletin şiddetine karşı politik tutum olarak görenler imza sonrasında yaşananları mağduriyet hattı üzerinden değil, bir politik karar ve eylemin sonucu olarak kavramaktadırlar. Bunun onları daha güçlü kılan bir duruş olduğunu da ifade etmektedirler.

“Ne diyeyim? Bu olabilirdi ve oldu. Dolayısıyla bunu kabul etmem gerekiyor. Bir de yani ne bileyim ben işte 20 yıldır falan kendimi sosyalist olarak tanımlayan birisiyim hani. Bu işlere başlarken kimse bu işler kolay olacak dememişti. Dolayısıyla ne yapalım diye bir şey. Yani gerçekten baskın bir his. Böyle o geleceksizlik. Onu hissedememe. O biraz böyle yorucu bir şey ama... Aslında başından itibaren öyle bir hissiyatım oldu. Bu da böyle, yapacak bir şey yok. Burası Türkiye, bu devlet her zaman birilerine bir şeyler yaptı ve sen de bu işlerle uğraşıyordun zaten yani sadece imzadan değil, sana niye bir şey yapmasın gibi bir kabulleniş oldu”. (K15/ Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, erkek, araştırma görevlisi, merkez)

“O yüzden de böyle tekrar dönüp “Ay başımıza neler geldi?” ve saire gibi bir şey yapmadım. Hatta bir süre sonra bundan biraz da kaçtım. Politik olarak mesela içinde durdum, çalıştım ve saire falan ama mesela bu başımıza gelenler konulu muhabbetlerden de özellikle uzak durmaya çalıştım”. (K24 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, Dr. öğretim üyesi, merkez, yurt dışında)

“Sivil ölüm falan filan deniyor ya, ben hiç kullanmıyorum bunu. Ben kendimi sivil ölü görmüyorum. Çünkü bu devleti muhatap almak demek. “Devlet bana pasaport vermiyor, devlet bana maaş vermiyor, devlet bana bilmem ne yapmıyor”. Vermiyorsa vermiyor. Devlet olmadan da yaşayabilirim. Yaşıyorum da zaten. Yurtdışına gitmenin beş yüz tane yolu var. İlla pasaportla gitmedi insanlar. Bir sürü arkadaşımız gitti. Şu anlamda söylüyorum. Bir mağduriyet şeyi gerçekten de hoşuma gitmiyor. “Çok mağduruz, pasaportlarımızı vermiyorlar, bizi sivil ölü ilan ediyorlar”. Tamam, politik olarak bunu söyleyebilirsin, politika yapmak anlamında. Ama politika yapmak için söylemiyorlar bunu. Mağduriyet falan. Şundan dolayı hoşuma gitmiyor, biz devlet olmadan, ben anarşist biri değilim belki ama bu devlet olmadan da yapabiliriz”. (K9 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, erkek, doçent, merkez)

Yaşın ve Yaşanan Kentin Etkisi

Akademisyenlerin sahip oldukları farklı sermayelerin ve stratejiler gibi akademisyenlerin ayrılık sürecindeki yaşları ve çalıştıkları üniversitenin bulunduğu kentin niteliği de deneyim yönünü ve biçimini etkilemiştir. Akademisyenlerin yaş grupları çoğu zaman sahip olunan akademik unvan gruplarını da temsil eder. Çok genç yaşta profesör olanlar olsa da genellikle profesörlük unvanına 40'lı yaşlardan sonra ancak ulaşılabilir. Genel eğilim olarak yaş ilerledikçe unvanın da yükselmesidir. Bu nedenle imzacı akademisyenler arasında profesör olanların yaşları genel olarak 45'in üzerindedir. Doçentler 35-50 arasında, doktorlar 30-40 arasında ve araştırma görevlileri de genellikle 25-35 yaş aralığındadır. Bazı üniversitelerde imzacı akademisyenlerin tamamı ihraç edilirken, bazı üniversitelerde ihraçlar belli akademik unvanlarda yoğunlaşmıştır. Diğer yandan bazı kamu

üniversitelerinde emeklilik hakkını kazanmış 50 yaş üstü doçent ve profesörler emekliliğe, emeklilik haklarını henüz almamış olanlar da istifaya zorlanmıştır. Özellikle emeklilik hakkını kazanmış olanların emekli olarak ayrıldıklarında emekli ikramiyesi ve emekli maaşlarını alabilmeleri sayesinde maddi mağduriyeti daha alt akademik derecelerdeki genç akademisyenlere göre daha az yaşamışlardır. Ancak gençlere göre daha ileri yaşta ve akademik unvanında olanlar için de hazır olmadıkları bu ayrılıktan sonraki yaşamlarını yeniden inşa etme kabiliyeti daha zayıf olmuştur. Diğer yandan akademik derece olarak son unvanı almış olarak ayrılanlar uzun yıllardır alıştıkları “hocalık” kimliğini kaybetmekten dolayı, henüz akademik kariyerlerinin ilk basamaklarında olanlar ise olarak “tamamlanmamışlık” duygusundan dolayı ayrılığı bir “kayıp” gibi yaşamışlardır. Kıdemli akademisyenler açısından ise yaş almış olmak ve akademik kimliğin güçlü bir şekilde yerleşmiş olması; piyasada iş bulmayı, risk almayı, hareket kabiliyetini, entegre olmayı ve beden enerjisinin eskisi kadar yüksek olmasını ve hatta kimi sağlık sorunlarını da taşımak demektir.

“Bu yaşta olmamın bence bir faydası oldu. Daha olumlu oldu diye düşünüyorum. Daha genç olsam kaygılarım daha yüksek olurdu. Örneğin doçent olsam işte bir profesör mutlaka olmak isterim. Bu nasıl olacak diye. Emekliliğim gelse bile. Bunun için üzülürdüm veya doktora aşamasında olsam yine üzülürdüm. Çünkü bir emek veriyorsunuz, üniversiteye giriyorsunuz ve onu tamamlamak istiyorsunuz. Dedğim gibi, ben profesörlüğümde işte 14 yıl falan olmuştu. Artık zaten böyle okulda büyük hoca gibi davranıp işte rahat bir pozisyondaydım. Derse girip çıkıyordum. Doktora öğrencileriyle ilgileniyordum. Araştırmalardan bile kendimi biraz çekmiştim. O yüzden tam benim yaşıma uygun bir şey oldu diye düşünüyorum. Genç olsaydım hakikaten üzülürdüm. Daha yaşlı olsaydım ne olurdu bilmiyorum. Çok fazla bir şey belki değişmezdi. Hapse gitsem daha zor olur falan diye düşünebilirdim ama genç olmak daha zor bir şey. Yani bizim yaşlarımız, bizim kuşak biraz daha rahat atlattı diye düşünüyorum. En azından işte bu emekli maaşı, unvanını almış olmak, toplumda bir yerin tanınmışlığın olmak, akademik dünyada bir tanınmış olmak. Bu aşamada öyleyiz. Daha genç olsak daha sıkıntılı olurdu”. (K7 / Kamu üniversitesinden emekli, kadın, profesör, merkez)

“Genç olmakla biraz yaşın ilerlemiş olmasının farklı zorlukları ve farklı kolaylıkları var ya hayatta. Genç bir insanın önünde daha uzun bir zaman olduğu için, riskleri daha kolay kaldırabilir. Yaşın ilerlediye o kadar gücün olmuyor bazı şeyleri yapabilmek için. Yani öyle bir şey var. Bunu kabul etmek lazım. Orada devam edememek ve ayrılmak bir güçsüzlük. Ama o kadar gücün varmış. İşte o da bir gerçek. Öyle bir şey oldu. O duygu, yani o duygum öyleydi... Bir de yaşın şöyle de bir şeyi var. Samimiyetle söyleyeceğim. Yaş ilerledikçe akademik kimlik de daha güçleniyor ya, daha güçlü bir kimlikle yaşıyorsun. O güç, yani profesörsün sen diyelim ki, bir profesörün emekli olduktan sonra yaşadığı bir kimlik kaybıyla, işte bir doktora aşamasındaki akademisyeninki farklıdır. Çünkü zaten daha o kimlikler ona oturmamıştır, onlardan soyunması kolaydır. Öbürünün daha zordur. Yani şunun için söylüyorum, işte genç bir akademisyen gidip bir araştırma şirketine bir araştırma teklifi, bir yere bir araştırma teklifi rahat rahat verir. Ama belirli bir yaşa gelmiş bir profesör gidip birinden iş istiyor olmak ona çok ağır gelir. Bana da geliyor. Başkalarına da geliyordur. Eminim bundan. Daha önce reddettiğin bir sürü şeyi yapmak zorunda kalmak gibi bir şey bu. Bu önemli bir tarafı, yaşın böyle bir tarafı var”. (K21 / Kamu üniversitesinden emekli, kadın, profesör, merkez)

40’lı yaşlarındaki akademisyenler ise en üretken oldukları zaman diliminde üniversiteden ayrılmak zorunda bırakıldıklarını düşünmektedirler. Akademik olarak belirli bir olgunluğa erişilen ve üretme

enerjisi ve heyecanının da var olduğu bir dönemde dışarda olmak bir ukde olarak ifade edilir. Diğer taraftan bu dönem aile sorumluluklarının da daha fazla yaşandığı yaşlar olduğundan ebeveyn olarak küçük yaşlardaki çocuklarının geleceklerine dair kaygılar yaşamışlardır. 40'lı yaşlarındaki akademisyenler 20'li yaşlarda alınabildikleri birçok kararı ve riski bu dönemde alamadıklarını tahammül güçlerinin eskisi kadar yüksek olmadığını da belirtirler.

“Çok şey bir yaşıyordum kariyerimde. Güzel bir yaşıyordum yani. Tam en iyi yerinde, filmin en iyi yerinde. Yani çok başı değil. Hepsi ayrı zor. Başında olanların ayrı zor. Ama ben böyle çok verimli bir çağımdaydım. Kafam deli gibi çalışıyordu. Doktoradan sonra zaten insana böyle adım adım bir güç geliyor ya, şeyi öğrenmişim artık, makale yazmayı daha iyi beceriyordum. Sahada daha yetenekliydim. Ders anlatmada daha yetkinleşmişim. Böyle çiçekleniyordum diyebilirim. Zihnim çiçek açıyordu”. (K14 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, araştırma görevlisi, merkez)

“Aynı zamanda o ailevi sorumlulukların da çok yüksek olduğu, yani çoğumuzun küçük çocukları. Bizim kırklı yaşlardan bahsediyorum, otuz, kırklı yaşlar. İşte küçük çocukları olan, daha onların hayatını güvence altına alamamış ama bir yandan da hayatında köklü değişiklikler yapabilecek kadar esnekliğe sahip olmayan bir grup olarak teorik olarak daha dezavantajlı olabiliriz. Ama emeklilerin, yani eğer emekli olup hayatlarını sürdürme kararı aldıktan sonra sahip olacakları enerjiye ve esnekliğe sahip değiller, bizim sahip olduğumuz. Gençler açısından da bizim sahip olduğumuz sosyal ve kültürel sermayeye sahip değiller. Dolayısıyla bir açıdan daha avantajlıyız. Ama bir açıdan da daha dezavantajlıyız”. (K20 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, erkek, doçent, taşra)

“25 yaşında altı aylık sözleşmeyle ya da ne bileyim maaşının üç ay geç yatması ile çalışmaya dayanmakla, psikolojik olarak, statü olarak, insani olarak dayanmakla 40 yaşında altı ay sonra ya da bir sene sonra ya da iki sene sonra, neyse, bursun bittiğinde -zaten burs o- bittiğinde sana “oturma iznin bitti, bak başının çaresine” denecek olduğunu bilmek ve bunları göğüsleme yetisi aynı olmuyor tabi ki”. (K22 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, erkek, Dr. öğretim üyesi, taşra, yurt dışında)

Ayrılık sürecinde doktorasını hazırlayan ve ayrılığın etkileriyle de henüz bitirmemiş akademisyenler ise biyolojik yaşın ötesinde “geç kalmış olma” duygusundan ve arafta olma halinden bahsederler. Genç olup geç kalmışlık duygusu; biyolojik yaştan öte yaşam takvimi akışına geç kalmak hala doktorayı bitirememiş olmak rahatsız edicidir. İmza sonrasında uzayan doktora tezleri bir yaşam yükü olarak tarif edilir.

“37 yaşındayım. Çoktan doktora tezimi bitirmiş olmam gerekiyordu. Belki bir süredir zaten yurtdışı başvuruları ve saire falan insanlar yapıyorlar, yurtdışına çıkıyorlar. Yurtdışı değil sadece ama bu akademik faaliyeti yürütmek için bir araç. Bunlar içerisinde olmak isterdim ama bir şekilde kendimi hem güçlülükten bahsediyoruz ya, bu işin güçsüzlük tarafı da böyle bir şey. Buna dair çok motive olamıyorum, olmadım. Bundan sonra olabilir miyim çok bilmiyorum. Umarım olacağım yani kendimce öyle planlarım var ama. Bu kısmı beni birazcık yıpratıyor açıkçası. Bu kısmı başka türlü deneyimlemek isterdim”. (K10 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, araştırma görevlisi, merkez)

“Benim yaş ve yaşlanmakla ilgili söylediğim on senedir işte 44 yaşındayım... On senedir doktora tezimi yazamadım. Beni çok üzen bir şey. Hiç böyle utandıran demeyeceğim. Yani bunu yazdığımı görmem lazım hani. Çünkü bir şeye başladığın, başlamak istediğin, yapmak istediğin bir şeyi bir sebepten yapamıyorsun. Buna kendin de engel oluyorsun, hayat da engel oluyor. Ve on sene geçmiş

yani. Az değil şimdi hani. 35 yaşla 45 yaş arası dönem bir de çok kıymetli de bir dönem yani. Yaşla ilgili şeyim keşke lisansa yeniden başlasam, öğrenci olsam. Yani öğrenci olmakla hiç sıkıntım yok. Ama şu başladığım şeyi bitirememiş olmakla ilgili sıkıntım var. Ve yaş vurgusunu orada kendimi de sıkıştıran bir şey olarak yapıyorum galiba”. (K12 / Vakıf üniversitesinden atılan, kadın, öğretim görevlisi, merkez)

“37 yaşında hâlâ tez yazıyor olmak biraz hoş gelmeyen bir şey. Arada bir hani böyle bir rahatsızlık hissediyorum ama yani bir yandan da atılmasaydık bu tez bitmiş olurdu, ne yapayım yani öyle bir şey...” (K15/ Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, erkek, araştırma görevlisi, merkez)

İmzacı akademisyenlerin üniversiteden ayrılık süreçlerinde çalıştıkları üniversitenin, fakültenin ve hatta bölümün farklı etkileri görülmektedir. Taşra ve büyük kent ayrımı temel olmakla beraber, aynı kentteki farklı üniversitelerden imzacı olan akademisyenlerin deneyimleri farklıdır. Üniversitelerin geçmişten getirdiği geleneklerin etkileri belirgindir.

Diğer yandan üniversitenin bulunduğu kentin politik atmosferi, üniversite dışındaki demokratik güçlerin etkinliği ve dayanışması büyük kentler dışındaki yerlerde farklılık yaratır. Küçük kentlerde yerel unsurların ve medyanın kişileri hedef göstermesiyle karşılaşılırken büyük kentlerdeki bazı fakültelerde de akademisyenlerin odalarına işaretler konmuştur. Büyük kentlerdeki imzacılar ayrılık sonrasında yer değişikliği gibi köklü değişimleri daha az yaşadıkları görülür. Küçük kentlerde yaşayanlar ise özellikle dayanışma faaliyetlerinin daha hızlı ve kolay organize edilmesini bu süreçte bir avantaj olarak değerlendirmiştir.

“Mekânsal olarak şehrin böyle bir avantajı oldu. Aynı zamanda küçük bir şehir. Yani İstanbul gibi büyük bir şehir değil. İstanbul’da bir toplantı yapacağız, Kadıköy bile olsa. Büyükçekmece’de oturuyorsun, hadi git Kadıköy’e. Hemen oradayım, olmuyor. Burada beş dakika sonra oradayım”. (K5 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, araştırma görevlisi, taşra)

“Küçük üniversitelerden ihraç olan arkadaşlarımız bayağı hırpalandılar. Yani tezlerini bitiremeyenler, tezlerini bırakanlar oldu. Ama benim sağ olsun hocalarım bana aksine çok çok destek oldular yani”. (K11/ Vakıf üniversitesinden atılan, kadın, Dr. öğretim üyesi, merkez)

Deneyimden Kalanlar

İmzacı akademisyenler imzanın üzerinden geçen 5 yıl içinde yaşadıkları bu deneyimden onlara kalanları belli başlıklar altında aktarmaktadırlar. İmzacı akademisyenlerle yapılan görüşmelerden bu aktarımlar güçlenme deneyimi, eski yaşamda sahip olduklarından vazgeçmek zorunda kaldıkları, sürdürmekte ısrarcı oldukları, özlemleri, akademik çalışma ve akademiye yönelik duygu değişimleri sorgulanmıştır.

Değişim ve Güçlenme

Akademisyenler imza sonrasında politik risklerin en yükseldiği dönemler dahil olmak üzere yaşadıkları süreci politik korkularını ve kaygılarını azaltan bir deneyim olarak ifade ederler. Korkunun azalması eylemlerde polislin gözaltına almasından, söylemin sahilleşmesine, mahkeme salonlarından tutuklanma ihtimaline uzanan örnekler dizgesinde katılımcılar politik olarak daha fazla güçlendiklerini ve geçmişte daha fazla korku duydukları durumlarda artık duymadıklarını ifade ederler.

“Eskiden herhalde o memuriyetin verdiği şey olabilirdi. Olmazdı da yine. Ama şu an kaybedecek, bir şey yok. Ne olabilir? Ne bileyim, gözüne alınmaktan bile daha az korkar oldum ben yani. Kadın eylemleri ve saire olur, İstanbul Sözleşmesi falan filan. Polisle herhangi bir karşılaşma beni korkutmuyor. Ne olabilir ki? Elbette her daim daha kötüsü oluyor bu memlekette ama. Biraz böyle bir şey, zihin dünyam böyle çalışmaya başladı”. (K10 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, araştırma görevlisi, merkez)

“Korkumu yenmiş oldum bu konularla ilgili. Mahkemeye çıkıyorsunuz. Mesela daha rahat olurum bir savcının, hâkimin karşısında diye düşünüyorum. Tabii ki şimdi bir 10 yıl hapis verseler korkarım öyle bir (durumdan) ama hani insanın başına geldiğinde de halledemeyeceği, göğüslemeyeceği bir şey olmuyor diye düşünüyorsun. Bu dönemler beni güçlendirdi”. (K7 / Kamu üniversitesinden emekli, kadın, profesör, merkez)

Özellikle KHK’lanmış akademisyenleri için belirsizlikler dünyasında kişisel ilişkilerden, iş ile ilgili uğraşlara kadar bir dizi alanda süreklilik arayışında olmanın tedirginliği ve stresi neredeyse akademisyenin kişiliğinin bir parçası haline dönüşmüştür. Akademisyenler bu belirsizlik ve riskler altında yaşamak zorunda kaldıklarında plansız yaşamayı, bir yaşam stratejisi olarak ortaya çıkan her yeni koşullar karşısında ayak uydurmayı ve adapte olma zorunluluğunu da deneyimleyerek öğrenmektedirler. Alternatif yollar bulma, kısa süreli yaşam öngörülerini kurma ve değişen koşullarda ayakta kalma bir yaşam bilgisine dönüşmektedir. “Risk altında” yaşam kabullenilerek bu yaşamı bir şekilde devam ettirme, sıfırdan başlama, yıkım ve inşa ikileminde yeni baştan başlamayı öğrenme biçimi olarak işlerken bir yandan da yaşamsal duruşun değişimine neden olmaktadır.

“O dönemde aslında kendimi hiç öyle düşünmemiştim, beş senelik bir perspektifle plan yapan ve saire birisi değildim ama bunu böyle bir yerden deneyimlemek tabii bambaşka. Ve aslında sürekli stres ve tedirginlik halinin karakterinizin bir parçası haline gelmesi”. (K10 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, araştırma görevlisi, merkez)

“O yüzden değişti, böyle hafif, bu mu oldu? E tamam canım biz de bunu yaparız, bu mu oldu? E tamam biz de B planı, C planı, D planı, ha bire böyle bir planlar... Çok da kısa süreli şeyler. Böyle hakikaten acayip kısa vadede planlar kurma. Çünkü kuramıyorsun. Çünkü iki ay sonra ne olacağını bilemediğimiz. Şimdi benim için işte iki yıllık bir proje var. İnanılmaz uzun vadeli bir şey. Ama ondan öncesi her şey çok kısa vade. Ve o kısa vadelerde yine güvencesiz, belirsiz,

bilmem ne, bir sürü şey... Gerçekten hayatta kalma stratejisi gibi. Duygusal olarak da hayatta kalma stratejisi. Çünkü çok plan yapamıyorsun, her planın illaki bir sektöre uğruyor. Yeni çıkan koşullara adaptasyon yeteneğinin yüksek olması lazım. Bunu da insan öğreniyor yani. Böyle değildik”. (K18 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, Dr. öğretim üyesi, taşra)

“Bir de zaten artık plan yapmıyorsunuz ya hiç, plan yapmamaya, plansız yaşamaya çok alıştım”. (K4 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, doçent, merkez)

Akademisyenler, bilhassa birçok kaybı bir arada yaşayanlar, yaşadıkları sarsıntılarını geçirebilmiş, bu süreçle mücadele etmiş ve bir biçimiyle yeni bir yaşam kurabilmiş olmanın eş zamanlı olarak onları güçlendirdiğini ifade etmektedirler. Bir anlamıyla dayanıklılık tüm kayıplara karşı koyabilme ve kendini yeniden inşa etme gücüyle gelmektedir. İnatçı, sabırlı ve mücadeleciler olmak, mücadeleyi

sürdürmek, sorunların üstesinden gelerek “buluruz bir çaresini” diyerek inancı yükseltmek güç vermektedir.

“Buradan böyle çok olumlu bir anlam çıkarmış olmayalım ama bu kadar şey (ile) bunlarla karşılaşmış olmanın kendisinin herkesi öyle ya da böyle güçlendirdiğini düşünüyorum. Buradan da şu sonuca rahatlıkla varabiliriz: Evet bu deneyim olmadan önce yani herkes bence daha güçsüzdü tabi ki. Yani çok açık ve net. Bunu gördükçe de geleceğe dönük cesaret, gelebilecek şeylere dönük cesareti de yükselten bir şey bence”. (K12 / Vakıf üniversitesinden atılan, kadın, öğretim görevlisi, merkez)

“Ne yaparım ne ederim, yeniden bir hayat kurmak nasıl olur bilmiyorum ama... Artık şeyi de öğreniyorum galiba: “Onu da o zaman düşünürüz” demeyi. Önceleri çok böyle değildim. Şimdi biraz daha öyleyim”. (K10 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, araştırma görevlisi, merkez)

Yaşanan deneyimin ardından kişisel ve kolektif olarak akademisyen olmanın “ağırlığını”, “bireyselliğini” ve bir görüşmecinin ifadesiyle “kibrini” kırdığını düşünen akademisyenler vardır. Mücadele ve dayanışma ilişkilerinde akademik hiyerarşilerin en aza inmesi, akademisyenin kurduğu büyük ve karmaşık dünyanın sadeleşmesi önemli bir dönüşüm olarak tarif edilmektedir. Akademisyenler arasında, tüm bunların ardından, yaşamını sakinleştirdiğini ve sadeleştirdiğini, ilgi duyduğu ancak yeterince enerji ve zaman ayırmadığı daha “basit” uğraşlara yöneldiğini söyleyenler vardır.

“Akademisyenlik biraz da kendinizi ifade etmeye dayalı ve bilmek üzerinden var olduğunuz bir meslektir ya, bütün unvanlarınızı öğrenme / bilme üzerinden aldığınız bir alan akademi. Ama mesela son zamanlarda kendini ifade ederek değil de kendinle kalarak ya da daha böyle zanaatkarlık türü meşgaleler yaratmaya çalışmanın da aslında ne kadar anlamlı olduğunu düşünmeye başladım. Böyle bu dışa dönüklükten biraz daha, bu dışa dönüklüğün olmadığı, ama küçük şeylere yöneldim...”. (K22 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, erkek, Dr. öğretim üyesi, taşra, yurt dışında)

Geride Bırakılanlar

Akademisyenlerin bırakmak, değiştirmek ve vazgeçmek zorunda kaldıkları temel alışkanlıkları ve pratikleri akademi etrafında kümelenmektedir. Akademik bilginin üretimi ve toplumsal alana aktarımı, etkinlikler aracılığıyla farklı alanlardan yeni insanlarla tanışmak, yeni bir yabancı dili ya da uygulamayı öğrenmek, yayın ve etkinlikler aracılığıyla literatüre dair tartışmaları takip etmek, tez izleme jürileri gibi zengin akademik tartışma zeminleri “kaybedilen” kalemler arasında sıralanır. Buna ek olarak ulusal ve uluslararası organizasyonlarda yer almak, yayın kurulu üyeliklerindeki görevler, üniversiteye gitmek, üniversiteye gidip gelirken sahip olunan ritüeller de eksikliği zaman zaman hissedilen kayıplara dahildir.

“Mesela bir sürü tez izlemesinde olurdum ben. O kadar, verimli fikirler... Orada sen de öğrenirsin. Senin de kafanda ampül yanar. Mesela o tür akademik şeyler. Bence akademinin tek güzel tarafı. Birlikte okumak, birlikte tartışmak kısmı. Yani biz nispeten yapıyoruz. Bunu yapıyoruz aslında ama dediğim nedenlerle aksıyor. O şeyin rahatlığıyla yapmanın bir güzelliği vardı. Onu galiba mecburen bıraktım da yani onun eksikliğini duyuyor olabilirim”. (K6 / Vakıf üniversitesinden atılan, kadın, profesör, merkez)

“Yayın yapma motivasyonumuz da düşmüş oldu. Kendimizi bu anlamda çokça daha geliştirebilirdik, yani akademik anlamda. Daha iyi bir altyapı. Yabancı dilimi daha güçlendirebilirdim. Yabancı yayın

yapabilirdim. Bunları yapamadım”. (K11/ Vakıf üniversitesinden atılan, kadın, Dr. öğretim üyesi, merkez)

Akademisyenlerin imza nedeniyle işlerini kaybetmeleri onları bir yandan somut olarak ekonomik koşullarda tasarruf ve değişime zorlarken diğer taraftan çalışıyor olmanın getirdiği bazı tüketim kalıpları da kırılır. Ayrılık sonrasındaki yeni yaşamda tüketim alışkanlıklarının değişimi radikal düzeyde değildir. Akademisyenlerin büyük bir çoğunluğu açısından lüks tüketim alışkanlıkları zaten yoktur ve bu değişim başat çelişki olarak sunulmaz. Ancak hemen hepsinin yaşam standartları düşer. Market alışverişinden vazgeçerek pazardan alışveriş yapmak, yaşanan semti değiştirmek, daha az harcamak, giyim-kuşam, kırtasiye, kitap gibi kalemlerden neredeyse vazgeçmek bu değişiklikler arasında yer alır.

“Tabi ki bütçede küçülme oldu. Ama hayatta da küçülebiliyorsun. Bizi zorlayan bir şey büyük olmadı. Biz sadece küçülmeye gittik. Ve öyle de yaşıyor. Ben sanıyorum 5-6 yıldır şey bakmıyorum, vitrinlere bakmak, dolaşmak gibi şeyler vardır. Gidip sevdiğin, ufak tefek de olsa aldığın şeyler. Onları yapmıyorum. Takıntılı olduğum kırtasiye vardır. Yapmıyorum. Bunları eliyorsun”. (K6 / Vakıf üniversitesinden atılan, kadın, profesör, merkez)

“İşte daha sık pazara gider oldum ve bundan keyif de almaya başladım. (Kent İsmi)’da pazar vardı ama yakın değildi. Daha çok marketlerden alışveriş. Bunları merak ediyorsunuz. Daha az alışveriş yapmaya başladım. Daha gerekli alışverişler yapmaya başladım. Kendime dair, eşyayla kurduğum ilişki çok sıkı değildi ama şeyi de fark etmeye başladım, aslında o kadar da değilmiş yani. Bir şeylerin hesabını kitabını yapmaya başlayınca insanların geçim derdini görmeye başlayınca...”. (K10 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, araştırma görevlisi, merkez)

“Giyim kuşam şeyleri değişiyor. Sonuçta bir şeyleri eskitme. O derse girmek için hazırlanarak bir iş yerine giderken eskiyen kıyafetlerle bugün eskiyen kıyafetler birbirinden farklı. Dolayısıyla masrafların o anlamda giyim kuşam... Bu çok vardır işte plaza işçilerinin çok büyük bir giyim masrafı var o şeyi sürdürebilmek için. Burada da mesela işte evet alışveriş, giyim kuşam alışverişi hiç yapmıyorum birkaç senedir. İşte eşofman, öyle şalvar, tişört dışında. Bazı ayakkabılar var, hiç giymiyorum artık onları”. (K12 / Vakıf üniversitesinden atılan, kadın, öğretim görevlisi, merkez)

“Tam bir çöküş. Tabi şimdi belli bir standartta yaşıyorsunuz. Akademik anlamda çokça almak istediğiniz çok basit kitaplar oluyor, yayınlar oluyor. Ondan mahrum oluyorsunuz. O geçiş sürecinde benimki kanlı mı oldu kansız mı oldu, geçiş süreci benim... Çok böyle hırpalayarak geçirmedim. Ama tabi ben kendim de bir sürü kıstım. Başka bir hayat yaşamaya kendimizi alıştırmamız gerektiğinin farkında vardık”. (K11/ Vakıf üniversitesinden atılan, kadın, Dr. öğretim üyesi, merkez)

Israrla Sürdürülenler

Akademisyenler arasında akademik üretim ve motivasyonlarının düştüğünü, akademik üretimden vazgeçtiklerini söyleyenler olduğu gibi üretmekten, çalışmaktan, araştırmaktan ve yazmaktan vazgeçmediğini söyleyenler de vardır. Akademik çalışmanın duraksaması ya da kesintiye uğraması bazı akademisyenler için daha ağır hissedilen bir eksiklik, bir kayıptır. Üniversitede olmasa da akademik çalışmada ısrarcı olmak önemli bir varoluş ifadesi ve kişiliğin bir parçası haline dönüşmüş bir inattır. Bilgiyi üretmekte, yaymakta ve kolektif olarak büyütmek ya da doktora aşamasındaki katılımcılar için tezlerini tamamlamak, bir şekilde akademiye değen uğraşlarla ilgilenmek bir irade

beyanı gibi anlatılardaki yerini bulur. Diğer yandan imzacı akademisyenlerin bir kısmı uzmanlık alanları dışındaki yeni alanlarda yeni şeyler ürettiklerini ve öğrendiklerini aktarmışlardır. Akademisyenlerin gösterdiği bu ısrar aynı zamanda her türlü bürokratik, yasal ya da idari engellemeye rağmen bilgiyi üretmenin ve paylaşmanın kendisinin “KHK”lanamayacağını gösterir.

“Bu sadece beni ilgilendiren bir konu olmaktan çıkmıştı. Bu bir mücadele meselesiydi o doktora. İçeriği falan önemli olmamakla beraber. Önemlidir elbet ama ayrı bir anlam taşıdığı için. Sadece benimle ilgili olmadığı için. Ben yapmak zorundaydım, iyi ki de yaptım”. (K5 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, araştırma görevlisi, taşra)

“Çalışkan olmaya çalışıyorsun da bir sebep yok. Okumalıyım falan diye. Kim zorluyor seni? Kaşınıyor musun? Böyle bir şey var. Tabi ki bu masanın başına oturuluyor, okuma köşesi yapılıyor, bir sürü kitap yine yığılıyor ama bunları hep kaşındığın için yapıyorsun. Yani bir sorun yok. Rahat batıyor, yapıyorsun. Yoksa kimse senden bir şey beklemiyor. Galiba bu biraz ölene kadar herhalde aklım sağlam yerindeyse devam edeceğim bir şey. Okumaya, yazmaya çalışmaya, çizmeye çalışmaya devam edeceğim. Onun yollarını aramaya devam edeceğim herhalde inatla”. (K6 / Vakıf üniversitesinden atılan, kadın, profesör, merkez)

“Bu akademiye devam etmek bir inada döndü herhalde. Çoğu zaman bırakayım diyorum. Affedersin lanet olsun şu akademik hayata diyorsun. Ama herhalde kodlarımıza işlemiş. - Senin arkanda duran bir kütüphane gibi benim de bir kütüphanem var-. Ben o kitaplara ne olacak diyorum. Bunların bir şekilde paylaşılması lazım. Okumuşsun, paylaş diyorsun. O bir inada döndü hocam. Herhalde oradan devam edeceğiz. Üniversitenin içi olur olmaz, başka bir akademi tahayyülümüz var, üniversitenin dışından da bir şeyler yapmaya çalışıyoruz. Bir şekilde ben hep söylüyorum, bunu paylaşabilmek. Öğrendiklerimi paylaşabilmek. O inadım devam edecek”. (K11/ Vakıf üniversitesinden atılan, kadın, Dr. öğretim üyesi, merkez)

“Israr ettim biraz... Mesela akademisyen kalmak hali var ya, o kıyafet olarak söylemiyorum, içerdeki şey de ısrar ettim biraz. Bilginin, o bilgiyi edinme biçiminin, o bilgiyi yorumlama onla bir şey açıklama, o ilişkiyi kurma halinden hiç vazgeçemedim mesela. Hala vazgeçmediğimi düşünüyorum. Ve vazgeçersem bu benden gider diye korkuyorum mesela. Yani gitmesin istiyorum. O bende kalsın istiyorum. Hafif bir şey olunca şimdi bunu yapmasam da olur dersem huzursuz oluyorum mesela. Vazgeçmek istemiyorum ondan. Bir ondan vazgeçemedim”. (K21 / Kamu üniversitesinden emekli, kadın, profesör, merkez)

Diğer yandan bilgiyi kolektifleştirmek, süregelen dayanışma faaliyetlerinin içerisinde yer almak da bir yaşam ısrarı olarak ifade edilmiştir.

“Kolektif iş çok yapıyorum. Kendi alanımda yeni mecralar açmaya çok çalışıyorum. İnsanları bir araya getirmeyi çok severim akademik olarak. Onları çok yapıyorum. İşte etkinlik düzenlemek birlikte, yayın yapmak ve saire gibi. Onlar hep vardı. Onlar artarak sürüyor”. (K24 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, Dr. öğretim üyesi, merkez, yurt dışında)

“Atıldığımızdan bu yana, aslında öncesinde de öyleydi ama daha sık, olabildiği kadar bütün dayanışma etkinliklerinin içinde olmak, işte görev almak yani elini taşın altına koymak. Bunlarda ısrarcı oldum”. (K15/ Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, erkek, araştırma görevlisi, merkez)

Sınıfı, Öğrenciyi ve Ders Anlatmayı Özlemek

Üniversiteden ayrıldıktan sonra öğrencileriyle irtibatları süren akademisyenler de dahil olmak üzere katılımcıların üniversiteye dair en çok özlediklerini vurguladıkları ve dolduramadıkları boşluk “öğrenciler, öğrencilerle kurulan ilişkiler ve sınıf ortamıdır”. Öğrenciyle kurulan ilişki üniversitede görev yaparken dahi mutsuz olmaya başlamış akademisyenlere enerji veren ve kendisini yeniden üreten canlı bir ilişkidir. Ayrılık sonrasında öğrencilerle olan bağın kopması, yeniden kurma kanallarının olmaması, ders ve sınıf atmosferini yaşamamak üniversiteye dair en belirgin özlem olarak ortaya çıkar.

“İşin kendisinin böyle çok mutlu eden bir yanı var. Başta öğrenciler. Yani tam öğretmenlik kısmına dair, hikâyenin o kısmı daha doğrusu en büyük kayıp olarak yaşadığım, beni en çok hüznölendiren tarafı bu oldu açıkçası. Çünkü ben bir konuyu merak ediyorsam, bir şey çalışmak istiyorsam buna hiç kimse engel olamaz”. (K12 / Vakıf üniversitesinden atılan, kadın, öğretim görevlisi, merkez)

“Tutunacak bir şeyler buluyordum ve tutunuyordum bunlara. Yani öğrenciler tutuyordu, derste olmayı çok seviyordum, ders hazırlamayı çok seviyordum filan.” (K16 / Kamu üniversitesinden istifa eden, kadın, doçent, merkez)

“Ders anlatmayı çok severdim sahiden mesela. Ders anlatamıyor olmak mesela bana şey oldu, dert oldu yani mesela. Anlatabildim mi? Öğrencilerimi severdim, ders anlatmayı severdim”. (K9 / Kamu Üniversitesinden KHK ile ihraç, erkek, doçent, merkez)

“Öğrencilerimi kaybettim. Beni en çok üzen şey o. Çünkü dedim ya ben sürekli, inanmazsınız çocukları çekip ALES sınavına bile çalıştırdım. Sürekli ilgilendiğim 30-40 tane öğrenci olurdu ve bunlar her yere peşimden gelirlerdi. İhraç edildikten sonra iki sene içinde, tabi ki eski öğrencilerimle irtibatım sürüyor ama sürekli olarak beni coşkunun tutan bir enerjisi vardı. Öğrencilerle, okulda değil de okul dışında kurduğum ilişkinin. Onu yitirdim. Benim için en ciddi radikal değişiklik o oldu”. (K3 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, erkek, araştırma görevlisi, merkez)

Eski Arkadaşlarla Açılan “Makas” Akademisyenler imza sonrasındaki yaşamlarında önemli değişimlerden birinin de sosyal ağlarında ve gündemlerinde olduğunu ifade etmektedirler. Önceki bölümlerde de ele alındığı gibi, meslektaşları öncelikli olmak üzere çeşitli sosyal ağlardan uzaklaşan akademisyenlerin eski ilişkileriyle olan gündemleri de farklılaşmıştır. İmzacı akademisyenler arasında yeni bağlar kurulmuş bu bağlar yeni arkadaşlıklara ve kalıcı ilişkilere dönüşmüştür. Ancak yıllar geçtikçe eski çalışma arkadaşları ve meslektaşlarıyla aralarındaki gündemsel mesafe giderek açılmaktadır. Akademisyenler yaşamlarındaki bu köklü değişimin eski arkadaşlıklarıyla farklı gündemler, ihtiyaçlar oluşturduğunu ve ortak dili kurmakta zorlandıklarını düşünmektedirler.

“Hâlihazırda düzenli bir işi olan, eskiden de arkadaşım olan, şimdi de arkadaşım olan insanlarla şeyi fark edebiliyorum. Ortaklık kuramıyorum mesela. Güvenceli ve düzenli bir işi olan arkadaşlarım, güvencesiz çalışmanın ne demek olduğunu çok anlamıyorlar. Hatta zaman zaman abarttığımı, fazla şikayetlendiğimi falan da düşünenleri yakalayabiliyorum. Ama diğer arkadaşlarımla öyle olmuyor. Onlarla çok ortak payda paylaşıyoruz. O ortaklıklar, o kamusal ortaklıklar bizi özel alanda da yaklaşıyor”. (K10 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, araştırma görevlisi, merkez)

“Ve giderek de anlamıyorlar yani. Ve giderek o makas açılıyor. İşte sonuçta beş yıl mı oldu ben atıllı? Ve o beş yıldır neler olduğunu bence hiçbir şekilde anlamıyorlar artık. Akademiye devam

etmiş olanlar için bu hani uzaktan (baktıkları) ama gerçek anlamda idrak edemedikleri bir şey”. (K18 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, Dr. öğretim üyesi, taşra)

“Bazı insanlar için daha sorunlu oluyorsunuz. Bazıları “o da öyledir ya, çok politize” diye uzak duruyor. Veya hep politikadan bahsettiğinizi söylüyor. Ama sizin hayatınızın öznesi artık. Ne yapıyorsunuz? diye sorduğunda bir insan size, “işte dava var, çok stres” bir şey anlatmaya görün yani. Politikadan bahsediyor oluyorsunuz. Haliyle özel hayatınıza sirayet ediyor. Çok ediyor. Dedğim gibi, “Ne iş yapıyorsun?”, “KHK’liyim”. Böyle bir şey yani, sirayet ediyor”. (K5/ Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, araştırma görevlisi, taşra)

Üniversite Dışında Akademik Üretim

İmza sonrası akademisyenlerin birçoğu üniversiteden ayrılmak zorunda kaldıklarından mesleki faaliyetlerinden ve akademik üretimlerinden de uzaklaşmaktadırlar. Bu ayrılık sonrasında akademik çalışmalara devam etme kapasitesinde olduğu kadar çalışma temalarının ve içeriklerinin değişiminde farklı eğimler ortaya çıkmıştır. Araştırmaya katılan imzacı akademisyenler arasında yayın yapmaya devam edenler olduğu gibi ilgisini ve üretkenliğini kaybettiğini ifade edenler de vardır. Dayanışma akademilerinin ya da sivil toplum örgütlerinin yürüttüğü projelerde yer alanlar, daha önce yer almadıkları “hak temelli” alanlarda çalışmalar yürüttüklerini söylerken, çalışma alanlarının değişmesine karşın bu çalışmaların da akademik niteliği bulunmaktadır. Doktora tezini yaparken KHK’lanan ya da sözleşmesi yenilenmeyen araştırma görevlileri arasında tezini tamamlayabilenlerin sayısı son derecede sınırlı kalmıştır. Büyük bir kısmı tezlerini tamamlayamamışlardır. Diğer yandan sosyal bilimciler, fen bilimcilere göre üniversite dışındaki sivil toplum örgütleri tarafından yürütülen, fonlarla desteklenen projelerde çalışma imkanlarına daha fazla sahip olmuşlardır. Üniversiteden ayrılınca laboratuvarında çalışma imkanları ortadan kalkan fen bilimciler akademik çalışmalarını sürdürebilmek için sosyal bilimcilere göre daha dezavantajlı durumda kalmışlardır.

“Arzumu da tamamen yitirdim, evet. İlgi, arzu hiçbir şey kalmadı”. (K18 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, Dr. öğretim üyesi, taşra)

“Hak temelli işlerle çok ilişkilennememişim akademik olarak daha önce. (...) Sonuçta yaptığım parça başı işler akademik nitelik taşıyan şeyler ama bu akademik niteliğinden de ziyade hak temelli sivil toplum kuruluşlarının işleri diyebilirim”. (K10 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, araştırma görevlisi, merkez)

“Bilmiyorum bu bir bahane mi ama sosyal bilimdeki arkadaşlar göre bizim dezavantajımız özellikle laboratuvar, gerçek örnek toplama, ölçüm yapma falan olunca, bütün eliniz kolunuz bağlanıyor. Türkiye’de (üniversite dışında) bir şey yapma şansınız zaten yok”. (K17 / Kamu üniversitesinden KHK ile atılan, kadın, Dr. öğretim üyesi, taşra)

Gidenlerin Gözünden Üniversite

İmzacı akademisyenler üniversite yönetimlerinin ve imzacı olmayan bazı çalışma arkadaşlarının kendilerine yönelik tutumları karşısında akademiye yükledikleri değerlerin sarsıldığını ifade etmektedirler. 12 Eylül Askeri Darbesinin 1982’de oluşturduğu YÖK’ün kendilerine sıkı sıkıya bağlı üniversite yönetimleri eliyle, bilimsel çalışmalar ve akademisyenler üzerinde oluşturduğu baskılara karşı verilen demokratik, özerk üniversite mücadelesinin ne kadar zayıflamış olduğunu görmüşlerdir. Üniversitenin akademik dayanışmadan ne kadar uzak, rekabetçi, bürokratik ve bilimsel açıdan zayıf

bir yer haline geldiğini bu süreçte derinden hissetmişlerdir. İmzacı akademisyenlere yönelik hak ihlalleri, cezalar ve zorbalıklar karşısında 180 bin kişilik akademik dünya içinde sadece 1000 kişi imza atan akademisyenlerin ifade özgürlüklerine sahip çıktıklarını göstermek ve onlarla dayanışmak üzere barış akademisyenlerinin imzaladığı metni imzalamışlardır. Diğer yandan üniversiteler imzacı akademisyenlere dair KHK listeleri hazırlarken ya da imzacı akademisyenlerin sözleşmelerini bu nedenle yenilenmezken, ne alt yönetici kadrolarda bulunan meslektaşlarından ne de çalışma arkadaşlarından üniversite yönetimlerin bu tavrına karşı kitlesel protesto istifaları ya da ortak tavırlar gelmemiştir. Bu korku ve “bana dokunmayan yılan bin yıl yaşasın” hali imzacı akademisyenlerde akademiye karşı büyük bir hayal kırıklığı yaratmıştır. Kamu üniversitesinde görev yapmanın, kamusal bir fayda üretmenin, öğrencileri değiştirme potansiyelinin kendisi için idealize ettiği anlamları olduğunu düşünen bir akademisyen bu süreçte tüm bu idealizmin dağıldığını ifade etmektedir.

“Üniversite algısı, duygusu, akademisyenliğe verdiğim değer, idealizasyon o püfff. Yerle bir oldu, tümüyle yerle bir oldu. Çok bürokratik kurumlar olarak görüyorum şu an üniversiteleri. Şu anki halini. O değişim içerisinde. Şöyle söyleyeyim, oradaki arkadaşlarımın yeterince konuşmadığını, yeterince yazmadığını hissediyorum. Belki bunun istisnası üniversiteler vardır. Var. Ama orada bile bu sefer çok büyük bir rekabet ortamı var”. (K14 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, araştırma görevlisi, merkez)

“Eksik ve kusurlu yönleri olmasına rağmen geçmişte iyi ve üretken akademisyenlerin üniversitede kalma koşulları kısmen varken mevcut yapı sadece riyakarlıkla girilip kalınabilecek bir yer”. (K12 / Vakıf üniversitesinden atılan, kadın, öğretim görevlisi, merkez)

“Ben sabah çok erken giderdim, akşam da geç çıkardım. Kesinlikle öyle olmayacağım diyorum mesela. Hiç eskisi gibi olmayacağım diyorum. Değişiklik derken var yani... Kopuş var mı? Var. Bunlar eskiden olacak şeyler değildi”. (K19/ Kamu üniversitesinden emekli, kadın, profesör, merkez)

Araştırma kapsamında görüşme yapılan akademisyenler, sayılara dökülmüş, rekabet odaklı, akademisyenlerin yayınlarının içeriği değil de sayılarıyla ölçüldüğü, kendilerinin de birer istatistik haline dönüştüğü üniversite ortamında üretilen bilgi ve çalışmaların değersiz ve anlamsız olduğunu düşünmektedirler. Bir taraftan rekabet ve verimlilik baskısı diğer tarafta ise siyasal kayırmacı ilişkiler onların gözünde üniversiteyi giderek daha değersiz ve anlamsız kılmaktadır.

“Saygımı yitirdim. Nasıl diyeyim? Çöp ya. Çöp olarak bakıyorum çoğu şeye artık. Orada yapılan o projeler, o emekler. Akademisyene, akademiye saygımı yitirdim”. (K5 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, araştırma görevlisi, taşra)

Akademisyenlere göre Türkiye akademisinde özerklik ve demokratik işleyişe dair geçmişte de bir dizi sıkıntı ve problem vardır ancak yine de akademisyenlerin belli konularda söz hakları ve hukuksal güvenceleri işlemektedir. Birçoğu yaşanan tasfiye sonrasında sınırlı hareket alanının da yok olduğunu düşünmektedir.

“En azından eskiden bazı konularda söz hakkı olurdu. İşte ders programı belirlenirken, aylarca tartışılırdı hangi ders seçmeli olmalı? Hangisinin işte kredisi kaç olmalı? Bunlar uzun uzun (tartışılırdı). Artık yukarıdan bir karar geliyor. Şu ders artık seçmeli olacak, şu ders kaldırılacak, bu ders zorunlu olacak gibi”. (K17 / Kamu üniversitesinden KHK ile atılan, erkek, Dr. öğretim üyesi, taşra)

İmzacı akademisyenlere göre özellikle 15 Temmuz sonrasında akademi korkunun ve oto sansürün yaygınlaştığı bir kurumdur. Üniversite artık ders anlatırken tedirgin olunan, konuşulamayan, yazılamayan, öğretim faaliyetleri üzerinde bile yorum yapılamayan, bilimsel tartışma ortamının olmadığı, muhalif olanların kolayca tasfiye edildiği bir yere dönüşmüştür. Akademik yöneticilerin ve kadroların tümüyle siyasal iktidar tarafından merkezi olarak belirlendiği ve özellikle yönetici aktörlerin merkezin işaretlerine bağımlı olarak hareket edebildiği bir ortam vardır.

“Kampüslere kameralar. İnsanlar ses alıyor diye kampüste konuşmuyor şu anda. O kadar bir korku şey oldu insanlara, korku imparatorluğuna dönüştürüldü. Herkes anksiyeteli. Öyle bir halde şu anda üniversite”. (K5 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, araştırma görevlisi, taşra)

“Bir yanda da tabii bir korku ortamı da oldu. Yani en güvendiği, sevdiği insanı alıp götürdüler. O zaman bu, onun söylediğini ben tekrarlısam benim de başıma gelir gibi. Zaten ortamımız apolitik, korku ortamı. Üniversitelerde maalesef öyle bir aşamaya gelindi. Yani birinci aşama, hocaların kaybı. İkinci aşama, onu izleyecek kişilerin önünde bir ışığın kaybolması. Sonra o cesaretin de ortadan kalkması. Ayrıca kadrolaşmalar da tabii... Gidenlerin yerine farklı kadrolar da geldi. Tümüyle üniversitelerde aslında ışık söndürüldü”. (K7 / Kamu üniversitesinden emekli, kadın, profesör, merkez)

“Bizim zamanımızda üniversiteler özerk değil, şu, bu bir sürü tespit yapardık. Ama zerresi kalmamış artık... En ufak bir olayda rektörlüklerin boy boy hükümetin ağzından açıklama yayınlamalarını geçtim. Mesela amiraller mevzuu kadar, gündelik işleyişte bile hiçbir söz hakkı kalmamış üniversitelerin. Benim zamanımda verdiğim bir ders başka bir arkadaşla birlikte, seçmeli ders kategorisine çevrilmiş. YÖK’ün filan kendisinin birtakım kalite malite, işte akreditasyon şeyleri var. Hiçbir şekilde mesela öğretim üyelerinin görüşü alınmadan yukardan gelen kararlarla gündelik yani, öğretim faaliyetleri üzerine tasarrufta bulunmaya başlamış ve hiçbir şey diyemiyorlar”. (K17 / Kamu üniversitesinden KHK ile atılan, erkek, Dr. öğretim üyesi, taşra)

Üniversitede çalışmaya devam eden imzacı akademisyenler açısından her şeyin hiçbir şey yaşanmamışçasına rutin olarak devam ettiğini düşünenler olduğu gibi az sayıda akademisyen için üretmenin daha zor, daha yıpratıcı bir hale dönüştüğü aktarılmaktadır. Yüksek rekabet ortamında nitelikli ürünlerin bireyselleştiği, kurumsal olarak ise çöküş hali yaşandığı düşünülmektedir. Çorak bir akademide var olmaya üretmeye, bağ kurmaya çalışmanın çok daha zor olabileceğini düşüneneler vardır.

“Türkiye akademisi sabit tekil bir yer değildi. KHK’lar biraz daha onu tekilleştiren bir şey oldu herhalde. O çoraklaşmayı yaşayan bir sürü yer vardı zaten yani. O çoraklaşmayı genelleştirdi diyebiliriz belki. Onun için hala bazı insanlar çabalıyor, uğraşiyor, var olmaya çalışıyor, yaratıyorlar yani bir alan yaratıyorlar. Ama bu herhalde giderek daha zor ve daha yıpratıcı. Bunu yapmaya çalışanlar giderek daha fazla yıpranıyorlar diye düşünüyorum”. (K18 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, Dr. öğretim üyesi, taşra)

“Onlar dışındaki çoğunluk, her zaman olduğu gibi, onlar her koşulda mutlular. Bir problem yok. Çok fazla benim arkadaşım kalmadı. Onu fark ediyorum. Bütün arkadaşlarım ihraç edildi. Orası böyle bir yeraltı dünya gibi benim tahayyülümde artık”. (K16 / Kamu üniversitesinden istifa eden, kadın, doçent, merkez)

Üniversiteye Geri Dönüş İhtimaline Dair...

İmzacı akademisyenlerin “Bu Suça Ortak Olmayacağız” başlıklı bildiriye attıkları imzadan dolayı yargılandıkları ve 15-36 ay arasında cezalar aldıkları davalar, Anayasa Mahkemesi’nin verdiği “Hak İhlali Kararı”ndan sonra beraatla sonuçlanmıştır. Bu sonuçtan sonra KHK’lanarak, emekliliğe/istifaya zorlanarak ya da sözleşmesi yenilenmeyerek üniversiteden uzaklaştırılan imzacı akademisyenlerin yeniden ayrıldıkları üniversitelere dönme imkânı doğmuştur. Üniversiteye yeniden dönme konusunda iki yaklaşım söz konusudur. Bir grup akademisyen üniversiteye yeniden dönmeleri durumunda Türkiye’nin siyasal atmosferinin farklılaşacağını ve üniversitenin de bu dolayısıyla ayrıldıkları dönemden farklı olacağını düşünmektedirler. Yaşanan tüm bu sürecin sonucunda kendilerinin de dönüştüğünü, eskisinden farklı oldukları, dönmeleri halinde çok güçlü olacaklarına inanırlar. Bu yaklaşım etrafında üniversiteye dönme fikrine akademisyenler sıcak bakarlar. Ancak diğer bir grup akademisyen için üniversitenin mevcut halinin değişmesi halinde dahi kadrolu ve bütün olarak akademiye yaslanan bir yaşam kurgusu oldukça uzak bir fikirdir. Bugün üniversiteye dönme fikri ise akademisyenlerin hemen hepsi için sadece tazminat, haklar ve kalanlarla yüzleşmek için kabul edilebilir bir fikirdir.

“Dönerim. Yani dönmek de gerekiyor. Oradaki varlığımızı tekrar ortaya çıkarmak için. Sırf geri döndüğümüzü göstermek için. Vazgeçmediğimizi göstermek için. Bundan sonra beş yıl önceki kişiler değiliz bizler. Geri döndüğümüzde, diyelim yarın geri döndük bundan sonra sarı zarf gönderirken daha dikkatli göndermeleri gerekecek. Bunun farkında da olacaklardır. Daha kılı kırk yarararak belki. Çünkü geri dönme koşullarımız oluştuğunda artık başka türlü bir şeyden bahsediyor olacağız. Bu bizim dayanışmamızın da yarattığı bir şey. Bizim vazgeçmeyişimiz, bizi dağıtamamaları”. (K14 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, araştırma görevlisi, merkez)

“Çok daha güçlü döneriz yani öyle bir şey olursa”. (K15/ Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, erkek, araştırma görevlisi, merkez)

“Yarın mesela siz işe dönüyorsunuz. Benim yapacağım gidip iş başı yapıp, tazminatımı alıp, ertesi günü istifa etmek olurdu. Böyle bir yerde (olmak) istemem”. (K3 / Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, erkek, araştırma görevlisi, merkez)

Akademisyenler üniversitede görev yaparken bu sürece ortak olmuş aktörleri, hükümeti, OHAL uygulamalarını, yaşadıklarını affetmeyeceklerini; bu süreçte sorumluluk ve inisiyatif almış her düzeydeki aktörün cezalandırılmasını beklemektedirler.

Üniversitede Kalan İmzacı Akademisyenlerin Deneyimi: Gitmek mi Zor? Kalmak mı? Atılmayı Beklemek

15 Temmuz 2016’dan sonra OHAL KHK’larıyla ve diğer yöntemlerle imzacı akademisyenlerin üniversiteden tasfiye edilmesi akademisyenlerin uzun süre atılmayı beklemesine neden olmuştur. Üniversiteden ayrılmaya zorlanan akademisyenlerin yaşadıkları gibi kalan akademisyenlerde siyasal ve idari olarak bu dönemi belirsizlik haliyle yaşamışlardır.

Soruşturma açılmayan okullarda dahil olmak üzere davaları devam eden akademisyenler sıralarının kendilerine her an farklı biçimlerle gelebileceğini beklemişlerdir. Önceki kısımlarda aktardığımız teyakkuzda olma ve belirsizlik halinin “OHAL KHK’larının bitmesi ya da AYM’nin kararına” kadar

süregeldiğini kalan akademisyenler aktarmıştır. Kalanlar açısından belirsiz bekleyiş birkaç yıl sürmüş, bir bakıma kalanlar açısından askıda kalma durumu uzamıştır.

“Hepimiz, aslında kurumla ilgili değil kurum dışında olagelen, böyle çok keyfi işten atmalar bir şey yarattı, norm yarattı. O nedenle en azından ben kendimden de biliyorum, birlikte olduğum diğer çalıştığım hocalarımızdan da biliyorum, biz hepimiz atılmayı bekliyorduk. Yani mahkeme sürecinde. Ve hiçbirimiz hiçbir akademik plan yapmadık, yapmıyorduk yani. Nasılsa atılacağız diye, mesleki olarak. Hatta özel hayatımızda da hani böyle kirada oturan, bilmem neyde oturan, böyle planlar yapıyorduk hani. Nasıl olsa kurumun dışına düşeceğiz diye. Ve bu uzun sürdü. Yani mahkemenin sonuçlanmasına kadar mesela hepimiz kendi etkinlik, yani akademik etkinlik alanımızda geleceğimizi görmediğimiz için, böyle fiksiz bir konumuz oldu. Tuhaftı”. (K31 / Kamu üniversitesinde çalışmaya devam eden, kadın, profesör, merkez)

“Birkaç ay sürdüğüne göre o yılın bitimine kadar her an olabilir, bir kişi de olsa koyabilirler. Çünkü şöyle bir şey düşündük, bütün üniversiteler yaptı bunu hemen hemen, bizim üniversite de geri kalmak istemeyecektir, ayrıksı durmak istemeyecektir. Mutlaka birkaç kişiyi koyacaktır buraya diye düşündük. Sonra ikna oldum, evet KHK’yla yapmak istemiyor üniversitemiz bunu. Sonra da zaten yavaş yavaş hem hocalar ayrılmaya başlayınca kendi istekleriyle. Dediğim gibi, iki hoca vardı mesela zaten yurtdışına çıkmaya hazırlanıyordu. İşte üniversite (bazı kişileri) bir şekilde başka bahanelerle çıkardı. Yani bu şekilde azaltmaya ve bu sorunla -tırnak içinde- böyle baş etmeye başladı üniversite. O zaman evet, boşuna KHK için endişelenmişiz. Biz küçük bir grup olduğumuz için, üniversite de küçük olduğu için bu yolla zaten halledecekmiş diye düşündüm.” (K29 / Vakıf üniversitesinde çalışmaya devam eden, kadın, öğretim görevlisi, merkez)

“Biz (Üniversite İsmi) nereye kadar dayanabilecek bilemedik tabii. Yani dayanamayabilirdi de. Yani O KHK’lılar giderken, devam ederken bize de uzanacak mı? diye. Üniversite yönetimi, nasıl bir baskı gelir ve onlar nereye kadar dayanır, nerede bırakırlar bunu bilmiyorsunuz”. (K2/ Vakıf üniversitesinde çalışmaya devam eden, kadın, doçent, merkez)

Üniversite Yönetimlerinin Farklılaşan Yaklaşımları: Destek, Prestij ve İdare-i Maslahat

Üniversitede kalan imzacı akademisyenler üniversite yönetimlerinin tutumlarındaki farklılığın ifade özgürlüğüne sahip çıkmaktan ziyade farklı nedenlerden kaynaklandığını düşünmektedirler. Özellikle 15 Temmuz sonrasındaki süreçte rektörler başta olmak üzere üniversite yönetimlerinin akademisyenleri üniversiteden tasfiye etme girişiminde kendilerine vazife çıkartmalarının yaşanan süreç üzerindeki etkisi kalanların anlatılarında da net olarak ortaya çıkmaktadır.

“Bir yönüyle de şunu da gördük üniversite dediğiniz yer böyle bir rektörün sahip çıkması veya seni yem etmesiyle ilgili bir şeymiş gibi. Bunu görmek çok acıydı. (...) Bu kanalların, bu kurullar, fakülte kurulları, bölüm kurulları ve saire, ne kadar zayıf olduğu ya da aynı zamanda ne kadar da önemli olduğu ortaya çıktı. Çok çok önemliydi”. (K31 / Kamu üniversitesinde çalışmaya devam eden, kadın, profesör, merkez)

“Rektörlerin listeler gönderdiği, rektörlerin buradaki etkisinin olduğunu biliyoruz”. (K1 / Kamu üniversitesinde çalışmaya devam eden, kadın, doçent, merkez)

Akademisyenlerden çok küçük bir kısmı rektör ya da kurulların imzacıların yanında açık ya da örtülü bir “koruma” geliştirdiğini söylemiştir. Bunlar arasında demokratik temayüllerin ve geleneklerin nispeten yerleşik olduğu üniversitelerde idari soruşturmaların dahi gündeme gelmemesi, rektör ya da mütevelli heyeti üyeleri arasında soruşturma açılmasına yönelik itirazlar, ağırlıklı hukukçulardan oluşan soruşturma komisyonlarının soruşturmaya gerek olmadığı yönünde görüş bildirmeleri vardır.

“Bu süreçte doğrusu diğer üniversitelerden ayrıştı bizim durum. Bence şunu çok net ortaya çıkardı. O dönemde üniversite bize soruşturma açmadı. O dönemdeki rektörümüz bize çok doğrudan sahip çıktı. Böyle YÖK’teki toplantılarda da kamuya yönelik açıklamalarında da “ben buradayken size bir şey olmayacak” gibi çok net bir pozisyon aldı. Mesela orada böyle bir pozisyon almasıyla birlikte üniversite içinde oluşabilecek, bize yönelik oluşabilecek ve bir nebze de oluşmuş, ben de bir konuda mağduriyet yaşadım. Onları kaldırdı ortadan. Kaldırdı ve müthiş böyle bir rahat ortam oluştu”. (K31 / Kamu üniversitesinde çalışmaya devam eden, kadın, profesör, merkez)

“Mütevellide de hani karşı çıkanlar olduğu gibi destekleyenler de olmuş. “Üniversite burası, böyle şeyler olur, bir şey yapamayız” diyenler olmuş”. (K27 / Vakıf üniversitesinde çalışmaya devam eden, erkek, doçent, merkez)

“İmzadan hemen sonra okulda soruşturma komisyonu kuruldu. Bizim üç hukukçu, üç değerli hukukçu, profesör, üniversitenin. Üçü de soruşturmaya yer yoktur dedi. Çok detaylı bir gerekçe yazdı. Dolayısıyla hani o arkadaşlarımız çok büyük bir cesaret gösterdiler. O meslektaşlarımız. Yani onlar korkup şey yapabiliyordu. Hayır, onlar meslek etiğine layık davrandılar. “Anayasanın bilmem ne maddesine göre bilmem neyin ne maddesine göre burada cezaya mahal bir durum yoktur” dediler. Görüş verdiler”. (K8 / Kamu üniversitesinde çalışmaya devam eden, kadın, doçent, merkez)

Kalan akademisyenlerin büyük bir çoğunluğu ise yönetimlerin farklı hesaplar ve koşullar nedeniyle kendilerini atma girişiminde bulunmadıklarını ifade etmişlerdir. Üniversiteler arasında şeklen soruşturmalar açanlar, uluslararası bağlantıları nedeniyle akademisyenler üzerinde cadı avcılığına soyunamayanlar, idare-i maslahatçılık geliştirerek zamana ve gelişmelere göre pozisyon almayı tercih edenler, uluslararası prestij ya da “müşteri memnuniyeti” kaygısıyla bu süreçte “markasının” yer almamasını isteyenler vardır. İmzacı sayısının az olduğu üniversitelerde idare-i maslahata yaslanan tutum öne çıkmış “birkaç kişiyi” koşullara göre idare etme ya da tasfiyeyi sonraya bırakarak bu durumdan sıyrılmaya çalışma eğilimi ortaya çıkmıştır.

“Görmezden gelme, soruşturma açmama, yukarıyı oyalama, bu işi geçiştirme tavrı vardı biraz. Ve daha sonra da bu tavır bence şeye evrildi. Birkaç kurban vererek bu işten sıyrılmaya noktasına. Bir yandan tabii bir sürü insan sonuçta işten çıkarıldı”. (K25 / Vakıf üniversitesinde çalışmaya devam eden, erkek, doçent, merkez)

“Öğrencilerin ya da onların velilerinin bu konuda hani net ve belirleyici bir tavır göstermeyecekleri anlaşıldı aslında hani o iki üç tane twit dışında. Kimse bunu gündeme getirmedi. Hiçbiri bu konuyu gündeme getirmedi, kendi aralarında konuşmadı, bana yansıtmadılar. Dolayısıyla onların bir tavır alıp üniversite yönetimini de etkilemeyeceğini anladım o dönemde. Yurtdışından bize tepki gelir, bizi bazı şeylerden, ağlardan, networklerden uzaklaştırırlar, öyle bir kayıp hissi de olmadı bence üniversitede. Yurtdışındaki işte repütasyonumuz azalır gibi bir şey de olmadı. Daha ziyade orta halli, küçük bir üniversite olarak bu ülkenin yönetiminin bizden beklentisi nedir? Biz de ona göre o beklentiyi boşa çıkarmadan, ama çok da bu konuyla gündeme gelmeden. Bazı üniversiteler özdeşleşti bu barış

imzacılarıyla ve KHK'larla. Onunla böyle haberlerde, şeylerde, tartışmalarda yan yana gelmeden, ama hükümeti de gücendirmeden biz bu işi nasıl halledebiliriz diye düşündüler". (K29 / Vakıf üniversitesinde çalışmaya devam eden, kadın, öğretim görevlisi, merkez)

"Bizim hatırımıza atmamış değil. Bizi desteklediği için veya düşünce özgürlüğüne, akademik özgürlüğe inandığı için değil. Bir yanda devlet baskısı var ama öbür tarafta da (uluslararası prestij)". (K8 / Kamu üniversitesinde çalışmaya devam eden, kadın, doçent, merkez)

İmzacılardan Beklenen Nedamet: Asla!

Üniversite yönetimleri bu süreç boyunca idari soruşturma açmama, ihraca yönelik girişimde bulunmama ya da akademisyenlerin işten atmama gibi girişimler içinde olmadıklarını sıklıkla imzacı akademisyenlere hatırlatmışlardır. Yönetimler akademisyenlerin attıkları imza nedeniyle baskı altında olduklarını buna rağmen imzacıları tasfiye etmediklerini, diğer okullarda yaşananları örnek vererek, bir tür borçluluk duymaları gerektiğini hissettirmeye çalışmışlardır. İmzacı akademisyenler "belaya bulaşan, haşarı, yaramazlık yapan, sorun çıkarıcı" unsurlardır. Bu süreçte atılmadıkları için nankörlük etmemeleri, kurumlarına ve hatta doğrudan rektöre borçlu hissetmeleri beklenir ve açıkça beyan edilir.

"Saçma sapan bir şekilde, hiç inandırıcılığı olmayan bir şekilde "Hani biz bize düşen şeyi yapıyoruz. Biz sizin için bugüne kadar her şeyi yaptık. Hep sizi şey yaptık sizin yüzünüzden bu kadar baskı görmemize rağmen" dedi. Hep bize şu hissettirildi okulda. Biz sizin isminizi vermedik, ondan sonra biz sizi okuldan atmadı. Bir soruşturma açtılar, o soruşturmaya hepimiz aynı ifadeleri verdik. O soruşturmayı kapattılar açıkçası. Kimseye bir ceza vs. çıkmadı. Ve size elimizden geleni yapıyoruz. Hani de nankörlük etmeyin. Yani her talebimiz, her şeyimiz birazcık böyle fazla olduğumuz hissettirildi". (K1 / Kamu üniversitesinde çalışmaya devam eden, kadın, doçent, merkez)

"Ben sadece rektörün bizim işten çıkarılan iki arkadaşımıza "bakın biz kimsenin ismini vermedik, kimseye bir şey yapmadık, biz mağdur etmek istemiyoruz" filan dediğini biliyorum. Şunu söylüyor yani tırnak içinde "bakın daha kötüsü var" filan". (K25 / Vakıf üniversitesinde çalışmaya devam eden, erkek, doçent, merkez)

"Haşarı çocuklar. Baş belası. Aslında bağlamı şu. Zaten yaptığınızı onaylamıyoruz. Hani o imzayı atmanızı istemezdik. Çünkü o imzanın içeriğine katılmıyoruz. Hadi bunu attınız ondan sonra yine bir şey yapmadık. Yapabilirdik ama yapmadık ve bundan sonra sizin bizden herhangi bir talebiniz olamaz". (K1 / Kamu üniversitesinde çalışmaya devam eden, kadın, doçent, merkez)

"Biz seni idare ettik, bu hep hissettirildi... Mütevelli heyet üyeleri, dekan falan filan duruyorlar, işte "bu hocamız da ah ah imzacı hocamız" falan. Böyle gerçekten yaramazlık yapmış çocuk da "hadi bak idare ediyoruz seni". Çok yaşattılar bunu gerçekten". (K26 / Vakıf üniversitesinde çalışmaya devam eden, erkek, uzman- öğretim görevlisi, merkez)

Yönetimlerin imzacıları konumlandığı borçluluk pozisyonuna bazı meslektaşlar da destek sunmuştur. Akademisyenlerin tasfiyesi ibret gösterilerek, kalan akademisyenlerin yönetimleri zora sokacak yeni hamlelerde bulunmamaları, yönetimlere haksızlık edilmemesi gerektiği tavsiye edilir.

"İmzacı olduğum için aslında pişman olmalıyım, çünkü beni koruyorlar sevdikleri için. Böyle bir hava yaratılmıştı. Fakat şeyi çok net hissettim her zaman, ben de aslında teröristlerle iş birliği yapmışım,

demokratik hak falan, salağım, bu işlerden anlamıyorum, çok öyle politik falan kimliğim de yok zaten. Ama biliyoruz bu metnin aslında teröristlerin metni teröristlere desteklemek için yazılmış, böyle konuşuluyor. Bunun tartışmasına bile girmiyorum. Birkaç defa yemek yenirken, bu türden metinlerin aslında ne kadar tuzaklı olduğu ve saire üstüne konuşmalar geldi. Ben tartışmaya girmemeyi tercih ettim. Yaşadığım süreç biraz stresliydi. O süreç içerisinde bayağı bir stres yaşattılar”. (K26 / Vakıf üniversitesinde çalışmaya devam eden, erkek, uzman- öğretim görevlisi, merkez)

“Bu laflar da geldi bize. “Ya siz de adama çok haksızlık ediyorsunuz, bak atmadı ama”. (K8 / Kamu üniversitesinde çalışmaya devam eden, kadın, doçent, merkez)

15 Temmuz’dan Sonrasında İmzacı Olarak Var Olmak: Yok Sayılma, Değersizleştirilme, Engellenme

İmzacı olmalarına rağmen üniversitede kalabilen akademisyenlerin yaşadıkları deneyimin gitmek zorunda kalanlarla ayrıştığı zaman dilimi 15 Temmuz’dan bir süre sonra, ayrılanlarla belirgin olarak farklılaşmıştır. Çalışmanın önceki bölümlerinde aktarıldığı gibi KHK’lanmayı beklemek de dahil olmak üzere imzacıların tamamı açısından darbe girişimi sonrasındaki ilk aylarda yaşananlar ortak bir deneyim biçiminde gelişmiştir. Üniversiteden ayrılmış olanlar, 15 Temmuz sonrasında daha ziyade KHK’lar ve bunun tekil/kolektif sonuçlarına yönelmişken, kalanlar “savunma pozisyonuna” geçtiklerinden, endişe, öfke, kaygı ve zayıflık gibi duygularla baş etmek durumunda kaldıklarından bahsetmekte ve özellikle 15 Temmuz’dan sonra değişen üniversite iklimine odaklanmaktadırlar. Üniversiteden ayrılan imzacı akademisyenlerin yeni bir yaşama kökten geçişi, politik ya da sosyal ağlarla kolektif dayanışmanın içinde müdahil olarak yer alması, öznel düzlemde çözülmesi/uyumlanması gereken sorunlar veya geçişler yumağı ile baş başa kalması ile üniversitede kalanların kendilerini savunma pozisyonunda hissetmeleri, uğradıkları yoksayılma ve karşı karşıya kaldıkları engellemeler arasında farklar vardır.

Üniversitelerin hak ihlalleri üreten kurumlara dönüşmesiyle (Alpman, 2021) kalanlar çeşitli engellemelere, kayıplara uğratılırken her an atılabilecek oldukları, çok fazla göze batmamaları gerektirildiği çeşitli biçimlerde zayıf oldukları hissettirilmiştir. Atılmış olanlar için giriştikleri siyasi ve hukuki mücadele, tüm zorluklarına karşı yaşamı yeniden inşa etme çabası bir güçlenme biçimi olarak yaşanırken, kalanlar için sessizleşmeye zorlanma, savunmaya geçme ve itibarsızlaştırılmaya çalışılma biçiminde tezahür etmiştir. Üniversite ve çevreleyen kurumların yöneticilerinin yok sayma, değersizleştirme ve sessizleştirmeye zorlama gibi tutumlarının yanı sıra personelin bu paraleldeki tutumu ile meslektaşların imzacılardan uzaklaşması söz konusudur.

“KHK’ların çıkmasıyla beraber biz kendimizi daha bir defansif ruh durumuna soktuğumuzu söyleyebilirim ve hatta hala o ruh durumunda olduğumuzu da söyleyebilirim. Daha defanstayız, daha böyle bir “ya burayı koruyalım” ruh durumu”. (K28 / Kamu üniversitesinde çalışmaya devam eden, erkek, Dr. öğretim üyesi, merkez)

“Benim gözlediğim şey, insanların ödleri patladı. Kendi kendilerine çok korktular. Benim yerime savunma dilekçeleri yazmaya kalkıştılar. İşte çok pişmanmışım, okumadan yazmış imzalamışım. Benim yerime yazmaya kalkıştılar bir iki hoca. Çok üzülüler durumuma... Teslim oldular çok kolay. Zaten bekliyorlarmış yani teslim olmayı aslında. En başta şeydi, “yani hocam metni biz de imzalayacaktık, biz de imzalamayı düşündük ama” falan diyenler, bir süre (15 Temmuz sonrasında) sonra gerçekten kısa bir zaman dilimi sonra metni eleştirmeye başladılar. O değişim de çok böyle göz

alıcıydı. Yani düşünceleri de değişmeye başladı korkuyla beraber. Durdukları yerde durmak gibi bir şey olmadı. Geri geri gittiler. Bayağı da aslında bir noktadan sonra herhalde şu anda konuşsak iktidar sözcüsü falan gibi konuşuyorlardır. Çoraklaşmadan bile daha fenası bence cehenneme döndü. Kâbus gibi. Böyle insanların bu kadar kolay teslim olması, birdenbire rol değiştirmesi garip bir şeydi”. (K26 / Vakıf üniversitesinde çalışmaya devam eden, erkek, uzman- öğretim görevlisi, merkez)

“Rektör hiçbir şekilde bizi şey yapmıyor, kale almıyor. Yani randevu vermiyor, görüşmüyor falan. Bütün çabalarımız hani ne olacak? Listeleri hep rektörlük veriyor ya. Niye vermiyor? Bari atılacaksa önce bir adama soralım diye... Yani bunun şeyiyle yaşamak zorundasınız. Biz ne istersek onu şey yaparız”. (K1/ Kamu üniversitesinde çalışmaya devam eden, kadın, doçent, merkez)

Bu süreçte üniversitede kalabilenlerin büyük bir kısmı karar süreçlerinden dışlandıklarını, bir çeşit görünmez kılınmaya çalışıldıklarını, akademik çalışmalarını da dahil olmak üzere çeşitli talep ya da çalışmalarına red verildiğini, lisansüstü öğrenci kabulü jürileri de dahil edilmek üzere çeşitli kurullardan dışlandıklarını, akademik atama ve yükseltmelerinin yapılmadığı, uluslararası projelerde dahil olmak üzere kabul edilen projelerinin onaylanmadığını, içinde yer aldıkları çalışmalardan çekilmeleri yönünde doğrudan ya da dolaylı yoldan baskı yapıldığını, muhalif akademisyenlere sorun çıkaracak kadrolara çeşitli yetkilerin verildiğini ifade etmişlerdir. İmzacı akademisyenlere bu süreçte hiçbir idari yetki verilmediği gibi yönetsel kadroların siyasal iktidara yakın unsurlara alan açacak şekilde yeniden düzenlendiği görülmektedir. Akademisyenler özellikle ilk yıllarda TÜBİTAK’ın projelerine başvurmak ya da akademik yükselmelerde gerekli koşulları yerine getirmelerine rağmen atama talebinde bulunmak gibi girişimlerden “sonuçsuz” kalacağını bilerek uzak durduklarını aktarmaktadırlar. Akademik yükselme alan bir katılımcıya maaş farkının verilmemesi, bir diğerinden ise derslerinin alınması ve eş zamanlı olarak sosyal dışlamaya maruz bırakılması gibi yıldırma teknikleri de uygulanmıştır.

“TÜBİTAK projelerine başvurmayı falan hiç düşünmedik. Ben hâlâ bile hâlâ bile başvuruyorum. Yani öyle bir şey yapmayı düşünmüyorum. Zaten niyetim de olmuyor da hani direkt şey diyorum. Ya zaten biz kabul etmezler falan diyorum”. (K2 / Vakıf üniversitesinde çalışmaya devam eden, kadın, doçent, merkez)

“Bizim olduğumuz yere dışardan daha fazla müdahale gelmeye başladı. Daha bizimle açıktan sorun yaşadığını deklare etmiş olan insanların atamaları mesela gerçekleştirildi doğrudan. O yüzden böyle bir karşımızda alan açma ya da orayı genişletme hamlelerinin daha arttığını söyleyebiliriz”. (K23 / Kamu üniversitesinde çalışmaya devam eden, erkek, doçent, merkez)

“Ne danışmanlıklarımız etkilendi ne ders vermelerimiz etkilendi. Bu süreçte böyle bir etkide bulunmadık. Ama mesela kadro talebinde bulunmak herhangi birimize neredeyse yasaklandı yani. Hepimiz bu süreç içerisinde akademik olarak daha üst seviyelere geldik ama onunla ilişkili kadro talebinde bulunamıyoruz hâlâ. Hani yükselmelerimiz engelleniyor. Yani en kaba aslında karşı kaşıya kaldığımız şey bu yükselmeler, atamalar, yükseltmeler ve seçici kurullarda yer almamızın engellenmesi oldu diyebiliriz bu süreçte”. (K23 / Kamu üniversitesinde çalışmaya devam eden, erkek, doçent, merkez)

“Benim örneğin doçentlik sürem doldu. Ama işte iki yıldır profesörlüğüm verilmiyor. Hatta okulun belirlediği kriterler var. Ben bunun (fazlasını) sağlıyorum. Ama işte ekonomik nedenler ileri

sürülüyor. Orada mesela engellendiğimi biliyorum”. (K25 / Vakıf üniversitesinde çalışmaya devam eden, erkek, doçent, merkez)

“Seçme jürilerine ilk defa bu sene sokuldum. İlk defa bu sene giriyorum. Yani yüksek lisans doktora seçme jürileri oluyor biliyorsunuz. Bu seneye kadar hiçbir şekilde bizi bir jüriye almadılar. Onu söyleyebilirim”. (K28 / Kamu üniversitesinde çalışmaya devam eden, erkek, Dr. öğretim üyesi, merkez)

“Projelerde yer almamız engellendi. Yani projelerde yürütücü araştırmacı olarak hiçbir şekilde hem TÜBİTAK’tan hem de üniversiteden kabul görmüyoruz. Buna işte ben bir proje başvurusu bulunmadım bu sırada ama başka arkadaşlarım uluslararası projelerden bile onay almadılar. Yani çok prestijli uluslararası projelerin bir ortağı olma veyahut da üniversiteye de büyük katkı sağlayacak projeleri onaylamadı rektörlük”. (K23 / Kamu üniversitesinde çalışmaya devam eden, erkek, doçent, merkez)

Artan Ticarileşme, Güvencesizlik ve Özlük Hakları İhlalleri

15 Temmuz sonrası OHAL süreci üniversitelerde sınırlı olan demokratik temayüllerin yok sayılması, siyasal olarak baskılanması ve yeniden şekillendirilmesiyle sonuçlanmıştır. Ancak bunun yanı sıra OHAL koşullarında akademisyenlerden gelebilecek dirençlerin de zayıfladığı bir ortamda ticarileşme, güvencesizleştirmeyi içeren bir dizi ihlal açıktan ve hızla uygulamaya sokulmuştur. İmzacı akademisyenlerin tasfiye edilmesi ve ardından COVID-19 pandemisiyle geçilen uzaktan eğitim süreci bir anlamda bu uygulamalar için fırsat olarak görülmüş vakıf üniversiteleri başta olmak üzere üniversitelerde piyasalaşma yaygınlaştırılmıştır.

“Üniversiteler giderek daha kötü hale geliyor. Yani öğrenci kalitesi açısından değil ama içerikler açısından giderek daha ticari hale geliyor”. (K1 / Kamu üniversitesinde çalışmaya devam eden, kadın, doçent, merkez)

“Üst yönetimin asıl dikkat ettiği şeyin para olduğunu bütün hücrelerinde hissediyorsun gerçekten”. (K2 / Vakıf üniversitesinde çalışmaya devam eden, kadın, doçent, merkez)

“Bilgiyi üretmekten çok, ticari bir zemin üretmekle ilişkili bir kurum olarak akademiye kurmaktan bahsediyoruz. Ona bağlı olarak da bunun bu dönemde çok daha net bir şekilde ele geçirildiğini, kontrol edildiğini ya da dönüştüğünü görüyoruz. Artık kimse buna itiraz etmiyor. Hatta biz bile bir düzeyinde bunun parçasıyız. Yani proje yaparak veya işte mevcut notlama ya da tez sürecini dahil ederek burs bulma için öğrencileri yönlendirdiğimizde hep bu sürecin bir parçası olarak görüyoruz. Ama daha farklı bir akademi düşlemek, yapabilmek, onun üzerine bilgi üretmek kısmı artık düşündüğümüz çok fazla bir şey değil. Belki yeni bir ekol, belki yeni bir birlikte çalışma halini becerememiz yüzünden, beceremediğimiz için bu böyle. Ya da işte biz bunu beceremediğimiz için mi yoksa becerilemeyecek bir ortam olduğu için mi böyle onu bir konuş lazım elbette. Çünkü belki de son kuşak. Yani benim ve içinde olduğum bu yaş itibarıyla. Başka bir üniversiteyi deneyimlemiş, daha önceki şeyleri son olarak deneyimlemiş bir kuşağın son hali. Bizden sonrakiler için çok hayal olan bir üniversite, farklı bir üniversiteden bahsediyorum”. (K23 / Kamu üniversitesinde çalışmaya devam eden, erkek, doçent, merkez)

Üniversitede kalan imzacı akademisyenler doğrudan kendilerine yönelik yok sayılma ve hak ihlallerinin yanı sıra tüm akademisyenleri ve öğrencileri etkileyen bu sürece tanık olmaktadır. Vakıf

üniversiteleri ağırlıklı olmak üzere, üniversitelerin ticari kaygılarla hareket eden zeminler haline dönüşü, ders saat ücretleri gibi akademik personelin ücret kalemlerinde kesintilere ya da çalışanların aleyhinde yeni düzenlemelere gidilmesi, “performans ve verimlilik” temelindeki açıklamaların yaygınlaşması, imzacı olmayan akademisyenlerin toplu işten çıkarmalara maruz kalması, akademisyenlerin kurum dışından şirketlerle insan kaynaklarının performans standartları temelinde sınavlara tabii tutulması gibi örnekler anlatılarda yer almıştır. Kalan akademisyenler OHAL koşullarındaki baskı ortamının tüm akademik personeli etkileyecek şekilde “kazanca” tahvil edildiğini aktarmaktadır. Görüşmecilerden biri bu durumu işgücü piyasalarındaki klasik pazarlık gücünün yitirilmesiyle benzeştirirken bir diğeri ise yaşadıklarıyla araştırma alanlarında tartıştığı kırılma, öngörülemeslik, güvencesizlik gibi olguların arasında bir adım mesafe olduğunu fark ettiğini söylemektedir.

“Kurum içerisinde hocalardan idari personele kadar herkese testler yaptı. Kim işlevli kim değil, kim kârlı kim değil hesabı. Ve (onlarca) personel işten çıkartıldı. Hiç sorgusuz sualsiz. Evet, tazminatları, kıdemleri vesairesi ödendi ama bir personel kıyımı da yapıldı. Ve tüm bunlar aslında o barış davası süreci içerisinde gerçekleşti. Bundan çok güzel yararlanıp personel kıyımı da yapabildiler, ücretlerde kesintiye de gidebildiler. Kimse nasıl olsa bir şeye sesini çıkaramayacak diye çok güveniyorlardı. Ve gerçekten de öyle oldu”. (K26 / Vakıf üniversitesinde çalışmaya devam eden, erkek, uzman- öğretim görevlisi, merkez)

“Beni görevden uzaklaştırdılar. Ama o göstermelik bir şeydi. Fakat sonrasında vakıf üniversiteleri zaten çok fazla emek sömürüsü üzerinden ilerlediği, farklı baskılar olduğu için, mesela mesai saatine uymadığımda bir şey olarak karşıma çıktı bu. “Biz seni atmadık, imzacı olduğun halde atmadık. Ama hala dikkat etmiyorsun” gibi. Yani bir pazarlık gücünün azalması söz konusu oldu genel olarak. Zaten iş gücü piyasaları öyledir ya.” (K32 / Vakıf üniversitesinde çalışmaya devam eden, kadın, profesör, merkez)

“Sonuçta şeye geliyorsun, yani hani bu mu? O yüzleşme bence yani daha zorlu ve daha sert bir yüzleşme. Aslında bu süreç bize kırılmağımızı gösterdi. Kırılabilirliğimizi gösterdi. İşte güvencesizlik, geçicilik, öngörülemeslik, işte kırılabilirlik ve saire, bunların hepsini biz yaşadık yani. Orada şeyi gördüm yani toplumun en zayıf en dezavantajlı kesimiyle, görece hani sosyo- ekonomik anlamda, statü anlamında en yüksekte olması gereken akademisyen özne aslında sadece bir milimcik mesafe var. Sen de o şekilde kırılabilirsin. Gerçekten bununla yüzleştim sonra da”. (K8 / Kamu üniversitesinde çalışmaya devam eden, kadın, doçent, merkez)

İmza Nedeniyle Yaşanan Kayıpların Akademik Yaşama Etkisi

İmzacı akademisyenler arasında üniversiteden ayrılanların artık anlamsız buldukları için ya da yaşam dertleri nedeniyle zaman bulamadıkları için akademik çalışmadan uzaklaşmalarına karşılık üniversite kalanların da akademik çalışmaya yönelik anlam ve motivasyon kaybı yaşadıkları ortaya çıkmıştır. Araştırma kapsamında görüşülen halen üniversitede çalışmakta olan imzacı akademisyenler hem kendilerinin yaşadıkları anlam kaybından hem de üniversitenin genelinde düşen akademik kaliteden bahsetmektedirler.

Kalanlar arasındaki anlam kaybı akademinin değersizleşmesi ve akademiye yükledikleri anlamın bu süreçte hızla çözülmesi biçiminde yaşanmıştır. Üniversiteden ayrılmak zorunda kalanların yaşadıkları anlam kayıpları üniversitede kalabilen imzacı akademisyenler için, belki de daha güçlü bir şekilde,

deneyimlenmiştir. Katılımcılar akademideki varoluşlarında mutsuz, isteksiz, güvensiz ve motivasyonsuz olduklarını ifade etmiştir.

“Ne diyorlar ona? Lunaparklarda olur ya. Roller coaster mı diyorlar? Hızla aşağıya şey yapan. Çok yüksek bir motivasyonla dahil olduğum bir kurum. İşte hızla o motivasyon aşağı doğru salıverdi kendini”. (K13 / Kamu üniversitesinde çalışmaya devam eden, erkek, araştırma görevlisi, merkez)

“Bunların hepsi o akademik ortamı, yaşadığımız ortamı değersizleştirdi”. (K30 / Kamu üniversitesinde çalışmaya devam eden, erkek, profesör, merkez)

“Bizim gibi akademisyenlerin akademiye olan güveninin iyice yok olması. Artık orada kendimizi mutlu hissetmeme hali. Orada olmak istiyor muyuz bilmiyorum...” (K2 / Vakıf Üniversitesinde çalışmaya devam eden, kadın, doçent, merkez)

Araştırmaya katılan akademisyenler mevcut üniversite için dikkat çeken bir düzeyde ortak bir ifade kullanırlar. Gidenler ve kalanların nazarında üniversite “çoraklaşan/çoraklaşmış” bir yerdir. Üniversitede kalan akademisyenler geçen beş yıl sonunda üniversitenin çoraklaşması gibi sıklıkla bıkkınlık duygusundan/halinden bahsetmişlerdir. Üniversiteye yüklenen anlamdaki çözülme, yaşanan haksızlıklar, aidiyet duygusunun yitimi, sıradanlaşmaya neden olmuştur. Bahsedilen bıkkınlık özellikle emeklilik arzusu ile örneklendirilmiştir. Akademisyen olmanın canlılığı, tartışma ortamı, heves ve heyecan bu çoraklaşan iklimde giderek kaybolmuş, akademide var olmak günlerin birbirini tekrarlayarak geçtiği, memuriyete yaklaşan bir pratiğe dönüşmüştür. Araştırmaya katılan akademisyenler arasında KHK’lar sonrasında, süregiden davalar boyunca tüm imzacılar arasındaki dayanışma ve mücadele süreçlerinin ardından bu “anlamsızlığın” çoraklaşmanın arttığı görülür.

“O bütün o en kötü dönemde bile yapmayı istediğim işler şu anda gözümde büyüyor ve isteksizce yapıyorum. Son üç yılda işte üç dört tane projeye falan başvurmuşuz. Şimdi kesinlikle düşünemiyorum. Kocaman bir proje başvurusu yaptığımı, o projenin işlerini yapmaya çalıştığımı. Bir bıkkınlık, bir isteksizlik var (...) Ve bunun pek çok boyutu var. İşte birincisi akademik özgürlüğü hissetmeden çalışmak. (...) Üniversite nedir, akademi nedir, bunun bir kenara bırakılarak tamamen bürokratik bir anlayışla işimi yapmak zorunda bırakılmak. İşte ne demek bu, programlar, listeler, raporlar, toplantılar, tik atmalar. İşte bütün bunlar üniversite ve akademi haline getirilmiş durumda. Ben de bunun içinde var olmaya çalışıyorum”. (K29 / Vakıf üniversitesinde çalışmaya devam eden, kadın, öğretim görevlisi, merkez)

“5-6 sene önceye göre üniversitenin anlamı benim için tamamen değişti. Üniversite benim meslek olarak ders verdiğim, karşılığında düzenli maaşımı aldığım, inşallah emekliliğimiz alacağım böyle bir şey. Resmen e-devlete girip emeklilik yılıma bakıyorum sık sık, ne zaman geliyor diye. Deseler ki yarın emekli oluyorsun, ayrılırım. Gene ders veririm, ama zevkine. Orada burada. Hani ek şey olarak. Ama gerçekten üniversite benim için sadece bir iş. Yani para kazanılan bir iş”. (K8 / Kamu üniversitesinde çalışmaya devam eden, kadın, doçent, Merkez)

“Yaptığım mesleğe idealizm vesaire şimdi emeklilik yaşım olsa kesinlikle yani. Kesinlikle bu kurumu arkamda bırakıp üniversite vesaire emekli olurum yani. O kadar şeyle kafam dolu ki. O kadar geleceğe dair bu kurumla ilişkilennem. Ben sadece üniversite değil, hani genel anlamda o politik gündemin, hani ülkeye dair hani o şu anda oluşan ağır durumla, onunla düşünülmesi gerektiğini düşünüyorum. Soruları bile düşünürken aslında herkesin kendi arkasında anlatılamayan, anlatmadığı

birçok yer var. Yaşanılan o kadar büyük ki, ben bunu şimdi ne diye anlatacağım, böyle bir şeyin yeri yok diye kendi kendinize iptal ediyorsunuz. Böyle de bir şey var”. (K31 / Kamu üniversitesinde çalışmaya devam eden, kadın, profesör, merkez)

“Ama şu an emekliliğimi bekliyorum”. (K32 / Vakıf üniversitesinde çalışmaya devam eden, kadın, profesör, merkez)

“Herkeste bir bıkkınlık yaratmış durumda. Üniversitede hem kişisel olarak hem de yapısal sorunlardan dolayı başkalarıyla birlikte çeşitli haksızlıklara uğradığımı görüyorum. Bunlar daha fazla motivasyonsuzluk yaratıyor. Okulla ilgili herhangi bir aidiyet bağının kalmaması, kurumsallığın olmaması, ülkenin zaten genel olarak içinde olduğu durum, yani bunlar daha fazla şey yapıyor, motivasyonsuzluk yaratıyor”. (K25 / Vakıf üniversitesinde çalışmaya devam eden, erkek, doçent, merkez)

Gidenlerin Ardından

Akademide kalanlar yüksek nitelikli, birikimli ve deneyimli kadroların üniversiteden gidişini yukarıda değindiğimiz gibi çoraklaşmayla izah ederler. İmza sonrasında nitelikli akademik kadroların yarattığı erime ve kalanlar üzerinde yaratılan baskı niteliksiz çalışmaların artmasına yol açmıştır. Gidenlerden sonra akademik çalışmaların puan odaklı kalitesiz ürünlere dönüştüğü, kurumların akademik değerinin azaldığı, öğrencilerin tasfiye edilen yetişmiş kadroların bilgi ve deneyiminden mahrum bırakıldığı vurgulanmıştır. Katılımcılar arasında gidenlerin yokluğunun özellikle lisansüstü çalışmalarda belirgin olarak hissedildiğini aktaranlar vardır. Bunun yanı sıra üniversitede görevlerine devam eden imzacı akademisyenler birlikte çalışmalar ürettikleri, fikirlerinden faydalandıkları ve kritik ettikleri nitelikli kadroların eksikliğini kendi çalışmalarını sürdürürken de hissetmektedirler. Ayrıca üniversitedeki sendikal örgütlülük ve faaliyetlerin azalması, itiraz etme kapasitesi ve gücü yüksek olan kadroların gidişi, geleneklerin aktarımında yaşanan kopuş üniversite içindeki eleştirel bakışın zayıflamasının diğer sonuçları olarak yaşanmaktadır.

“Çok iyi hocalar gitti oradan. Kötü. Bunun değerini anlamaları öğrencilerin ve velilerin, biraz uzun sürecek. Ama anlayacaklar. İyi hocalar gidince bir kurumdan bence orası kötüleşiyor. Ve iyi hocaları da böyle saçma sapan bir nedenden dolayı gönderiyorsanız daha da kötüleşiyor. Görünen bir şey yani. Bir sürü iyi hoca KHK'yla atıldı. Benim bildiğim onlarca var. İktidar yap dedi, sen de ok dedin. Ama senin kurumsal değerini çok düşürdü. Belki bir şey yapamıyorlardı ama bunu en azından söylemeleri gerekiyor. Yani uzun dönemde bu kötü”. (K27 / Vakıf üniversitesinde çalışmaya devam eden, erkek, doçent, merkez)

“Üniversitelerde bu insanların çoğu sendikalı, muhalif insanlar neticede. O anlamda bir güç kaybı elbette ki yaşadık. Bu bizi zayıflatıyor. Dolayısıyla aslında meseleyi belki şöyle okumak da mümkün, benim bu kadar mesleğime dönmüş olmam, işimle gücümle uğraşmaya dönmüş olmam belki de buradaki zayıflığımızın bir yan ürünü. Yani çünkü artık gerçekten (Üniversite İsmi) değil başka yerlerde falan sendikal faaliyet zayıflamış durumda. Bizdeki moral motivasyon da tabii zayıflamış durumda. Onları görmek lazım. Dolayısıyla KHK'larla ilgili olan kısmıyla ilgili bunu söyleyebilirim”. (K28 / Kamu üniversitesinde çalışmaya devam eden, erkek, Dr. öğretim üyesi, merkez)

“Boşaldı tabii ki. Bizim konuşabileceğimiz, selamlaşabileceğimiz... Şu anda akademideyiz ama, yani yine de o kadar yalnız değiliz bizim bulunduğumuz yerde, ama eskiye göre akıl danıştığınız, beraber iş

yaptığımız, birlikte bir şeyler üretme keyfini aldığımız insan sayısı çok azaldı. Daha önce herkes birbirinin yazdığını okuyup, eleştirip, tartışıp vs. bir şey yapar ve onun üzerine bir şeyler inşa eder akıl danışabileceğiniz insan sayısı daha fazlayken şu anda öyle değil. Daha az, daha sınırlı bir düzeyde. Bu tabii bize engel mi? Hayır, değil aslında. Yani atılmış olsalar da uzaklaşmış olsalar da aynı uzman oldukları konularda onlarla görüşüp, konuşup, danışma imkanına elbette ki sahibiz ama yapılmıyor, olmuyor”. (K23 / Kamu üniversitesinde çalışmaya devam eden, erkek, doçent, merkez)

“Çok değerli akademisyenlerin atılmış olması yani hakikaten çok değerli insanların atılmış olması yenilir yutulur bir şey değildi. Gerçekten bunu ancak bir ahmaklık serisi ile açıklayabiliriz, öyle diyebilirim. Bu kadar ahmak olunamazdı bana göre. Ama attılar. Ve gerçekten akademiye kolsuz bacaklı bıraktılar. Yani şöyle düşünün jüri kuracak adam bulamadım, doktora jürisi kuracağım, yok ki!”. (K30 / Kamu üniversitesinde çalışmaya devam eden, erkek, profesör, merkez)

Üniversiteden kalanların, bu bölümün başında bahsettiğimiz gibi, akademik yaşama yükledikleri anlam ve motivasyonun çözülmesi, uzun yıllar boyunca atılma tehdidinin canlı olarak devam etmesi, akademiye yaşanan tasfiyenin sonuçları akademik çalışmalarının uzun süre askıda kalmasına, hiçbir şey yapmamaya veya yavaşlamaya neden olmuştur. İmzacı akademisyenlere yönelik kısmi de olsa bir normalleşmenin belirmesine kadar kalanların da arafta olduğu bir süreç yaşanmıştır. Geçen zaman içerisinde kalanların bazıları akademik üretimlerini çeşitli saiklerle askıya almış, bir bölümü akademi dışındaki alanlarda üretmeye çalışmıştır. Ancak son zamanlarda akademik çalışmalara yoğunlaşarak kendilerine yönelik olumsuz gündemden uzaklaşmaya çalışanlar da vardır. Akademik üretimlerini askıya alanlar en çok atılmayı beklerken akademik çalışma yapmanın anlamsızlığına vurgu yaparken, akademik çalışmalarını sürdürenler bunu bu kadar değersizleştirdikleri, damgalandıkları bir ortamda bunu bir varlık/varoluş biçimi olarak görmektedirler.

“Etrafımdaki birçok insan ve birçok arkadaşım açısından aynı durumun geçerli olduğunu biliyorum. Buradaki çalışmasını tamamen bırakıp yurtdışına giden, çalışmasını tamamen bırakıp akademiyle bağını koparan. Bu sadece doktora öğrencileriyle sınırlı değil. Doktorasını bitirmiş, doktora öğretim üyesi unvanına sahip, hatta doçent unvanına sahip olmasına rağmen yani akademik kariyerinin neredeyse en yüksek basamağına yükselmiş olmasına rağmen bu hikâye sonrasında tamamen akademiyle ilişkisini kopartmış arkadaşlarımız, hocalarımız var. Bunun ortak bir akademik motivasyon yitimine sebep olduğunu söyleyebilirim”. (K13 / Kamu üniversitesinde çalışmaya devam eden, erkek, araştırma görevlisi, merkez)

“Bir iki sene falan neredeyse herhangi bir şey yapmadım. Mecbur kaldığım, geçmişten süre gelen araştırmalar dışında. Veya derslerimin mesela bazı derslerin dilini değiştirecektim, ondan sonra yeni dersler açacaktım vs. Bunların hiçbirinin hevesi kalmadı”. (K1 / Kamu üniversitesinde çalışmaya devam eden, kadın, doçent, merkez)

“Akademik motivasyonumu çok ilginç bir şekilde etkilemedi. Ben araştırma yapmaya devam ettim. Ama tabii yani bir dönem özellikle işte o mahkeme sürecinin başladığı dönem ve devam ettiği ve sonuçlandığı dönem. Yani bir anlamda bıçak sırtındaydık”. (K25 / Vakıf üniversitesinde çalışmaya devam eden, erkek, doçent, merkez)

“Akademik üretimle çok meşgulüm. Pandemi dolayısıyla çok can sıkıcı bir dönem geçiriyoruz. Ama mümkün olduğu kadar elimden geleni yapmaya çalışıyorum”. (K28 / Kamu üniversitesinde çalışmaya devam eden, erkek, Dr. öğretim üyesi, merkez)

Üniversitede Korkunun, Kontrolün, Sansürün ve Otosansürün Artışı

Üniversitede kalan imzacı akademisyenlerin baş etmek zorunda kaldıkları en büyük sorunlardan biri kamu ve vakıf üniversitelerindeki korku, kontrol ve sansür ortamıdır. 15 Temmuz sonrasında akademik yöneticilerin siyasi iktidara göre tavır almaları ya da siyasi iktidarla iyi ilişkiler sürdürecektir kişilerden tayin edilmesi belirginleşir. Özellikle vakıf üniversitelerinin ekseriyetinde rektör, mütevelli heyeti veya siyasal iktidar ile ilişkileri sürdürecektir pozisyonlara iktidar ile güçlü bağları olan figürler getirilmiştir. Yöneticiler ya da üniversite sahiplerinin büyük bir kısmı ya siyasi iktidarın hışmına uğramaktan kaçınmak ya da maddi çıkarları için pek çok iş birliği ve onunla uyumlu görünen girişimler geliştirmişlerdir. Üniversite yönetimlerinin etkilendiği ve yeniden ürettiği korku iklimi görüşmecilerden birinin ifadesiyle “efendisine benzeme halini” açığa çıkarmıştır. “Toplamda aslında hiç imza atmamış ama biraz daha vicdanlı veya muhalif diğer akademisyenlerin de daha da sessizleşmesine, suskunlaşmasına sebep oluyor. Yani toplamdaki o çoraklaşmanın sebebi sadece bizim yaşadıklarımız değil. Bizim yaşadıklarımızın diğerlerinde yarattığı korku. Böyle şey haline geliyoruz biz, köy meydanında dolaştırılıp diğerlerine ibretlik diye gösterilen bir şeye dönüşüyoruz. Böylece diğerlerini aslında terbiye etmiş oluyor gibi”. (K8 / Kamu üniversitesinde çalışmaya devam eden, kadın, doçent, merkez)

“Üniversitenin kendi kendine, vakfın kendi kendine atadığı, iktidara yakın bir rektördü. Ve nitekim yeni yönetim kurulu da aynı şekilde iktidarla ilişki kurabilen, insanlardan oluşuyordu. Ve üniversitede bir kıyım a gidildi zaten”. (K26 / Vakıf üniversitesinde çalışmaya devam eden, erkek, Uzman- öğretim görevlisi, merkez)

“Saçma saçma şeyler yaptılar burada. O sırada öyle bir herhalde şey vardı, bir ne bileyim, rüzgâr vardı, o rüzgâra kapıldılar”. (K27 / Vakıf üniversitesinde çalışmaya devam eden, erkek, doçent, merkez)

“Yönetim gittikçe hükümete yakınlığı ve üst pozisyonlarda hep o insanlar. Ama hoca profiliyle bunu yansıtmıyor aslında. Biraz daha farklı. Genel olarak böyleydi”. (K25 / Vakıf üniversitesinde çalışmaya devam eden, erkek, doçent, merkez)

15 Temmuz sonrasında başlayarak iktidara yakın görünmek ya da karşısında görünmemek için katıldıkları etkinliklerde, kullandıkları dil ve üslupta farklılaşmalar olduğu gibi, tüm akademik personelin çalışmaları ve faaliyetleri üzerinde açık ve örtük denetim biçimleri uygulamışlardır. Üniversiteler imzacılar dışındaki akademisyenleri işten çıkarmış; yurtdışı konferanslarında bildirim tamamlamını görmek, çeşitli etkinliklere katılacak davetlilerin listesini istemek ve konuşmalara sansür uygulamak, ders kayıtlarının alınmasını talep etmek, yeni alınacak akademik kadrolarda güvenlik soruşturmalarını en üst düzeyde incelemek, öğrencilerin çalışma temalarını sınırlandırmak gibi uygulamaların bir kısmını hayata geçirmiş bir bölümünü ise akademisyenlerin itirazlarıyla esneterek tatbik etmiştir.

“Bir ara yurtdışı konferanslara gitmek için “bildirilerin tamamını istiyoruz” filan dendi. Özellikle 15 Temmuz sonrasında bildiğiniz gibi yurtdışı konferansları filan da sorun olmaya başlamıştı. Bir süre kimse çıkamadı zaten. Ama mesela vermedik bunu. “Bunu asla yapmayacağız” dedik. Sadece özetle yetindik. Bütün metnin istendiğini, denetlendiğini, yayınların istendiğini, denetlendiğini filan biliyorum”. (K25 / Vakıf üniversitesinde çalışmaya devam eden, erkek, doçent, merkez)

“Bir etkinlik düzenlemek istiyoruz. İşte o etkinliğe gelen konukların TC kimlik numarasını alın gibi bir şeyle görevlendiriyor. Ne münasebet, polis miyim ben, niye alayım milletin T.C. kimlik numarasını diye itiraz ediyoruz. İlk başta itiraz ettik. İkinci, üçüncü. Sonra onun bir yöntemi bulundu. Yapmıyoruz dediğimiz şeyi yapar hale geldik. Ve direndiğimiz alanlar giderek daralıyor”. (K1 / Kamu üniversitesinde çalışmaya devam eden, kadın, doçent, merkez)

“İşe alımlarda daha başka davranıldı. Zaten biliyorsunuz genel olarak da güvenlik soruşturmaları filan çok daha sıkılaştırıldı”. (K25 / Vakıf üniversitesinde çalışmaya devam eden, erkek, doçent, merkez)

Korku ve endişe hali özellikle OHAL döneminde akademisyenler arasında oto-sansürün yaygınlaşmasına neden olmuştur. Ses kayıtlarının alındığı, muhbirleşmenin arttığı, CİMER’e yapılan şikayetler yoluyla idari soruşturmaların gündem olduğu bir ortamda kalan imzacı akademisyenler de dahil olmak üzere oto-sansür yaygınlaşmıştır. Akademisyenlerin özellikle derslerdeki anlatımlarında dile ve üsluba daha fazla dikkat ettikleri, daha fazla temkinli oldukları görülmektedir.

“Korku ve endişe çok yayıldı. Çok yaygınlaştı 15 Temmuz’dan sonra. 15 Temmuz sonrasında bu kadar kapanmanın olacağını tahmin etmiyordum. Ama ağır bir gerileme süreci yaşanmaya başladı. İnsan ilişkilerinde de yüzlerindeki ifade bile görebildiğimiz bir şeydi”. (K26 / Vakıf üniversitesinde çalışmaya devam eden, erkek, uzman- öğretim görevlisi, merkez)

“Dersinde anlattıkların yüzünden soruşturma geçirme kaygısıyla ya da ne bileyim CİMER’e şikâyet edilme kaygısıyla, kaygı değil yani ses kayıtları falan ortalıkta dolaştığı için, söyleyeceğini anlatmaktan imtina eden hocalarımız var. Oldu”. (K13 Kamu üniversitesinde çalışmaya devam eden, erkek, araştırma görevlisi, merkez)

“Kullandığım dile biraz daha dikkat ediyorum. Bunu hissediyorum. Öyle bir etkisi oldu. Çok abartı mı? Hayır. Çok yüksek değil. Mesela şey yapmıyorum asla, bahsedeceğim konudan bahsetmemek gibi bir noktaya gitmiyorum. Ama dilimi kullanırken biraz daha dikkatli kullanmaya yöneldim galiba. Dolayısıyla yani kendimden utanacak seviyede bir şey yaşamadığımı söyleyebilirim. Ama olmadı da diyemem. Yalan söylemiş olurum.” (K28 / Kamu üniversitesinde çalışmaya devam eden, erkek, Dr. öğretim üyesi, merkez)

“Daha geriye çekilme oldu açıkçası. İleriye gitme, bir öç alma, hınç alma, daha fazla sertleşme benim yaptığım şeylerden bir tanesi değil savunma mekanizması olarak. Onun yerine daha kendimi kontrol etme, işte söylediklerime dikkat etme vs. gibi şeyler, tavırlar daha şey olmaya başladı. Daha çok politik metin yazardım, onları azalttım. Onlar çok daha sınırlı sayıda olmaya başladı veya sınırlı konularda olmaya başladı. Akademik anlamda yaptığım çalışmalarda herhangi bir şeye gitmedim bu anlamda. Gerilemeye gitmedim. Bir geri çekilme yapmadım. Ama politik metin yazma, paylaşım yapma gibi şeylerde daha bir geri çekildiğimi söyleyebilirim”. (K23 / Kamu üniversitesinde çalışmaya devam eden, erkek, doçent, merkez)

Akademisyenler yaratılan korku iklimiyle çalışma konuları ve içerikleri sınırları çerçevelenmiş dar bir alana sıkıştırılmıştır. Akademik personel arasında geçmişte tehlikeli konular torbasında yer almayan “yolsuzluk”, “enerji politikaları” gibi konuların dahi potansiyel olarak fişlenmeye maruz kalacağı korkusuyla çalışılmadığı ve hatta kimi akademisyenlerin Türkiye’ye dair üretimlerini durdurdukları ifade edilmiştir. Akademisyenler arasında bir bölümü yabancı dilde yurtdışına yönelik yayınlarda yer

alma, eleştirel dozu yüksek yayınları riski azaltacak şekilde yabancı yayınlarda dolaşıma sokma yönelimi bir taktik olarak yükselmektedir.

“Türkiye’yi çalışmaktan vazgeçen insanlar biliyorum. Yani özellikle hani belki şu olabiliyor, prestijli, hakemli, uluslararası, iyi İngilizce dergilerde yayın yapmanın önünde biraz daha az engel var sanki. Orası bir kaçış noktası olabiliyor (...) Özellikle hani İngilizce hakemli dergilerde yayın yapma, eleştirel yayın yapma kapısının hala bir şekilde açık olduğunu görüyorum. Ama tabii bir takım çok önemli sorunlar var. İşte dediğim gibi derslerde özellikle insanlar otosansür de uyguluyorlar. Türkiye’de kamusal alana çıktığınızda artık her şey o kadar açık konuşulamıyor ya da yazılamıyor. Ya da yazılsa bile hep bir risk almak gerekiyor”. (K25 / Vakıf üniversitesinde çalışmaya devam eden, erkek, doçent, merkez)

“Belli konuların çalışılmayacağını kabul etmiş durumda arkadaşlarım. Şu konuda yazılmaz, bu konuda yazılmaz. Zaten bildiğimiz konular var ya, işte azınlıklar, Kürt meselesi. Yolsuzluk bile çalışan arkadaşlar. Bir arkadaş demişti ki en son, enerji çalışıyor kendisi, “Türkiye’deki enerji politikaları hakkında bile yazamıyoruz artık” demişti. Bunu kabullenmiş, bunu benimsemiş durumda. Otosansürü insanlar önceleri çok söylemiyorlardı, yıllar öncesine baktığıma göre. Çünkü bu hani utanılacak bir şey aslında. Hani “ben kendi alanımda çalışmam gereken konulara kendim karar veremiyorum, çalışmıyorum. Başkaları bana ne yapacağımı söylüyor” diyemeyeceğiniz için. Ama sonrasında insanlar haklı görmeye başladılar kendilerini. Örnekler veriyorlar, hani “bak sen şu yüzden işten çıkarılmıştın, barış imzacılarının başına ne geldiği ortada, kalkıp da şu konuyu mu çalışacağız ya da şu konuda mı yazacağız? Tabii ki yazamayacağız. Evimize ekmek götürmek zorundayız” gibi vicdanlarını da rahatlatıyorlar. Gayet de kendilerince haklı bir argüman da sunmuş oluyorlar”. (K29 / Vakıf üniversitesinde çalışmaya devam eden, kadın, öğretim görevlisi, merkez)

“Müthiş bir oto sansür var sonuçta. Yani ben de yapıyorum, hepimiz yapıyoruz. Ben mesela en radikal makalelerimi (yabancı dilde) yazıyorum”. (K8 / Kamu üniversitesinde çalışmaya devam eden, kadın, doçent, merkez)

Öğrenciliğin Sessizleştirilmesi

Üniversitede çalışmaya devam edene imzacı akademisyenler, kendilerinin bu süreçte yaşadıkları çok çeşitli zor mekanizmalarının öğrenciler üzerindeki kaçınılmaz etkisine de dikkat çekmektedirler. Üniversitelerde oluşturulan korku ve denetim atmosferi öğrencileri ve öğrenci faaliyetlerini kısıtlayan ve engelleyen şekilde eş zamanlı olarak üretilmiştir. Binlerce öğrencinin tutuklanması, öğrencilerin demokratik protesto eylemlerinin sert müdahalelerle bastırılması gibi öğrencilere yönelik yok edici politikaların yanı sıra OHAL ile üniversite yaşamı da yeniden düzenlenmiştir. Üniversitelerde kampüs yaşamını ve kamusal bir araya gelişleri sınırlandıran mekânsal müdahalelerden, öğrenci şenliklerine; öğrenci kulüplerin kapatılmasından lisansüstü çalışma temalarına kadar bir dizi alanda yönetimler ve akademisyenler öğrencileri baskı altına almıştır (Ecer, 2021; Özgenç, 2021; Umucu, 2021). Araştırmamız kapsamında kalan imzacı akademisyenlerin gidenlerin yarattığı boşluğun öğrencileri ve öğrencilik yaşamını da etkilediğini söylemiştir. Öğrenciler gidenlerin akademik yetkinliklerinin yanı sıra üniversitenin öğrencilik üzerindeki dönüştürücü etkisinden de mahrum kalmışlardır.

“Öğrenci nüfusunun önemli bir kaybı olduğunu düşünüyorum. Üstelik bunun önemli bir demografik dönüşümle birlikte üst üste geldiğini. Daha anlaşılır bir şekilde söyleyeyim, son beş sene içerisinde, altı sene içerisinde ders alan öğrenciler çok değerli hocalardan ders aldılar ama çok çok daha

fazlasından ders alamadılar. Üniversitenin dönüştürücü kapasitesinin bizim tahmin ettiğimizden, tanık olduğumuzdan çok daha büyük bir kelebek etkisi yarattığını düşünüyorum ben. Son beş sene, yani KHK'larla çoraklaştırılan, korku iklimi yaratılan üniversitenin o dönüştürücü kapasiteyi de kısıtladığını düşünüyorum". (K13 Kamu üniversitesinde çalışmaya devam eden, erkek, araştırma görevlisi, merkez)

Akademisyenlerin sessizleştirilmesi öğrencilerin de sessizliğe çekilmesi anlamına gelir. Üniversitedeki demokratik ortam daraldıkça öğrenci etkinliklerinin yapılmadığı, siyasal konular başta olmak üzere öğrencilerin kendilerini de ilgilendiren konulara duydukları ilginin azaldığı kampüs yaşamının enerjisini yitirdiği aktarılmaktadır. Bunun yanı sıra öğrenciler arasında Türkiye'yi terk etme yurtdışına gitme ve yaşama arzusunun daha önce olmadığı kadar yaygınlaştığı vurgulanmıştır.

"Öğrenciler de daha az istekli politika konularında konuşmaya. Daha çok sesleri çıkıyordu. Kulüpler daha çok faaliyetler tartışmalar, toplantılar düzenliyorlardı. Şu anda isteyerek ya da istemeyerek - bilmiyorum, bu konuyu konuşamadım hiç onlarla- hemen hemen hiçbir şey yapmıyorlar. Tamamen apolitize. Yapabilecekleri en iyi şeyin müzik konseri organize etmek olduğunu düşünen bir öğrenci grubu oldu. Öğrencilerin de üniversite hayatıyla, akademik özgürlüklerle üniversite yönetimine baskı yapmak, bir şey istemek konusunda onların da isteği ve bağı koptu bence". (K29 / Vakıf üniversitesinde çalışmaya devam eden, kadın, öğretim görevlisi, merkez)

"Daha ağır bir kayıp var. Bakın ben altı yıl önce, altı yıl demeyeyim, on yıl önce üniversitede çalışmaya başladığımda öğrencilerin bir kısmı yurtdışına gitmekten bahsederdi. Şimdi gidin konuşun öğrencilerle, hepsi "bir dakika ben bu ülkede durmam" diyor. Daha dün bir tane kız bana "çok pişmanım yurtdışında okumadığım için" diyor". (K26 / Vakıf üniversitesinde çalışmaya devam eden, erkek uzman-öğretim görevlisi, merkez)

"Türkiye'nin genel haliyle de öğrenciler bizden daha moralsiz durumda. Onların da tek hedefi yurtdışına gitmek. Dolayısıyla böyle sıkıntılı bir durum oldu". (K8 / Kamu üniversitesinde çalışmaya devam eden, kadın, doçent, merkez)

Zor Bir Veda: Gidenlerin Ardından Üniversitede Kalmak ve Mahcubiyet

İmzacı akademisyenlerin birlikte hareket etme zemini 15 Temmuz'dan bir süre sonra değişen iklimde farklılaşmaya başlamıştır. Üniversitelerde soruşturmalar ve sonrasındaki savunma mekanizmalarını tartışırken halen birlikte durabilme zemini varken, OHAL ilanı ile başlayan süreç birlikte durabilmeyi zorlaştırmaya başlamıştır. Bazı üniversitelerde tüm imzacı akademisyenler ihraç edilirken, bazı üniversitelerde bazı imzacılar ihraç, sözleşme

yenilenmemesi, istifa ve emekliliğe zorlanarak üniversiteden uzaklaştırılırken bazıları görevlerine devam edebilmiştir. İkinci imzacılar soruşturmalara konu olmazken tüm süreç ilk imzacılar üzerinden yürütülmüştür. Aynı metne imza atıp farklı muamelelerle farklı pozisyonlarda konumlandırılan akademisyenler anlatılarında bu durumun potansiyel olarak birçok yarılmaya neden olabileceğini ancak akademisyenlerin olası ayrışmalara izin vermediğini sıklıkla vurgulamıştır. Ancak kalan akademisyenler açısından aynı metne imza atıp farklı bir pozisyonda yer almak mahcubiyeti ve suçluluk duygusunu beraberinde getirmiştir. Üniversitede kalabilen imzacı akademisyenler bu duygularla baş etmek zorunda kalmışlardır. İlk dönemde kalanlar arasında nasıl bir tutum almak gerektiği konuşulmuş, kalanların üniversiteden ayrılması, toplu istifa bir gündem olarak tartışılmıştır.

“Şimdi bakınca o kadar öyle yapmak gerekir mi gerekmez ki bilmiyorum. Kalmanın da önemli olduğunu düşünen şeyler vardı, arkadaşlarımız çoğunluktaydı açıkçası”. (K1 / Kamu üniversitesinde çalışmaya devam eden, kadın, doçent, merkez)

“Aslında bu çok büyük bir tartışmaydı bu aramızda. Barış Akademisyenlerin arasında. Yani arkadaşlarımız şey dediler. Önemli bir kısmı diyor muydu bilmiyorum, bir kısmı diyordu en azından. “Aslında hep birlikte istifa etmeliyiz, böylece tepkimizi göstermeliyiz” diyorlardı. Ama bunu hiçbir zaman şey yapmadılar. (Atılanlar) hani bizi rencide edecek, siz istifa etmediniz, sizden artık nefret ediyoruz durumuna sokmadılar bizi. Ama bunu hâlâ söyleyen arkadaşlarımız var. “En başta böyle bir tepki vermeliydik” diyen arkadaşlarımız var. Bizim gibi üniversitelerde kalan arkadaşlara “istifa et, buralarda durmanın bir anlamı kalmadı, toplu istifa edersek ancak bir anlamı olur” diyenler. Orada ciddi bir ayrışma yaşadık imzacılar kendi aramızda. Ciddi bir tartışma yürütüldü. Ama çok özen gösterildi, yani farklı düşünüldüğü için birbirimizi eleştirmek, dayanışmadan vaz geçmemek hatta imzasını çeken arkadaşlarımızla da dayanışmaya devam etmek kesinlikle onlar imzalarını çektikleri için herhangi bir farklı tavır göstermemek yönünde ilkesel kararlar da alındığını hatırlıyorum”. (K2 / Vakıf üniversitesinde çalışmaya devam eden, kadın, doçent, merkez)

Üniversiteden ayrılmak zorunda kalan akademisyenlerden sonra kalan imzacılar en çok kalan olmanın zorlu duygusal ağırlıklarıyla baş etmek zorunda kalmışlardır. Gidenlere karşı duyulan mahcubiyet, vicdan azabı ve suçluluk akademisyenlere doğrudan yöneltilmeyen ancak kalanlar için hala geçmeyen bir duygu çıkmazıdır. İmzacılar yaşadıkları duygunun rasyonel bir temeli olmadığını bilseler de bireysel olarak bu duygu ile baş etmeye çalışırlar.

“Bütün bu süreç bir hâlâ çalışan olarak, üniversitede çalışan olarak benim için hep vicdan azabı olarak tanımlayabileceğim bir süreç. Hep bir suçluluk duygusu. Benim niye başıma gelmedi. Keşke benim de böyle çok demişliğim vardır.” (K1 / Kamu üniversitesinde çalışmaya devam eden, kadın, doçent, merkez)

“İnsan psikolojisi, rasyonel değil, biliyorum, farkındayım ama aynı zamanda utanç. Çünkü yanı başımızda insanlar, yani benim üniversite öğrenciliğimden beri beraber olduğum dostum, arkadaşım, yoldaşım bir KHK’yla işinden atılıyor, ben burada kalıyorum. Biliyorum benim suçum değil. Biliyorum, yapılması gereken benim atılmam değil, onun alınması. Ama ister istemez insan hissediyor bir mahcubiyet, “bir şeyler yapmalıyım, ne yapmalı, Allah kahretsin” gibi garip bir psikoloji doğuyor. Hani onu hissettim çok fazla”. (K28 / Kamu üniversitesinde çalışmaya devam eden, erkek, Dr. öğretim üyesi, merkez)

“Üstüne üstlük bu imza meselesiyle bir de çok kuvvetli bir suçluluk duygusu. Bence bizi bölen bir önemli mesele -ikinci üçüncü değil ama meseleler de eşit derecede önemli- suçluluk duygusu. Ben imza attım, bir sürü mobinge şuna buna maruz kaldım. Atılmadım ama. Atılan arkadaşlarıma karşı suçluluk hissediyorum. Atılıp da yurtdışına gidenler, gitmeyenlere karşı hissediyor. İşte hiç imza atmadığı halde bizim yanımızda, tabi ki siyaseten fikren olanlar bize karşı hissediyor. Ve bu suçluluk duygusu bence aslında birleştirmiyor, bize zarar veriyor.” (K8 / Kamu üniversitesinde çalışmaya devam eden, kadın, doçent, merkez)

“Bence her durumda, ben düşünüyorum bana edilmemiş cümleler var ama onlar için hani bir şey yapabilirdim de yapamamışım hissiyle yaşıyorum. Bu niye benim payıma düşüyor böyle bir şey gibi de onunla cebelleşiyorum doğrusu. Bu kadar şahsi, yani her durumu biz şahsi olarak hesaplıyoruz.

Çok kendimizi güçsüzleştiriyoruz. Ama çok önemli değil. Çünkü onun dışında böyle çok güç de bir şey var, duygu bütünleşmesi. Dünyanın neresine gidersek gideyim, böyle “imzacı mısın” şeyi üzerinden böyle bir garip şey de oluyor, ne diyeyim, hukuku çok yüzyıllara dayanan bir şey, bir yakınlaşma, muhabbet paylaşımı da oluyor. Yani ağır bir şey yaşadık”. (K31 / Kamu üniversitesinde çalışmaya devam eden, kadın, profesör, merkez)

Üniversitede kalan imzacı akademisyenler arasında sürece duyulan öfke, hissettikleri suçluluk, gidenleri yeterince sahip çıkamamak ve yaşananlara karşı bir şey yapamamış olmak içiçe geçen duygular olarak yaşarlar. Gidenlerin ardından yaşadıkları suçluluk duygusuna, daha önce aktardığımız gibi üniversitede yaşadıkları savunma ve geri çekilme hali, güçsüz ve zayıf hissetme eşlik eder.

“Var olan sisteme her ne kadar itiraz etsek de bir yerden itibaren kabullenmiş olma hali de beni rahatsız ediyor. Çat diye istifayı basıp ondan sonra yapmıyoruz bu işi yapmıyoruz diyemiyoruz. Hani bu iş böyle yapılmaz, bu işi bizi böyle yapmaya zorluyorsanız biz de yapmıyoruz diyememe hali, bu güçsüzlük”. (K1 / Kamu üniversitesinde çalışmaya devam eden, kadın, doçent, merkez)

“Daha direngen, daha sert, daha böyle kafa tutucu bir tavır alamamanın getirdiği bir şey var. Yani yenilmiş olmak, ezilmiş olmak. Sadece mağduriyet değil ama bunun altında bir güçsüz bırakılmış olmak, güçsüz kalmış olmak insanı çok etkileyen şeylerden bir tanesi. Mağduriyet başka bir şey. Mağduriyeti giderirseniz. Neyiniz eksikse onu tamamlamaya çalışırsınız ama yenilgi ya da ezilmişlik başka bir şey. Kolay kolay giderilebilecek bir şey değil. O en çok insanı herhalde mutsuzluğa sevk eden şey oldu herkes açısından da. Yani bir kurtuluşun artık olmama ihtimalini düşünmeye başladığınız an daha şey oluyor. Ümitsizliğe sürükleyici bir yer oluyor. Orada şey oluyor zaten. Yenilmiş olduğunuzu ve bunun üstesinden gelemeyeceğinizi hissediyorsunuz herhalde”. (K23 / Kamu üniversitesinde çalışmaya devam eden, erkek, doçent, merkez)

“Bizdeki zayıflık çok canımı sıkıyordu. Bir şey yapamamış, yapamıyor olmak. Mahkemeye davarlara gidip işte orada arkadaşlarla dayanışma işleri yapmak dışında bir şey yapamıyor olmak haline gelmiş olmak. O durumda olmak çok canımı sıkıyordu. (...) Okullarda da kendimizi çok daha güçsüz hissediyoruz elbette. Çok daha güçsüz hissediyoruz.” (K28 / Kamu üniversitesinde çalışmaya devam eden, erkek, Dr. öğretim üyesi, merkez)

Üniversite kalan imzacı akademisyenler atılanlara karşı duydukları suçluluk duygusunun bir iz düşümü olarak hem mülakatlar hem de araştırma kapsamında yapılan odak grupta kendi yaşadıklarını anlatırken bile son derecede temkinli davranmaktadırlar. Kendi yaşadıkları zorlukları anlatmanın kendilerinden daha ağır koşulları yaşayan atılan arkadaşlarına haksızlık olacağını düşünmektedirler. Bu süreçte kendilerinden daha fazla zorluk yaşamış ve haksızlığa uğramış olanlarla sıklıkla kendilerini karşılaştırırlar. Bu nedenle kendi yaşadıkları sorunları aktarırken hemen ardı sıra gidenlerin yaşadıkları ve maruz kaldıkları durumu dile getirerek onların yaşadıklarını dikkate alarak konuşmaya çaba gösterir ve kendi yaşadıklarının diğerleri yanında önemsiz sayılabileceğini eklerler.

“İşten atılanlar o kadar ağır bir şey yaşadılar ki biz kendi yaşadığımızı dile getiremez olduk. Belki bir gün sadece bunu dile getirmemiz gerekir. O zaman o biraz mağduriyetlerin hafiflemiş olması lazım. Ya da onların bizi konuşturuyor olması lazım, bilmiyorum. Öyle bir hukuk sağlanabilir. Yoksa dile getiremiyoruz.” (K31 / Kamu üniversitesinde çalışmaya devam eden, kadın, profesör, merkez)

“Diğerleriyle kıyaslandığında yani işsiz kalmak ve diğer şeyler karşısında hiçbir şey.” (K23 / Kamu üniversitesinde çalışmaya devam eden, erkek, doçent, merkez)

“İnsanlar ne ıstıraplar ne çileler yaşadılar benim yaşadıklarımın yanında. Benim yaşadıklarımı söylememem bile gerekir, anlatmamam gerekir”. (K26 / Vakıf üniversitesinde çalışmaya devam eden, erkek, uzman- öğretim görevlisi, merkez)

“Fakat ben bunu o kadar büyük bir kıyım yaşıyordu ki ben bunu bizim bölümde imzacı arkadaşlarla birlikte bir konu haline de getiremedim. Getirmedim yani. Hani o kadar insanlar başka bir şey yaşarken şimdi ben...”. (K31 / Kamu üniversitesinde çalışmaya devam eden, kadın, profesör, merkez)

“Hep şey gördük, yani dışarıda bizim yaşadıklarımız ne ki, atılanlar karşısında bizim yaşadıklarımız ne ki diye düşünüp şey yaptık, pazarlık gücümüz azaldı kalanlar olarak”. (K 32 / Vakıf üniversitesinde çalışmaya devam eden, kadın, profesör, merkez)

“Bazen de şey diyorsun mesela, zaten arkadaşlarımız işten atıldı, biz şimdi bunun için mi mücadele edeceğiz, ayıp gibi. Böyle bir ayıp mekanizması çalışıyor, suçluluk duygusuyla iç içe geçen”. (K8 / Kamu üniversitesinde çalışmaya devam eden, kadın, doçent, merkez)

Gidenlerden sonra kalanlar için gidenlerle birlikte, onlarla sürdürdükleri çalışma ortamına, muhabbete, akademik tartışmalara yönelik güçlü bir özlem duygusu oluşmuştur.

“İssızlaşma, boşalma, ortamın daha eskiden daha dolu doluyken (...) Benim yaşamımda akademi dediğim şeyi tanımlama durumum değişti açıkçası. Mesela daha ortak beraber büyük ses çıkarma ya da daha etkili bir bilgi üretme kısmının eksikliğini çok hissediyorum. Konferanslar düzenlemek, birlikte dergiler yayınlamak, bunları bir sürü şeylere çıkarmak falan bunlar hâlâ devam eden şeyler olmasına rağmen akademinin o bütün bozukluğu içerisinde çok daha geriye düştüğünü hissediyorum. İşin en belki de kaybedilmiş olan şey bu”. (K23 / Kamu üniversitesinde çalışmaya devam eden, erkek, doçent, merkez)

“Ama hala şeyden yani inanılmaz mustaribiz yani, arkadaşlarımız yok”. (K28 / Kamu üniversitesinde çalışmaya devam eden, erkek, Dr. öğretim üyesi, merkez)

Gidenler ve Kalanların Değişen İlişkileri

İmzacı akademisyenler çeşitli biçimlerde üniversiteden uzaklaştırıldıktan sonra, üniversitede kalan imzacılar ile ilişkileri yeni bir boyuta geçmektedir. İşlerinden atılan imzacı akademisyenlerin dayanışmak üzere farklı kentlerde kurdukları örgütler olan Dayanışma Akademileri (DA)'nin kuruluşunda üniversitede çalışmaya devam eden akademisyenlerin bir kısmı yer almıştır. Ancak buna rağmen bağların zaman içerisinde azaldığı ifade edilmektedir. Çalışmaya devam edenlerle, atılanlar arasında kurumlar aracılığıyla ya da daha küçük ağlarla kurulmuş ekonomik dayanışma ilişkileri uzun süre devam etmiştir. Sosyal ilişkilerde ise en yakın ağlarla olan bağlar sürekliliğini korurken bir sonraki çemberde yer alanlarla görüşmeler seyrekleşmiştir.

“KHK'lı arkadaşlarla çok yakın temasım olduğu için hiçbir zaman hani normalleşmeyi yaşayamıyorum çok fazla. Kendi açımdan yaşasam bile normalleştik diyemem hiçbir zaman. Çok birebir görüyorum çünkü. Önümde ay sonunu getiremeyen akademisyen arkadaşlarım var. Kirayı

nasıl ödeyeceğim diyen akademisyen arkadaşım var benim. Onu hissedemem tam olarak, normalleşme durumunu”. (K2 / Vakıf üniversitesinde çalışmaya devam eden, kadın, doçent, merkez)

“Doğal olarak bazılarıyla uzağız. Doğal derken yani mesafeler var aralarda. Yurtdışındalar vs. Ama bir kısmıyla çok yakın hâlâ devam ediyoruz görüşmeye. Ortak mesai yapıyoruz bazı yerlerde vs.”. (K23 / Kamu üniversitesinde çalışmaya devam eden, erkek, doçent, merkez)

“AYM’nin kararından sonra hani böyle mutluluğumuzu paylaşmak için yine görüştük, bir araya geldik. Ama onun sonrasında da özellikle son bir buçuk yıl zaten...”. (K29 / Vakıf üniversitesinde çalışmaya devam eden, kadın, öğretim görevlisi, merkez)

“Birçok insanla da yüz yüze görüşmesek de düzenli olarak, bir şekilde birbirimizden haberdar oluyoruz.” (K25 / Vakıf üniversitesinde çalışmaya devam eden, erkek, doçent, merkez)

OHAL’in Bitmesi, Olumlu AYM Kararı ve Pandeminin “Rahatlatıcı” Etkisi

İmzacı akademisyenlerin tamamını ya da büyük bir bölümünün işlerine devam ettikleri kamu ve vakıf üniversitelerinde OHAL sona erene kadar ihraç ve sözleşmelerinin yenilenmemesine dair beklentinin sürmesinin yanı sıra yöneticilerin kendilerinde istifa ya da emekli olmalarını isteyeceklerini de düşündüklerinden bahsetmiştik. Ancak imzacı akademisyenleri işten çıkarma girişiminde bulunmayan yöneticilerin bu tavırlarının ne kadar süreceği, gelebilecek olası baskılara ne kadar dayanacakları ya da yeni gelişmeler karşısındaki tutumları uzun süre yine de belirsizdir. Bu nedenle imzadan sonraki 2-3 yıl boyunca atılmak, işten çıkarılmak bir ihtimal olarak akademisyenlerin her zaman gündemlerinde kalmıştır. Bu belirsizlik ancak OHAL’in bitmesi ve AYM’nin barış imzacısı akademisyenler lehine aldığı “hak ihlali kararı”ndan sonra bir ölçüde azalmıştır. Bunun yanı sıra akademisyenler pandemi süreciyle eğitim süreçlerinde yaşanan bir dizi aksaklık ve zorluğa rağmen çoraklaşan üniversiteden uzaklaşmaya ve sosyal ilişkilerden izolasyona dair olumlu etkilerden bahsetmişlerdir.

“OHAL’in bitmesi... Bu türden KHK’yla uzaklaştırılmaların bizim açımızdan bir tehlike olmaması artık gibi... Çeşitli sebeplerden atılabiliriz, o başka bir durum ama bu KHK’yla atılma bundan tamamen daha başka bir süreç yaratıyor çünkü. Bunun ortadan kalkması biraz daha işleri hani daha kabullenebilir bir yere doğru şey yaptı. En azından yani kendimiz bunu aşmak üzere daha aktif, daha girişimci bir şey, projeksiyon ileriye dönük yapabilmeye başladık. Yayın projeleri ya da işte çeşitli dergiler, işte projeler vs. gibi girişimlere artık girmiş durumdayız yani bir süreden sonra”. (K23 / Kamu üniversitesinde çalışmaya devam eden, erkek, doçent, merkez)

“O imzacılık haleti ruhiyesinin yavaş yavaş üzerimizden kalktığını söyleyebilirim. Daha rahat hissediyoruz açıkçası. Okul da açıkçası anladığım kadarıyla artık çok takmıyor. Bize bir jüri görevi verilmiş olması biraz artık bu meseleyi çok şey yapmadıklarını gösteriyor. İşte bir TÜBİTAK projesine başvurduğum. Oradan yanıt bekliyorum. Dolayısıyla hem pandemi hem imza sonrası yeni normalleşme sürecine girdiğimizi düşünüyorum ve hissediyorum. ...Pandemi öncesi, pandemiyle beraber kamusal ortadan kalktığı için o şeyimiz de yok oldu, hissetme şeyimiz de yok oldu. Ama pandemi öncesinde okulda bir kamusal varken ve saire öyle bir şeyle dolanıyorduk ortada”. (K28 / Kamu üniversitesinde çalışmaya devam eden, erkek, Dr. öğretim üyesi, merkez)

“Şu bir buçuk yıl bir kesilme noktası gibi zaten. Öncesi yoktu ya da çok uzaktı gibi geliyor bana. O kadar değişti ki hani yaşam şeklimiz, çalışma şeklimiz. Tamamen şeye odaklandım, şimdi ne olacak, ne zaman değişecek her şey. Tamamen buna odaklı bir şey olmaya başladı. Nasıl söyleyeyim, her şey

unutuldu. Hani önceki her şey, iyi ya da kötü olan her şey. Tamamen evden çalışmak, işleri yürütmek ve beklemek şeklinde”. (K29 / Vakıf üniversitesinde çalışmaya devam eden, kadın, öğretim görevlisi, merkez)

Sonuç

2016'nın Ocak ayında “Bu Suça Ortak Olmayacağız” başlıklı bildiriye imza atan akademisyenler bu imzanın o sırada süren ağır çatışma gündeminde barışın sağlanmasına katkı yapabileceğine dair fazla umutları olmasa da oradaki şiddetin tarafı olmadıklarını, onun durmasını talep ettiklerini kamuoyuna duyurmak istemişlerdir. İmza metni yazılırken de imzalanırken de siyasi iktidar tarafından bu kadar dikkate alınacağını düşünülmemiştir. Beklenmedik biçimde siyasi iktidar bu metni dikkate almıştır. Cumhurbaşkanı bu metne imza atılmasını son derecede önemsemiş ve imza atan akademisyenleri teröre destek vermek gibi bir suçla itham etmiştir. Cumhurbaşkanı'nın bu beklenmedik sertlikteki açıklamasından sonra Türkiye'nin pek çok üniversitesinde yöneticiler imzacı akademisyenlerden imzalarını çekmelerini talep etmiş ve bu talep karşılık bulmadığında idari soruşturmalar başlatılmıştır. Ancak 15 Temmuz 2016'da gerçekleşen darbe girişimine kadar bunun imzacı akademisyenlerin üniversiteden atılmalarına kadar gidebilecek radikal bir sürece evrileceği beklenmediği gibi, tam tersi imza metninin hukuki anlamda ifade özgürlüğü sınırları içinde olduğunun çoğu soruşturma kurulu tarafından da kabul edileceği ve en fazla hafif idari cezalar olabileceği düşünülmüştür. 15 Temmuz'dan sonra ise durum tamamen değişmiş ve gerek imzacı akademisyenlerin yaşamında gerekse Türkiye üniversitelerinde dramatik bir kırılma süreci yaşanmıştır. İdari soruşturmalar çeşitli idari cezalarla sonuçlanırken, savcılığın başlattığı soruşturma kapsamında bazı illerde akademisyenler gözaltına alınarak, azı illerde de emniyet müdürlüklerine çağırılarak ifadeleri alınmaya başlanmıştır. Ardından da ağır bir iddianame ile imzacı akademisyenlere ceza davaları açılmıştır. 15 Temmuz sonrası ilan edilen OHAL kapsamında çıkarılan KHK'larla kamu görevlerinden ihraçlar başladığında Eylül 2016'dan itibaren imzacı akademisyenlerin de KHK listeleriyle üniversiteden ihraçları başlamıştır. Bazı kamu üniversitelerinde bütün imzacı akademisyenler ihraç edilirken bazılarında imzacıların bir kısmı ihraç edilirken bir kısmı edilmemiştir. Az sayıda kamu ve vakıf üniversiteleri ise bu süreçte soruşturma açmamış ya da açtığı soruşturmada soruşturmaya gerek olmadığı kararı vererek imzacı akademisyenlere idari cezalar vermediği gibi bu üniversitelerdeki akademisyenler KHK ile ihraç edilmemişlerdir. Bu durum KHK ile ihraçlarda üniversite yönetimlerinin rolünden kaynaklı olarak akademisyenler arasında aynı eylemin farklı sonuçlarının yaşanmasına neden olmuştur. İmzacı akademisyenlerin bir kısmı KHK ile ihraç edilerek, bir kısmı sözleşmesi yenilenmeyerek ve bir kısmı da KHK tehdidi ile istifa ve emekliliğe zorlanarak üniversiteden ayrılırken, bir kısmı üniversitedeki görevlerine devam edebilmişlerdir.

Bu rapor üniversiteden ayrılan ve üniversitede kalan akademisyenlerin karşılaştıkları farklı zorlukları ve bu zorluklarla baş etme deneyimlerine odaklanmıştır. Üniversiteden ayrılmak zorunda kalan imzacı akademisyenlerin yaşadığı hak ihlalleri, haksız cezalar ve zorbalıkların yarattığı mağduriyetler üzerine deneyim aktarımı içeren çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar en yoğun olarak KHK ile ihraç edilmiş imzacı akademisyenlerin hak kayıplarına ve yaşadıkları zorluklara odaklanmıştır. Bu rapor ise bu zor deneyimin mukavemet yanına odaklanmaktadır. Üniversiteden çeşitli biçimlerde atılanların yaşadıkları zorluklar ve onlarla baş etme biçimleri ve mukavemet dinamikleri kadar kalanların da değişen üniversite ikliminde yaşadıkları zorluklar ve onlarla baş etme biçimleri irdelenmiştir.

“Bu suça ortak olmayacağız” diyen akademisyenler arasında gidenler ve kalanlar, soruşturmalara ve ceza davaları ortak olsa da süreci farklı deneyimlemişlerdir. Gidenler arasında KHK’lananların, istifa etmek ya da emekli olmak zorunda kalanların deneyimleri ve baş etme dinamikleri de farklılıklar göstermektedir. Bu raporun dayandığı niteliksel araştırmadan elde edilen veriler bu farklı mağduriyetlerin ve bunlarla baş etme ve mukavemetin kaynaklarının da akademisyenlerin sahip oldukları farklı sermayelere (maddi, sosyal, kültürel, mekansal) bağlı olduğunu göstermiştir.

Araştırma kapsamında derin mülakatlar ve odak grup toplantısında sürece dair deneyimlerini aktaran imzacı akademisyenlerin yaşadıkları ortak mağduriyetlerin, kendilerine yönelik açılan idari soruşturmalar, ceza davaları, etiketlenme (damgalanma), akademik çalışmaların ve akademik atama-yükseltmelerin engellenmesi gibi alanlarda yoğunlaşmakta olduğu görülmektedir. Üniversiteden ayrılmak zorunda olanlarla kalanların yaşadığı mağduriyetlerin ise önemli ölçüde farklılaştığı ortaya çıkmıştır. Gidenler için işsiz kalmaktan ve kendi mesleklerini Türkiye’de başka bir yerde de icra etmelerinin engellenmesi nedeniyle yaşanan ekonomik mağduriyetler başta olmak üzere, yaşadıkları kentten ve hatta Türkiye’den ayrılarak akademik göçmen/sürgün olmak zorunda kalmak, toplumsal kimliklerinin ve varoluşlarının önemli bir unsuru olan üniversiteden, öğrencilerinden ve akademik

çalışmalarından koparılmaktan kaynaklı bir “ayrılık” travması yaşamak ve aile bireylerinin de bu zorlukları onlarla birlikte göğüslemek zorunda kalmaları en önemli mağduriyetlerdir. Kalanlar için ise gidenlerden farklı olarak en önemli mağduriyet yükseköğretim kurumlarında giderek daha da yükselen antidemokratik iklimde, bazı katılımcılarımızın deyimi ile çoraklaşmış bir zeminde, yaşamak zorunda kalmaktır. Üniversiteden atılmamışlardır ama OHAL süresince her gün atılmayı beklemişlerdir. Bir yandan bu belirsizlik, diğer yandan onları atmayan yöneticilerin onlardan bekledikleri sessizlik ve görünmezlik bir çeşit ezilme duygusu yaşamalarına neden olmuştur. Akademik çalışmalarının, derslerinin ve projelerinin engellenmesini, hem yöneticiler tarafından uygulanan açık sansürü, hem de kendi kendilerine uyguladıkları oto sansürü bu süreçte deneyimlemişlerdir. Gidenlerin ağır kayıpları ve mağduriyetlerinin yanında kendi mağduriyetlerini dile getirmeyi “ayıp” kabul ettikleri için başka bir “sessizliği” ve “derdini söylememeyi” bir vicdani mecburiyet olarak yaşamışlardır.

İşlerini kaybeden imzacı akademisyenler arasında özellikle KHK’lanmış olanlara yönelik maddi dayanışma bir yandan demokratik kitle örgütleri tarafından gerçekleştirilirken diğer yandan da imzacı akademisyenler arasında hızla dayanışma platformları ve inisiyatifleri oluşturulmuştur. Dayanışma akademileri olarak adlandırılan bu örgütlenmeler ayrılmak zorunda kalmış olanlar için maddi, hukuki, sosyal ve akademik dayanışma biçimleri ortaya koymuştur. Sürecin ilk dönemlerinde yaşanan hak ihlalleri, ekonomik mağduriyetler ve çeşitli biçimlerde tezahür eden zorbalıklar karşısında hızla bir dayanışma örgütlenme becerisi üniversiteden çeşitli biçimlerde atılmış imzacı akademisyenlerin en önemli mukavemet kaynaklarından biri olmuştur. Diğer yandan atılan akademisyenlerin sahip oldukları öğretim üyesi ücreti dışındaki maddi gelirleri, mülkiyet sahipliği ve akademi dışı gelir getirici bir beceriye sahip olmak mukavemeti artıran diğer unsurlardır. Öte yandan aynı politik görüşlere sahip olup olunmamasına ya da atılan imza metninin içeriği konusunda hemfikir olunup olunmamasına bakılmaksızın imzacı akademisyenler aileleri ve yakın sosyal ilişkilerinin desteğinden bahsetmektedirler. Cumhurbaşkanı’nın açıklamasından başlayan havuz medyasının suçlayıcı, ifşa edici haberleri ile ve savcının ağır suçlama içeren iddianamesiyle açılan ceza davalarına rağmen imzacı

akademisyenlerin yakın çevreleri onları imza nedeniyle eleştirmek yerine çoğu zaman dayanışma gösterdikleri anlaşılmaktadır. Bütün bunların yanında üniversitelerden atılmış olan imzacı akademisyenler, kalanlara göre üniversite ile bağları kopmuş olduğu için gerek imzalarını savunmak gerekse kendilerinin ifade özgürlüğünü yok sayan üniversite yönetimlerini, YÖK'ü, yargıyı ve siyasi iktidarı eleştirmekte kendilerini özgür hissetmekten kaynaklı bir güçlenme yaşamışlardır. Üniversiteden ayrılmak zorunda bırakılan akademisyenler için bu ayrılık/kopuş ne kadar dramatik olsa da aynı zamanda hak mücadelesinde bir çeşit özgürlük alanı yaratmıştır. Bu süreç kaybedecek zincirler kalmayanların zor ama güçlenerek çıktıkları bir deneyim olarak düşünülebilir. Çalışma arkadaşları üniversiteden KHK ve diğer zor yolları kullanılarak atılırken üniversitede kalan akademisyenlerin yaşadığı deneyim, maddi kayıplar yaşamamaları ve mesleklerini sürdürmeleri gibi olumlu bir yan taşısaya da atılanların tersine bir güçsüzleşme, büzüşme ve pek çok zorluğu sineye çekme biçiminde yaşanmıştır.

Ayrılanlar için “ayrılık acısı” da akademiye, akademik çalışmaya, öğrenciye olan bağlılığa ve akademisyenliğin kimlik üzerindeki ağırlığına bağlı olarak farklı yaşanmıştır. Ayrıca akademik derecelerin başında olanlarla, ortalarında ve sonlarında olanlar da bu beklenmedik ayrılığa farklı politik ve duygusal tepkiler vermişlerdir. Bir doktora öğrencisi araştırma görevlisi için üniversiteden atılmak doktorasının yarım kalmasına ya da bir doçentin profesör olmadan üniversiteden ayrılması bir tamamlanmamışlık duygusuna neden olurken, bir profesör için çok uzun yıllardır içinde bulunduğu ve artık kimliğinin ayrılmaz bir parçası olan “hoca” statüsünden ayrılmak bir kimlik yoksunluğu yaratabilmektedir. Yine ayrılanların sahip oldukları farklı sermayeler süreçle daha zor ya da görece kolay baş etmelerinde önemli bir unsur olmuştur. İçinde oturulan evin mülküne sahip olanlar ya da satılabilecek bir taşınır- taşınmaz mala sahip olanlar kirada oturan ve başka hiçbir geliri olmayanlara göre yaşadıkları evden, şehirden ya da ülkeden taşınmak zorunda kalmamışlardır. Aynı şekilde ailelerinde kendilerinden başka gelir getiren aile üyeleri olanlarla olmayanlar, bakmakla yükümlü oldukları eş, çocuk, ebeveyn sahibi olanlarla olmayanlar bu süreci eşit zorlukta yaşamamışlardır. Araştırma kapsamında görüşmelere katılan imzacı akademisyenlerin aktarımları bu sürecin bütün imzacı akademisyenler için aynı biçimde deneyimlenmediğini göstermektedir.

Araştırmada ortaya çıkan en önemli bir bulgu ise gerek giden gerek kalan akademisyenlerde akademiye karşı çok derin bir değer kaybıdır. Görüşmecilerin neredeyse tamamı üniversitenin artık evrensel akademik değerlerin çok gerisine düştüğü, akademiye yüklenen değerlerin yerle yeksan olduğunu düşünmektedirler. Akademik özerkliğin çok sınırlı olduğu Türkiye yükseköğrenim sisteminde akademik özerklik yaşanan tasfiye ile yok edilmiştir. Bunun yanı sıra özellikle darbe girişimi sonrasında ardından ise COVID-19 salgınıyla birlikte yaşanan uzaktan eğitim sürecinde üniversitelerdeki ticarileşme ve piyasalaşma uygulamalarını belirginleşmiştir. Akademisyen olmak bir biçimiyle memuriyete dönüştürülmüş, diğer taraftan akademik üretim puan toplama faaliyetine indirgenmiştir. Ayrılmak zorunda kalanlar ise üniversitenin bu haline geri dönme arzusunu yüksek düzeyde duymamaktadırlar.

Akademisyenlerin tamamı yaşadıkları zorbalıklara, haksızlıklara ve zorluklara rağmen metni imzalamış olmaktan pişmanlık duymamış yıkılan ve yeniden inşa ettikleri yaşamlarında en çok birbirlerinden ve haklılıklarından güç almışlardır. Haklılıktan gelen meşruiyetlerine güçlü bir biçimde inanmakta, yaşadıkları sert süreçlerin ardından tekil ya da toplu olarak “aşağıya bakmamış olmanın” onurunu taşımaktadırlar.

EK 1: Görüşmeci Künyeleri

K1: Kamu üniversitesinde çalışmaya devam eden, kadın, doçent, merkez K2: Vakıf üniversitesinde çalışmaya devam eden, kadın, doçent, merkez K3: Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, erkek, araştırma görevlisi, merkez K4: Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, doçent, merkez

K5: Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, araştırma görevlisi, taşra K6: Vakıf üniversitesinden atılan, kadın, profesör, merkez

K7: Kamu üniversitesinden emekli, kadın, profesör, merkez

K8: Kamu üniversitesinde çalışmaya devam eden, kadın, doçent, merkez K9: Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, erkek, doçent, merkez

K10: Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, araştırma görevlisi, merkez K11: Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, erkek, araştırma görevlisi, merkez K12: Vakıf üniversitesinden atılan, kadın, öğretim görevlisi, merkez

K13: Kamu üniversitesinde çalışmaya devam eden, erkek, araştırma görevlisi K14: Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, araştırma görevlisi, merkez K15: Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, erkek, araştırma görevlisi, merkez K16: Kamu üniversitesinden istifa eden, kadın, doçent, merkez

K17: Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, erkek, Dr. öğretim üyesi, taşra K18: Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, Dr. öğretim üyesi, taşra K19: Kamu üniversitesinden emekli, kadın, profesör, merkez

K20: Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, erkek, doçent, taşra K21: Kamu üniversitesinden emekli, kadın, profesör, merkez

K22: Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, erkek, Dr. öğretim üyesi, taşra, yurt dışında K23: Kamu üniversitesinde çalışmaya devam eden, erkek, doçent, merkez

K24: Kamu üniversitesinden KHK ile ihraç, kadın, Dr. öğretim üyesi, merkez, yurt dışında K25: Vakıf üniversitesinde çalışmaya devam eden, erkek, doçent, merkez

K26: Vakıf üniversitesinde çalışmaya devam eden, erkek, uzman- öğretim görevlisi, merkez K27: Vakıf üniversitesinde çalışmaya devam eden, erkek, doçent, merkez

K28: Kamu üniversitesinde çalışmaya devam eden, erkek, Dr. öğretim üyesi, merkez K29: Vakıf üniversitesinde çalışmaya devam eden, kadın, öğretim görevlisi, merkez K30: Kamu üniversitesinde çalışmaya devam eden, erkek, profesör, merkez

K31: Kamu üniversitesinde çalışmaya devam eden, kadın, profesör, merkez K32: Vakıf üniversitesinde çalışmaya devam eden, kadın, profesör, merkez

EK 2: Kelime Bulutu Analizi

Resim 1: Çalışmaya Devam Eden İmzacı Akademisyenlerin Anlatılarına Ait Kelime Bulutu



Resim 2: Ayrılmaya Zorlanan İmzacı Akademisyenlerin Anlatılarına Ait Kelime Bulutu



Kaynakça

Alpman, P. S. (2021). Üniversiteler, Uyruklar, Ejderhalar: Üniversiter Alanın Özerkliğinin Politik İlkesi. *Toplum ve Bilim*(156), 77-115.

Barış İçin Akademisyenler. (2020, Ekim 11). Barış İçin Akademisyenler Web Sitesi: <https://barisicinakademisyenler.net/> adresinden alındı

Çetik, M. (2008). Üniversitede Cadı Avı: 1948 DTCTF Tasfiyesi ve P.n. Boratava'nın Müdaafası. İstanbul: Dİpnot Yayınları.

Ecer, H. (2021). Üniversitede Sessizlik Çağı. *Toplum ve Bilim*(156), 250-257. Özgenç, Ö. C. (2021). Ne Umuyordum, Ne Buldum? *Toplum ve Bilim*(156), 264-266.

Sertdemir, S., Mutluer, N., & Özyürek, E. (2021). Neoliberal Zamanlar Sürgün ve Çoğulluk: Türkiye'nin Barış İçin Akademisyenleri. *Toplum ve Bilim*(156), 116-138.

Tekin, S., Orhon, G., & v.d., N. T. (2021). *Toplum ve Bilim Dergisi* 156. Sayı Ortak Masa Toplantısı İletişim Yayınları.

TİHV . (2019). Akademisyen İhraçları. İzmir: Türkiye İnsan Hakları Vakfı Yayınları. Ocak 14, 2021 tarihinde <https://tihv.org.tr/bilimsel-arastirmalar/akademisyen-ihraclari/> adresinden alındı

TİHV. (2019). Üniversitenin Olağanüstü Hali: Akademik Ortamın Tahribatı Üzerine Bir İnceleme. İzmir: Türkiye İnsan Hakları Vakfı Yayınları. Ocak 18, 2020 tarihinde <https://tihv.org.tr/wp-content/uploads/2020/04/universitenin-olaganustu-hali.pdf> adresinden alındı

Umucu, Ö. A. (2021). Eski'nin Sıcak Tadı'nın Yeni'nin Soğuk Sularında Boğulmadığı Zamanlara Özlemler: Dönüşümün Mekansal Hali. *Toplum ve Bilim*(156), 267-270.

